

KITEKINTŐ ELEMZÉSEK

Oroszország elnököt választ 2012

KITEKINTŐ.HU

Ablak a világra

2012. március 2.

Oroszország elnököt választ 2012

Szerzők:

Ackermann Sándor

Arany Anett

Bendarzsevszkij Anton

Dancsecs Réka

Gerő Mária

Jacsó Andrea

Molnár Gergely

Tóth I. Dávid

Ugrósdy Márton

Szerkesztette:

Bendarzsevszkij Anton

Kiadja a Kitek Média Kft, felelős kiadó: Frank Tamás, lapigazgató

A Kitekintő nem foglal állást politikai kérdésekben, ezért a cikkekben közölt vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség álláspontját. Az egyes cikkekben megfogalmazott elemzések, előrejelzések a szerzők magánvéleményei, azok pontosságáért, illetve megbízhatóságáért a Kitekintő semmilyen felelősséget nem vállal.

Budapest, 2012. március 2.

© Kitek Média Kft

Minden jog fenntartva

Tartalom

<u>Az orosz történelem szükségszerű körforgása – Bendarzszevszkij Anton .....</u>	<u>4</u>
<u>Dmitrij Medvegyev négy éve: modern stagnáció – Molnár Gergely.....</u>	<u>6</u>
<u>Oroszország legerősebb embere – Tóth I. Dávid .....</u>	<u>10</u>
<u>Az orosz elnökjelöltek programjai: belpolitikai ígérek – Jacsó Andrea .....</u>	<u>16</u>
<u>Mit ígérnek az orosz elnökjelöltek: külpolitika – Bendarzszevszkij Anton .....</u>	<u>20</u>
<u>Az orosz elnökjelöltek gazdasági ígéretei – Dancsecs Réka.....</u>	<u>25</u>
<u>Az orosz elnökjelöltek szociális, kulturális programjai – Gerő Mária .....</u>	<u>31</u>
<u>Ki áll valójában a "demokratikus ellenzék" mögött? – Ugrósdy Márton és Bendarzszevszkij Anton .....</u>	<u>35</u>
<u>Változó sikerű orosz-magyar kapcsolatok – Ackermann Sándor.....</u>	<u>42</u>
<u>„Reset” Európával? – az orosz-uniós kapcsolatok négy éve – Dancsecs Réka.....</u>	<u>45</u>
<u>Újra a Kelet a trend – Oroszország ázsiai nyitása – Tóth I. Dávid.....</u>	<u>54</u>
<u>Az orosz hadsereg modernizációja 2000-2011 – Arany Anett .....</u>	<u>58</u>
<u>Gazprom – mit hozhat a jövő az óriásvállalat számára – Ugrósdy Márton .....</u>	<u>64</u>

Az orosz történelem szükségszerű körforgása

Bendarzsevszkij Anton írása

A Vlagyimir Putyin névvel fémjelzett Oroszország története újabb ciklusához érkezett: március 4-én vasárnap kiderül, hogy ki lesz Oroszország következő, hat évre választott elnöke. Nagy meglepetés bármennyire is akarjuk, valószínűleg nem fog minket érni: a három nagy orosz közvélemény kutató intézet Putyin 58,9, 59,7, illetve 66 százalékos győzelmét jósolja. Amennyiben valóban a jelenlegi kormányfő kerülne át ismét a Kreml elnöki székébe, az elkövetkező időszak számos hasonlóságot mutathat a szovjet periódus egy nevezetes korszakával – a brezsnyevi érával. Leonyid Brezsnyev 18 évig volt hatalmon, de Putyin még a legendás főtitkárt is túlszárnyalhatja: előző nyolc, és következő (alkotmányilag) lehetséges 12 évével ő lehet hazája modern történetének egyik leghosszabb ideig kormányzó politikusa.

A két korszakot azonban nem csak a kormányzás hossza, hanem sok más, apró hasonlóság is összeköti. Putyin a populizmus jegyében elhangzott választási ígéretei nem tartalmaznak konkrétumokat, kampányának a legfontosabb ígérete pedig a „stabilitás”, amire a hetvenes évek egyik legismertebb szovjet jelszavaként emlékezhetünk. Putyin retorikájában új elemek is feltűntek: a miniszterelnök mindenért az ellenzékot vádolja, véleménye szerint a liberálisok tették tönkre a Szovjetuniót, ők semmisítették meg az ipart, és ők okozták a 90-es évek súlyos gazdasági válságait is. Vlagyimir Vlagyimirovics éles szeme azonban nem csak Oroszthonban találja meg az ellenséget: új szerep jut a régi nagy riválisnak, az Egyesült Államoknak is. Putyin víziójában az USA be akar avatkozni az orosz belügyekbe, erre pedig a mindenre kapható belső ellenzékben hűségese szövetségesre talál.

A leendő elnök azonban egy számára korábban nem ismert helyzetbe kerül bele: egy olyan országot kell majd vezetnie, ahol egyre többen fordulnak ellene. Ez nem egy azonnali folyamat lesz, de az évek során az ellentábor csak bővülni fog, amíg nem érnek be a változások. Putyinnal szemben növekvő népszerűtlenséget mutatja, hogy több nyilvános rendezvényen kifütyülték, decemberben és januárban pedig egész Oroszország szerte végig söpörtek több százezer embert megmozgató ellenzéki tüntetések, ahol a választások tisztaságának biztosítása mellett éppen Putyin távozása volt az egyik legfontosabb követelési pont.

A kormányfő népszerűségének válságát jelzi az is, hogy eltűntek az eszköztárából a korábban rá annyira jellemző könnyed és rugalmas megoldások, és magabiztossága sem a régi már. A hatalom megtartása mindig könnyen ment Putyinnak, még mi is jól emlékszünk a 2008-as választásra, amikor a lakosság többsége akár egy harmadik ciklusra is bizalmat szavazott volna az elnöknek. Ma már nehezebb a helyzet, de nem szabad még leírni a jövődő államfőt.

A hatalom megtartása nem lesz egyszerű: sokan már most is attól tartanak, hogy Putyin alkotmányellenes eszközöket is igénybe fog venni, és egészen biztosan nehezebb lesz majd az ellenzék dolga. A másként gondolkodók gyorsan börtönben találhatják majd magukat, hasonlóan

belarusz társaikhoz, és számíthatunk a rendőri brutalitás felerősödésére is. Ennek a rejtett fenyegetését rejti magában Putyin február végi beszéde, amelyben azt mondta, hogy az ellenzék provokálni próbál, és akár arra is hajlandóak, hogy „szakrális áldozatot” csináljanak valakiből, céljaik elérése érdekében. Putyin szavai után ha az elkövetkező időszakban bármilyen erőszakos esemény történik, az könnyen az ellenzék számlájára lesz írható, ami biztosan okozhat némi stresszt az ellenzék számára.

Az ellenzékre marad az áldozat szerep, amit a mai modern médiára nyitott vezetők akár ügyesen ki is tudják majd használni Putyin még rosszabb színben való lefestésére. Egyesek már most attól tartanak, hogy a múltba vezető úton még nagyobb sebességre kapcsol majd a Kreml régi-új ura, és a brezsnyevi időket meghaladva egyenesen a sztálini repressziók korszaka éled majd újjá. Párhuzamokat pedig könnyű találni: Sztálin 46 évesen került hatalomra, és egészen haláláig 29 éven át vezette a Szovjetuniót. Putyin először 47 évesen lett elnök, és első nyolc éve után a most következő 12-vel könnyen a Generalisszimusz nyomaiba érhet. Oroszország jövőjét most az dönti majd el, mennyire lesz ellenálló az orosz nép, és az utca embere hajlandó lesz-e fellépni jogaiért.

Dmitrij Medvegyev négy éve: modern stagnáció

Molnár Gergely írása

Dmitrij Medvegyev elnökségét a „modernizáció szükségességéről” szóló diskurzus határozta meg, mintegy felváltva a Vlagyimir Putyin első két ciklusa során (2000-2008) kidolgozott, a stabilizációt mindenek fölébe helyező, „szuverén demokrácia” tételét. Ennek értelmében, a sajátos kulturális gyökerekkel rendelkező Oroszországot egyetlen más (elsősorban nyugati) hatalom sem befolyásolhatja önálló és egyedi politikai-gazdasági rendszerének kialakításában. Ezzel szemben Dmitrij Medvegyev számtalanszor hangoztatatta, hogy Oroszország számára a nyugati, „liberális demokrácia” jelent példát. Az új elnök ígéretet tett a gazdaság diverzifikálása mellett, derék jogásként hadjáratot indított a korrupció és a „jogi nihilizmus” ellen, értekezett demokratikusabb politikai életről és miközben sorra kötötte a nyugati országokkal a „modernizációs partnerségeket”, Barack Obamával megnyomták a „reset” gombot.

Az ambiciózus program összevetése az elmúlt négy év fejleményeivel azonban azt bizonyítja, hogy Dmitrij Medvegyevnek nem sikerült Oroszországot egy dinamikusabb fejlődési irányba terelnie. Ennek legékeesebb bizonyítéka, hogy Medvegyev ugyanúgy távozik az elnöki posztról ahogyan elfoglalta azt: egy Vlagyimir Putyinnal „kötött” személyes megállapodás révén. A hatalom forrása Oroszországban ma még mindig a személyes kapcsolatokban rejlik, igen kevés mozgásteret biztosítva mind a jogállamiságnak, mind a demokratikus politikai életnek. Ezek nélkül változást remélni viszont hiábavaló.

Válság

Dmitrij Medvegyev elnöksége kezdete után nem sokkal, 2008 őszén, robbant ki a napjainkig tartó gazdasági világválság, melynek következményeként egy idő után az energiahordozók árai zuhanórepülésben csökkentek a világpiacra. A kőolaj barrelenkénti ára így a 2008 nyarán számított 150 dollárról 2009 januárjára harmadára, 50 dollárra csökkent. A 2000-2008-as időszak során erős növekedési mutatókat produkáló orosz gazdaság eleinte ugyan magabiztosan viselte a válság kihívásait (így például Oroszország sietett a csőd szélére került Izland megsegítésére), idővel egyre hangosabban brummogott a medve az orosz tőzsdéken is, ahonnan a megrémült külföldi befektetők egymással versengve vonták ki a pénzügyi táskájukat. A 2008-as év során 133,7 milliárd dollár értékű hagyta el Oroszországot a világ más, biztonságosabbnak és stabilabbnak vélt, piaci irányába. Az orosz GDP mindezek hatására mintegy 9%-al csökkent, miközben a rubel 40%-al gyengült a dollárral szemben a 2008 augusztusa és 2009 márciusa közti időszakban. Nem csoda, hogy 2009 januárjában a Davosi világgazdasági fórumon maga Vlagyimir Putyin miniszterelnök is úgy vélte, hogy Oroszország a világgazdaság keltette „vihár kellős közepébe került”.

„Go Russia!": a modernizáció diskurzus

Dmitrij Medvegyev e borús év őszén fogalmazta meg a „Go Russia!” című cikkében az új orosz gazdaságpolitika legfőbb irányelveit: miközben élesen kritizálta az ország nyersanyagoktól való

„megalázó” függését (ezek adják az export mintegy 60%-át) meghirdette a gazdaság modernizációját, illetve harcot indított a „korrupció járványával” szemben. „A válság rámutatott arra, hogy(...) az elmúlt húsz év nem volt elég arra, hogy megszabadítsuk országunkat a nyersanyagoktól való függőségétől(...) a gazdaságunk, néhány kivételtől eltekintve, nem talál fel semmi újat(...) Úgy vélem, hogy a technológia fejlesztésének mind a magán-, mind az állami szektor prioritásává kell válnia(...) Szükségünk van az európai, amerikai és az ázsiai országokkal való pénzügyi és technológiai együttműködésre”. Az ambiciózus államfő a modernizációt következő öt gazdasági területen képzelte el: (1) energetikai hatékonyság és új energiaforrások; (2) egészségügy és gyógyszergyártás; (3) atomenergia; (4) informatika; (5) űrkutatás és telekommunikációs eszközök fejlesztése.

Szintén 2009 novemberében, a Dumához intézett évértékelő beszédében jelentette be, hogy Oroszországnak szüksége van egy olyan kutatócentrumra, amelynek olyan munkakörülményei vonzóvá teszik a világ vezető kutatói, mérnökei, szoftverfejlesztői (...) számára, és alkalmas lesz a világpiacon is versenyképes innovatív termékek előállítására”. A kutatóközpont projektjének kidolgozása, intézményi keretrendszerének meghatározása, illetve a ma már „ orosz Szilícium-völgynek” becézett Szkolkovó helyszínül választása 2010 első félévében történt meg. Medvegyev személyes projektjeként tekint az épülő „Innogradra”, talán nem csoda, hogy személyes jóbarátja, a „Renova Csoportot” birtokló orosz milliárdos Viktor Vekszelberg lett a Szkolkovói Alapítvány elnöke. A sors fintora, hogy miközben Medvegyev áhítattal beszélt az orosz innovációban rejlő lehetőségekről és a szkolkovói projektet az egész társadalom számára követendő „ideológiaként” aposztrofálta, „személyes jóbarátjának” nem sikerült elkerülnie a „korrupció járványát”. Vekszelberg legutóbbi, 2011 nyarán kirobbant botrányának elsősorban magyarországi szála van: a hírek szerint a „Renova Csoport” rafinált tulajdonosa a 2008 márciusában 21,3 millió dollárért megvásárolt Krasznija Presznijában található magyar konzulátus épületét 111 millió dollárért adta tovább a nem túlzottan rafinált orosz Regionális Fejlesztési Minisztériumnak. Talán nem véletlen, hogy a külföldi partnerek az általánosságok szintjén mozgó keretszerződések aláírásán túl mindezidáig nem tettek komolyabb érdeklődésről tanúbizonyosságot Szkolkovót illetően.

Tolvajok, csalók, korrupció

A medvegyevi modernizációs kísérlet kudarca elsősorban arra vezethető vissza, hogy nem sikerült leszámolnia, az egészséges piacgazdaság működését ellehetetlenítő, korrupcióval. Hiába beszélt Medvegyev minden létező nemzeti és nemzetközi fórumon a korrupció legyőzéséről, négy éves elnöksége alatt a helyzet tovább rosszabbodott: míg 2008-ban Oroszország a 147. helyet foglalta el a Transparency International korrupciós indexe által felállított sorrendben, ma a 154. helyen áll, olyan államok által „megelőzve” mint Jemen, Nigéria vagy a szomszédos Ukrajna. „Mindenütt ott van, csak ki kell nyitni az újságokat és látszik a sorok között”, nyilatkozta egyszer Alekszij Navalnij, az orosz blogoszféra korrupció-ellenes felelőse. Egyes becslések szerint Oroszországban évente mintegy 650 milliárd dollár talál gazdára kenőpénz formájában és a feketegazdaság az GDP 30%-át teszi ki. Az orosz korrupció új „fejlődési szakaszhoz” érkezett: már nem a politikai hatalom kontrollálja az üzleti szférát (mint Putyin első két elnökségi ciklusa során), hanem elsősorban az orosz „nagy biznisz” akarata érvényesül az adminisztratív döntéshozókon. „A korrupció ma már nem csupán egy tünete a betegségnek, hanem maga a betegség... amely teljes stagnáláshoz vezethet”, foglalta össze Jelena Panfilova, a Transparency International oroszországi igazgatója az elmúlt időszak nem túl pozitív fejleményeit.

Oroszország összesen tizenhat európai országgal, illetve 2010 nyarán Rosztov-na-Donuban az Európai Unióval, kötött modernizációs partnerséget. Az együttműködés további mélyítéséről szóló, jól megszokott politikai lözongokon túl azonban túl sok fejlemény nem történt. Ennek oka, hogy a gazdasági modernizáció mindenekelőtt külföldi tőke és technológia kérdése, ami pedig nem államok, hanem privát és profitorientált cégek kezében összpontosul. Ők viszont nem értékelik a korrupciót és ennek ára van: 2010-ben 35,3 milliárd dollár értékű tőke hagyta el az országot, 2011-ben pedig előreláthatólag ennek a duplája fog „elpárologni” az orosz gazdaságból. A moszkvai Higher School of Economics elemzői által kiadott tanulmány rámutat arra, hogy a befektetők „nem azért vonják ki a pénzüket az orosz piacról mert máshol sokkal jobb a helyzet, hanem mert nem hiszik, hogy Oroszországban javulhat a helyzet... az alábbi intézkedésekre lenne szükség: a szabad verseny élénkítése, a jogállamiság megerősítése, a korrupció legyőzése.”.

Szintén nem segítette elő a modernizációs törekvéseket a fokozódó „agyelszívás”: az elmúlt három év során másfélmillió, elsősorban magas fokú szakképzettséggel rendelkező, orosz állampolgár hagyta el hazáját, nyugati irányba. Mindez természetesen fordítva nem igaz: Oroszország évente csupán húszezer, külföldről érkező szakértőnek örvendhet.

A modernizációs kísérlet mostanáig kudarcot vallott. Ennek legnyilvánvalóbb jele, hogy az ország nyersanyagoktól való „megalázó függősége” tovább növekedett: 2007-ben a földgázból és kőolajból származó bevételek a szövetségi büdzsé 32,1%-át tették ki, 2010 ez a szám 42,6%-ra növekedett. Az ebben a függésben rejlő veszélyekre hívta fel a figyelmet a volt pénzügyminiszter, Alekszij Kudrin utolsó hivatali napján, amikor arról beszélt, hogy az ország egy évig lenne képes fenntartania gazdaságát ha a kőolaj ára barrelenként 60 \$ alá esne.

„Patyomkin demokrácia”

Miért nem sikerült Medvegyevnek legyőznie a „korrupció járványát” és egy kedvezőbb befektetési környezet teremtenie? A helyzet kísértetiesen hasonlít azon cári és szovjet reformkísérletekre, amelyek igen tisztos távolságból hagyták figyelmen kívül mind a politikai keretrendszer kérdését, mind a reformok alanyait: az embereket.

Dmitrij Medvegyev nem egyszer beszélt arról, hogy Oroszországnak egy olyan politikai rendszerre van szüksége amely szélesebb teret biztosít a pártversenynek, felszámolja a „jogi nihilizmust” és jelentősebb szerephez juttatja a civil társadalmat az ország életében. Ha azonban az elmúlt négy év politikai és közéleti fejleményeit vizsgáljuk két dolog válik nyilvánvalóvá: egyrészt, továbbra sincs jogállamiság, másrészt a hatalom továbbra is személyes kapcsolatokban rejlik, nem pedig az alkotmányban fellelhető demokratikus játékszabályokban.

A jogállamiság és a bírák függetlenségének hiányáról tanúskodott a Hodorkovszkij-ügy második felvonása, melynek keretében további hét évvel hosszabbították meg az egykori oligarcha és üzlettársa, Platon Lebegyev börtönbüntetését, akik így legkorábban 2017-ben szabadulhatnak. A mostani perben adócsalással vádolt Hodorkovszkijról a bírói ítéletet néhány nappal megelőzően maga Vlagyimir Putyin hozott –igen tömör- nyilvános ítéletet a 2010 decemberében tartott „kérdés-felelek” műsorában: „Tolvajnak börtönben a helye”. Érdekes módon a bíróság nem adott fellebbezési lehetőséget se Hodorkovszkijnak, se Lebegyevnek.

Nem történt előrelépés a demokratikus játékszabályok betartásában sem, ez a választások közeledtével egyre inkább nyilvánvalóvá válik. Borisz Nemcszovnak, Borisz Jelcin egykori miniszterelnök-helyettesének, például nem sikerült bejegyeztetnie a PARNAS-ra (Az Emberek Szabadsága) keresztelt pártját, mivel az Igazságügyi Minisztérium véleménye szerint annak „szabályzata ellentétes az orosz joggal”. Szintén érdekes módon zárult le, az Oroszország harmadik leggazdagabb embereként számon tartott, Mihail Prohorov és a Jobb Ügy („Pravoje Gyelo”) párt kapcsolata. A politikával kacérkodó Prohorov egy idő után túlságosan függetlennek tűnt ahhoz, hogy egy pro-Kreml párt élén álljon: számtalanszor kritizálta a jelenlegi rendszer gazdaságpolitikáját, több szabadságot szeretett volna, sőt, eközben még azt a lehetőséget is meglebegtette, hogy indul a 2012-es márciusi elnökválasztásokon (ami be is igazolódott). Szeptemberben a saját pártja leváltotta, a Központi Választási Bizottság pedig azonnal törvényesnek minősítette a szavazást.

Oroszországban a társadalom és a politikai vezetés közötti távolság tovább növekedett: a kormányzók menesztése és kinevezése mindennemű társadalmi konzultáció nélkül zajlott le, a sajtószabadság helyzete (amely végső soron lehetővé teszi az emberek elvárásainak megismerését) tovább romlott és úgy tűnik, hogy se a 2011 decemberi parlamenti választások, se a 2012 márciusi elnökválasztások nem fognak új, a jelenlegi rendszeren kívülről érkező, politikai szemléletet hozni.

A Dmitrij Medvegyev és Vlagyimir Putyin által létrehozott „tandem” és a köré szerveződött politikai és gazdasági szereplők gondoskodni fognak arról, hogy a hatalom forrása Oroszországban továbbra is személyes kapcsolatrendszerük legyen, a négyévente megrendezésre kerülő „választások” pedig maradjon olcsó bábjáték, „Potjomkin demokrácia”. Ennek viszont ára van. A jogállamiság erodálódása, a demokratikus játékszabályok semmibe vétele és a civil szféra ellehetetlenítése az ami lehetővé tette, hogy ma Oroszországban se a politikai hatalom, se az adminisztratív döntéshozatal felett nem valósul meg effektív társadalmi kontroll, teret adva a mindent átható „korrupció járványának”. A politikai rendszer demokratizálódása nélkül csupán a korrupció modernizálódhat, Oroszország nem.

Oroszország legerősebb embere

Tóth I. Dávid írása

KGB-s titkosügynöki múlt, politikai szerepvállalás Jelcin idejében, majd elnök két cikluson keresztül, végül miniszterelnök, 2012 márciusától pedig előreláthatólag újra elnök. Ez Vlagyimir Putyin, az Oroszországi Föderáció jelenlegi miniszterelnökének egy mondatban összefoglalt politikai karrierje, aki így a világ legnagyobb országának legerősebb embere. Miniszterelnökként is az állam irányításának legfontosabb feladatait látta el, miközben gondosan vigyázott az elnöksége alatt felépített imidzsére, és így külföldön és Oroszország külpolitikáját illetően sokszor keménynek mutatkozott, míg otthoni intézkedéseit sok esetben a populista jelzővel lehet illetni.

A valószínűleg nemsokára újra elnökként munkálkodó Putyin természetesen nem politikai tapasztalat nélkül került a hatalomba, hiszen 1975 és 1990 között a KGB-ben szolgált, majd az elnöki ügyek irányítójának helyettese (1996-97), az elnöki adminisztráció vezetőjének helyettese (1997-98), az elnöki adminisztráció vezetőjének első helyettese (1998), a KGB-t felváltó FSzB igazgatója (1998-99) lett. 1999-ben a miniszterelnöki székben is ült egy rövid ideig, és 1999 és 2000 között ideiglenes elnök volt, amikor 2000-ben megválasztották Oroszország második elnökének.

Jelcin támogatása, majd lemondása nagyon jól jött ki Putyinnak, aki így ideiglenesen elfoglalhatta a volt elnök székét, és a távozott elnök pártfogoltja lett a 2000-ben zajló elnökválasztásokon. Ez, és a még Jelcin lemondása előtt megrendezett Duma választások nagyban hozzájárultak a politikai helyzet stabilizálódásához.

Putyin előtt nagy kihívások álltak, neki kellett megoldania többek között a gazdaság nem túl rózsás helyzetét, felvenni a küzdelmet a moszkvai terveket elutasítóan fogadó Nyugattal, és le kellett zárnia a csecsen háborút is. Putyin elnöksége alatt vitathatatlanul sokat fejlődött a világ legnagyobb országa, de természetesen ennek hátulütői is voltak.

Államfői munkásságának köszönhetően Putyin nevét a politikai stabilitás és a törvényesség újbóli megteremtésével kötik össze, aki emellett Oroszország területi egységét is visszaállította a második csecsen háború során. Elnöksége alatt az orosz gazdaság kimászott a válságból, és kilenc évig folyamatos növekedést mutatott, amit a GDP növekedése, a szegénység 50 százalékos csökkenése és a 60 dolláros havi átlagfizetés 640 dollárra való növekedése is megmutatott. Elemzők szerint ezek az eredmények a jó makrogazdasági irányításnak (mint például a jövedelemadó 13 százalékra való csökkentése, valamint a profitadó leszállítása), a pénzügyi reformoknak és a magas olajáraknak tudhatóak be. Putyin nagy figyelmet fordított Oroszország energetikai politikájának fejlesztésére, amelynek köszönhetően az ország energetikai szuperhatalommá vált, és ami a nukleáris energia reneszánszát, valamint exportvezetékek megaprojektjeit (ESPO, Nord Stream) is elhozta. A megerősödött államhatalom harcot indított a nem együttműködő oligarchák ellen, és a Kreml kezébe vette a kormányzóválasztást is (a korábbi demokratikus módszer helyett). Éppen ezért Putyint nagyon sok nyugati és ellenzéki kritika érte, de az elnök-miniszterelnök Oroszországban ennek ellenére is legyőzhetetlen népszerűségi mutatókkal rendelkezik.

A 2008-as elnökválasztásokhoz közeledve, amikor is lejárt Putyin két elnöki ciklusa, és az alkotmány szerint többször nem indulhatott ezért a posztért, egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy nem fejezi be politikai karrierjét, és hogy Medvegyev a segédje lesz a hatalommegőrzésben. Május 8-án Putyin az Egységes Oroszország, a kormánypárt, és így a mindenkori választásokon hatalmas előnnyel induló párt elnöke lett, és Medvegyev, az új elnök még aznap miniszterelnöknek jelölte a Dumában. A volt elnököt támogatta tehát az „Egységes Oroszország”, a Liberális Demokrata Párt és az „Igazságos Oroszország” frakció, míg a kommunisták ellene szavaztak, ami 56 képviselőt jelentett a 392 támogatóval szemben.

Kié az utolsó szó? – Miniszterelnökként is az állam feje

Megfigyelők már Putyin miniszterelnökségének első hónapja után megjegyezték, hogy a kormányfő háttérbe szorítja Medvegyev elnököt, amit többek között abból következtettek ki, hogy az új miniszterelnök a saját, volt külpolitikai tanácsadóit nevezte ki olyan pozíciókba, amelyekben azok megőrizhették korábbi hatalmukat. A gyanú szerint ezzel a miniszterelnök átvette a kormány hatáskörébe az ő elnöksége idején még az elnöki feladatok közé tartozó külpolitikai irányítást. A határkörök átrendezéseként értékelték azt is, hogy Putyin kezdte el vezetni a kabinet kulcsfontosságú tagjaival folytatott üléseket. Mindez azt a látszatot keltette Európában, hogy Oroszországnak két elnöke van, ami különösen Putyin 2008. júniusi franciaországi utazása során vált világossá, amikor a miniszterelnök magáénak érezte az elnöki jogkörök többségét. Ennek kapcsán a Le Monde úgy fogalmazott, hogy „a Kreml igazi vezetője Putyin maradt, csak a rezidenciája már nem ott található”.

Putyin eleinte nem kommentálta Medvegyev Szövetségi Gyűlésnek november 5-én küldött határozatát az alkotmányos reformról, különösen az elnöki ciklus meghosszabbításáról 2 évvel, amit a belföldi és a külföldi sajtó Medvegyev gyors lelépésnek és Putyin visszatérének tekintett. Egy héttel később Putyin hivatalosan is megerősítette: egyetért az elnök kezdeményezésével.

Medvegyev elnökségének 100 napja után a „Kommerszant-Vlaszty” már úgy írta le a sajátos oroszországi belpolitikai fejleményeket, hogy „tandemokrácia” alakult ki. A Kreml egyre sűrűbben próbálta bizonyítani, hogy az államfő független és döntései teljes érvényűek, de ennek ellenére az átlag orosz polgár szemében továbbra is Putyin volt az ország vezetője.

A 2012-es elnöki választások előtt mindenkinek fejtörést okozott, hogy Medvegyev vajon indul-e másodsorra is az elnöki székért. 2011. szeptember 24-én, az Egységes Oroszország párt kongresszusának második napján Putyin felajánlotta a jelenlegi elnöknek, hogy az vezesse a pártlistát a 2011-es Duma választásokon, mire válaszul Medvegyev megkérte a párttagokat, hogy azok támogassák Putyin jelölését. A miniszterelnök beleegyezett, hogy indul az elnökválasztáson, és úgy nyilatkozott, hogy ez neki „hatalmas megtiszteltetés”.

Mindent a néperért – Populizmus-gyanús kormányzás

2008 májusának végén, vagyis szinte rögtön a hivatalba lépése után Putyin bejelentette azon igencsak populistának ható indítványát, mely szerint csökkentik az adókat és növelik a különböző juttatások összegét, így a nyugdíjakat és a GYES-t is; valamint az olyan intézkedések bevezetését, amelyek növelik az olajkitermelést és fokozzák az olajtermékek finomítását, ami elsősorban a

finomított olaj adómentességi minimumának megemelését jelentette a hordónkénti 9 dollárról 15-re. Habár Alekszej Kudrin miniszterelnök-helyettes szigorú gazdasági elveket vallott, nem került sor vitára a költségvetési tanács ülésén, és így zöld utat kapott a kiadásnövekedés, ami 2008-ban 120,4 milliárd rubelt jelentett (kb. 843 milliárd forint). A Kommerszant című orosz újság erre reagálva azt írta, hogy Putyin „kiérdemelte a modern orosz történelem legbőkezűbb miniszterelnökének címét”, hiszen miniszterelnökségének első 20 napja alatt naponta 6 milliárd rubellel (kb. 42 milliárd forint) nőttek a költségvetés kiadásai. Putyin "bőkezűsége" még a későbbiekben is megmaradt.

Miniszterelnökségének elég korai szakaszában, 2008 őszén pattant ki a gazdasági világválság, ami nagy kihívás volt, hiszen most nem lehetett az elnöki székéből hibáztatni a kormányt, ugyanis most Putyin volt a kormány. A miniszterelnök ígéretet tett, hogy kezelni fogja a helyzetet, miközben a Bush-kormányt vádolta hozzá nem értéssel, de kijelentette, hogy nem államosítják az orosz gazdaságot. November 1-jén bejelentette a kormány által kidolgozott válság elleni lépéseket, ami többek között a költségvetés és az állami monopóliumok kiadásainak csökkentését tartalmazta, és költségvetési forrásokat különített el a bankmentésekre és a munkanélküliség csökkentésére. A Kínával való kereskedelemben Oroszország nem az amerikai dollárt használta a továbbiakban a kölcsönös elszámolásra. Szakértők azonban ezeket a lépéseket is elégtelennek tartották.

2009 márciusában Putyin bejelentette a nyugdíjalap bővítését 374 milliárd rubellel (kb. 2618 milliárd forint), és megjegyezte, hogy az év végére az átlagnyugdíj meghaladja majd a létminimumot. Ennek kapcsán elmondta, hogy a kormány abszolút prioritással kezeli a nyugdíjrendszer reformját, amit szavai szerint 2010-ben el kell kezdeni. További 34 milliárd rubelt (kb. 234 milliárd forint) különített el a munkanélküliek megsegítésére.

Ennek ellenére mind Medvegyev, mind Putyin támogatottsága csökkent 2009 elejétől kezdve, és ez kormányellenes tüntetésekben is megnyilvánult, amelyeken a kormány távozását követelték, már januárban. A második, februárban érkező hullámot az árak emelkedése váltotta ki. Márciusban pedig a kommunista párt is a zászlajára tűzte a kormány távozását követelő jelszavakat.

Kevésbé jelentős, de a populista belpolitika egyik jellemzője, hogy 2009 tavaszának végén Putyin vezetésével ülésezett a Hazai Filmgyártás Fejlesztési Tanácsa, amelyet Putyin 2008. decemberi rendelete hozott létre, és amely 2010-től kezdve évi legalább 4,3 milliárd rubel elkülönítéséről döntött a nemzeti filmgyártók részére, továbbá támogatásáról biztosította az olyan filmek készítését, amelyek az „orosz társadalom és az ország stratégiai fejlődésének megfelelő értékeket közvetítenek”.

2010 április végén a média megszéllőztette, hogy a Putyin által vezetett kormány titkosította az Orosz Tartalékalap és a Nemzeti Jóléti Alap kiadásainak és bevételeinek a nyilvánosságra hozatalát 2012. február 1-ig, ami szakértők szerint a kormányhivatalnokok kísérlete volt, hogy elkendőzzék az alapok veszteségességét.

2010 júliusa és augusztusa között az elviselhetetlen meleg miatt végzetes erdőtüzek pusztítottak az országban, ami a miniszterelnöknek ismét lehetőséget adott a közszereplésre és imidzsének fényesítésére. Putyin a helyszínre utazott, és az újjáépítés feletti teljes irányítást követelte. Eközben a sajtó arról írt, hogy a katasztrófához Putyin „függőleges hatalom” építése járult hozzá, különösen a 2006-os Erdő törvénykönyvvel, amely az oroszországi erdők védelmi rendszerének

megsemmisítéséhez vezetett. Ennek ellenére Putyin népszerűsége nőtt, így megállapítható, hogy a számításai jól végződtek.

2011. május elején, nem sokkal a Duma-választások kampányának indulása előtt Putyin bejelentette, hogy „új figurák, friss ötletek és ajánlatok” szükségeltetnek az Egységes Oroszország pártba, azért, hogy az új emberek támogatva a párt sorait, részt vegyenek az „Összoroszországi Népfront” színeiben a választásokon, amelybe pártnélküliként is be lehet lépni.

2011. május 25-én Putyin beterjesztette a Stratégiai Kezdeményezések Ügynökségének megalapítását, amely a közepes vállalkozásokat hivatott támogatni, és legfontosabb szerve a megfigyelő tanács lett, amit Putyin vezet. A sajtó a Medvegyev által indított, az innovációt támogató „Szkolkovo” tudományváros konkurenciájának nevezte a miniszterelnök ötletét.

Erős kéz – Putyin külföldi szereplései

Miniszterelnökségének kezdetén a külpolitikában is lehetőség adódott Putyin részére, hogy szerepeljen. A 2008. augusztus elején kitört orosz-grúz konfliktusról az éppen Pekingben a 29. Olimpiai Játékok megnyitóján tartózkodó Putyin úgy nyilatkozott, hogy Grúzia agressziót követ el Dél-Oszétia ellen (ahol a külföldi sajtó szerint 2000 óta „osztogatták” az orosz útleveleket, ami tulajdonképpen Grúzia belügyeibe való beavatkozást jelent). Oroszország az ENSZ BT elé vitte az ügyet, de határozat nem született. Az agresszió retorikája az orosz fél hivatalos álláspontja maradt, ami végül Dél-Oszétia és Abházia Moszkva általi elismeréséhez vezetett. Augusztus 9-én Putyin Vlagyikavkazba repült, ahol a Dél-Oszétiának nyújtandó segítségről tárgyalt, és szemtanúkkal is beszélt, ami alapján Medvegyevnek már „népirtásként” írta le a grúz katonai akciót Moszkvában. Putyin a polgári lakosság ellen elkövetett bűncselekmények dokumentálását indítványozta, amit Medvegyev készségesen támogatott, és ennek megfelelően megbízta az ügyészség alá tartozó nyomozó bizottság vezetőjét, Alekszandr Basztrikint a grúzok által Dél-Oszétiában elkövetett bűncselekmények okirati bizonyíték-gyűjtési munkálatainak összehangolásával.

Augusztus 11-én a Vedomosztyi orosz újság kreml-i forrásokra hivatkozva arról számolt be, hogy az elnök és a miniszterelnök megosztották a katonai műveletek feletti felelősséget, és így a humanitárius küldetéseket Putyin vezényli, míg a hadműveletek Medvegyev kezében maradtak. A miniszterelnök ugyanaznap jelentette be, hogy a kormány 10 milliárd rubelt (kb. 70 milliárd forint) különített el a dél-oszét infrastruktúra helyreállítására, és 500 millió rubelt (kb. 3,5 milliárd forint) a humanitárius katasztrófa áldozatainak javára. Külföldi újságok, különösen a The Times, elhúzódo birodalmi ambíciókkal vádolva Putyint, megjegyezve, hogy a kormány- és az államfő közti feladatok megosztása ellenére senkinek sem maradt kétsége afelől, hogy az országért továbbra is Putyin vállalja a felelősséget, mert a grúziai konfliktusban Medvegyevnek „összehasonlíthatatlanul kicsi” szerepe volt Putyinhoz képest, és az újság szerint a konfliktus „Putyin Koszovó függetlenségére válaszul régóta előkészített terve volt”. A konfliktus utáni békés rendezésről szóló egyezmény (amiről Medvegyev és Nicholas Sarkozy egyeztek meg egy találkozójukon) aláírásában való vonakodást is Putyinnak tudja be a külföldi sajtó, és úgy fogalmaztak, hogy aki békét akar a Kaukázusban, az egyenesen Putyinhoz fordul, és nem az elnökhöz.

Nem sokkal ezután, 2008 őszén, folytatva a nagyhatalmi státuszra törekvő hagyományokat, megindultak a három nagy földgáztermelő ország (a világ gáztermelésének 55%-át adó), Oroszország,

Irán és Katar közötti tárgyalások egy, az OPEC-hez hasonló fórum létrehozásáról, amit a gázvásárló államok nem jó szemmel néztek, és azzal a kritikával illették, hogy Oroszország az árak magasán tartása miatt akar egy kartellt létrehozni a termelés-mennyiség szabályozásának rovására. Putyin tagadta a vádakat.

A gázügyletek még okoztak gondot Putyinnak (és nem csak neki). 2008 végén ugyanis gázvita pattant ki Ukrajna és Oroszország között, aminek hála Közép-Európa hetekig fagyoskodott ellátás hiányában, mert az orosz fél elzárta az Ukrajnának szállító gázvezetékeket, majd miután az a tranzitgázt kezdte el használni, Moszkva leállított minden szállítmányt. Putyin és Julija Timosenko ukrán miniszterelnök 2009. január 19-én egyezményt írtak alá a gáz áráról, amiért idén októberben bűnösnek találta egy kijevi bíróság Timosenkót hivatali hatalommal való visszaélés vádjával, míg a gázháború elhomályosította Oroszország „megbízható gázszolgáltató” szerepének képét.

A pénzügyi és gazdasági válság továbbra is napirenden volt a világ minden pontján, így természetesen ez volt a következő nagy jelentőségű nemzetközi rendezvény fő témája is. 2009 januárjában Putyin a davosi világgazdasági fórumon tartott beszédében a válság okairól és az ellene tett lépésekről beszélt, amely során többek között a laza szabályozásról beszélt, és erős regionális valuták felemelkedésének támogatását javasolta. A „Nyezaviszimaja Gazeta” arról számolt be, hogy Putyin fellépését negatívan értékelték a külföldi sajtóban, mert még mindig élt bennük a gázválság élménye.

Moszkva fokozatosan be akarta bizonyítani, hogy egyre függetlenebb nagyhatalmi szerepet játszik a világpolitikában, és közben védeni a hazai gazdaságot. 2009. július 30-án Putyin, az energetikai miniszterrel egyetértve aláírta az Oroszországi Föderáció távolmaradásáról az Energetikai Chartától című rendeletet. Az 1991-ben aláírt Chartához Oroszország 1994-ben csatlakozott, amely során garantálta a közös befektetések védelmét az energetikai szektorban, habár nem ratifikálta azt. A legfőbb ellenvetése az orosz félnek azzal kapcsolatban alakult ki, hogy az egyezmény a szállítók és a vevők közötti közvetlen kereskedelmet írta volna elő, ami így tulajdonképpen megszüntette volna a Gazprom monopol helyzetét.

Oroszország tanult az ukrajnai gázvitából is. 2009 augusztusában Putyin és török kollégája, Recep Tayyip Erdogan jegyzőkönyvet írtak alá a két ország együttműködéséről a gázszektorban. A dokumentum a török fél előzetes beleegyezése volt a vízi felségterületein építendő South Stream vezetékbe, ami az olasz ENI és a Gazprom közös projektje, és Ukrajna, Belarusz és Lengyelország megkerülésével gázt szállított volna Európába. Jegyzőkönyvet írtak alá az atomenergetikai területen való együttműködésről is, amelynek megfelelően megépülhet az első atomerőmű Törökországban.

Az eddigi kemény fellépések ellenére a Putyin vezette orosz kormány hajlandónak bizonyult kompromisszumokat is kötni. Szintén 2009 augusztusában Putyin cikket jelentetett meg a „Gazeta Wyborcza” című lengyel újságban, amelyben kifejtette, hogy milyen indokok vezérelték, hogy Lengyelországba látogasson a második világháború 70-ik évfordulójának alkalmából („Megszabadulni a Lengyelország és Oroszország kapcsolatait uraló bizalmatlanságtól és előítéletektől”). Megemlítette a hűvös kapcsolatok okait, amelyek többek között a katyn-i mészárlás (amelynek dokumentumait az orosz kormány nem titkosította) és a Molotov-Ribbentrop paktum.

Zbigniew Brzezinski, Jimmy Carter volt amerikai elnök nemzetbiztonsági tanácsadója fontos lépésnek tartotta ezt a lengyel-orosz kapcsolatokban. Brzezinski a két ország közötti washingtoni csúcson után megjegyezte, hogy habár Medvegyevnek fontos szerepe van, még mindig a miniszterelnök hozza az igazi döntéseket. A Levada Központ által ugyanebben az időszakban végzett felmérése szerint is Putyin maradt az ország igazi ura a legtöbb orosz szemében.

Legutoljára, 2011 júliusában pattant ki botrány a Werkstatt Deutschland Klub rangos Quadriga díjának odaítélésével kapcsolatban. Ezt általában a „példakép-értékű, szellemi úttörő és a közért tevékenykedő” személyeknek szokták odaítélni, így kapott ilyen díjat Mihail Gorbacsov és Vaclav Havel is. Habár a díjazottak névsora ősszel került volna közzétételre, a Sueddeutsche Zeitung német lap megszéllőztette, hogy Putyin lesz az egyik, hiszen ő „I. Péter mérföldkő jelentőségű hagyományainak követője a jövőre való nyitásban”, és ezért „megérdemel egy fejezetet a történelemkönyvekben”. Ez nagy visszhangot váltott ki, és Havel bejelentette, hogy visszaadja a díját, ha azt az orosz miniszterelnök is megkapja. Ennek eredményeként, végül a kuratórium úgy döntött, hogy idén nem kerül kiosztásra a neves díj. Szóvivője, Dmitrij Peszkov úgy fogalmazott, hogy ez „egy kis zavart” okozott Putyinnek.

Elég erős-e Putyin?

2011 áprilisának végén a média a tandemmel és a kormánypárttal szembeni bizalmatlanság növekedéséről számolt be. Szociológusok szerint minden negyedik ember nem szeretné látni sem Putyint, sem Medvegyevet az elnöki székben, és minden ötödik hajlandó lenne tüntetésre menni. Az elnöknek bizalmat szavazó lakosság aránya 46 százalékra csökkent, ami a legalacsonyabb érték 2008, vagyis Medvegyev hatalomra lépése óta. Ez az arány 2010 októberében még 57 százalék volt. Az elnökkel bizalmatlan lakosok aránya 13-ról 20 százalékra nőtt ugyanebben az időszakban. Hasonlóan alakult Putyin népszerűsége is, akiben még 63 százalék bízott 2010 októberében, de ez mára 53 százalékra olvadt, ami a legalacsonyabb 2005 óta. A Levada Központ a jóváhagyást mérte a bizalmatlanság helyett, és ez alapján Medvegyev tevékenysége 68 százaléknak tetszik (76 helyett), míg Putyiné 71 százalék (77-ről). Medvegyevet 18 százalék, Putyint pedig 27 százalék látná szívesen az elnöki székben, míg 25 százalék egyiket sem. Az Egységes Oroszország támogatottsága is 50 százalékról 43-ra csúszott vissza.

2011 júniusában újabb közvélemény-kutatás jelent meg, 1600 válaszadó részvételével, ami szerint 52 százalék elégedetlen a kormány munkájával, míg 46 százalék igen. 2008-ban, amikor Putyin kormányfő lett, a kormányt támogatók aránya 60 százalék volt. Medvegyev tevékenységével 66 százalék elégedett, míg Putyinéval 77 százalék. A Levada központ elemzői szerint Putyin azon stratégiája, hogy magát mindig a legjobb fényben tünteti fel, míg a gondokért a minisztereket hibáztatja, meghozta a gyümölcsét. Szakértők szerint a kormány népszerűsége az elhúzódó válságból való kijövetel és a jobb életre való remény hiánya miatt van ilyen mélységben.

Sok közgazdász azon az állásponton van, hogy Putyin visszatérése az elnöki székbe pozitív hatással lesz mind az orosz, mind a nemzetközi piacokra, amit azzal magyaráznak, hogy elnökként sikeresen biztosította a befektetésekhez szükséges gazdasági stabilitást. „Politikailag, Putyin döntése a visszatérésről visszahoz egy olyan vezetőt, aki elég erős, hogy véghezvigye döntéseit és ezzel megszüntesse az egyre inkább működésképtelen kettős uralmat – még ha ennek Oroszország „puha tekintélyelvű” képének a növelése is az ára”, mondta Cliff Kupchan, a Eurasian Foundation szakértője.

Az orosz elnökjelöltek programjai: belpolitikai ígéretetek

Jacsó Andrea írása

Választási rendszer

A jelenlegi kormányfő, Vlagyimir Putyin kivételével valamennyi elnökjelölt programjában szerepel a "nyílt és igazságos választások" biztosítása, és ennek függvényében a teljes választójogi rendszer megreformálása. Előrehozott parlamenti választásokat szorgalmazznak, továbbá az elnöki mandátum idejét 5 évre csökkentenék (a mostani 6 évről), a hivatali idő maximumát pedig 10 évben rögzítenék az Alkotmányban, azaz egy orosz állampolgár csak kétszer tölthetné be az elnöki pozíciót életében. Közös pontként szerepel továbbá, hogy Putyin kivételével a többi négy jelölt a választási eredmények meghamisítóit és a választási bűncselekmények elkövetőit is súlyosabban büntetné.

Gennagyij Zjuganov, az orosz Kommunista Párt vezetője ígéretei szerint hatalomra jutását követően azonnal felülvizsgáltatná a választójogi törvény szavazásra vonatkozó rendelkezéseit, magát a választási rendszert pedig megtisztítani a „terrortól, a piszkos eszközöktől és a pénz mindenhatóságától”, a választási ígéretetek megszegőit pedig egyenesen lemondatná. Politikai reformjai között az is szerepel, hogy valamennyi állampolgár részt vehetne a Föderációs Tanács új tagjainak megválasztásában, 2012 végére pedig a kormányzók közvetlen választására vonatkozó törvényjavaslatot fog benyújtani. Ő az egyetlen elnökjelölt, akinek programjában alelnök választása is szerepel. Véleménye szerint a politikai pártok és jelöltek programjának versenyében az egyetlen „szűrő” az állampolgárok véleménye lehet. Ezért 2013-ra új népszavazási törvény kidolgozását ígéri.

Szergej Mironov, az „Igazságos Oroszország” vezetője rövid elnöki programját az orosz Alkotmány bizonyos cikkeihez igazítja, mellyel célja az Alkotmány eredeti jelentéséhez való visszatérés. Véleménye szerint az ország demokratikus működéséhez a legfontosabb a politikai reform véghezvitele. Zjuganovhoz hasonlóan, szerinte is szükséges a teljes választójogi rendszer felülvizsgálata, ugyanis az emberek a választási intézményeken keresztül tudják leginkább kifejezni akaratukat. Ezért ő egy teljesen új választójogi törvény kidolgozását javasolja, mely egyetlen dokumentumba foglalná az összes jelenleg érvényben levő választási szabályt, a helyhatósági választásoktól egészen az elnökválasztásig.

Igaz, hogy programjában az Alkotmány eredeti szövegéhez igazítja, ugyanakkor megjegyzi, hogy a Föderációs Tanács tagjainak választására vonatkozóan új cikket alkotna, a már meglévő, de ellentmondásos szakaszokat pedig szükségszerű lenne végre tisztázni. Akárcsak a Kommunista Párt vezetőjénél, nála is szerepel a népszavazás intézményének kiemelkedő szerepe. Megítélése szerint Oroszországnak számos témában népszavazást kellene tartania, hiszen ezen keresztül tud a nép akaratát közvetlenül is kifejeződni. Mironov szerint végre dönteni kellene a már sokat tárgyalt, de még mindig nem implementált, az új pártok regisztrációjára vonatkozó rendelkezésekben. Ennek megfelelően a pártok bejutásához szükséges jelenlegi 7 százalékos parlamenti küszöböt 3 százalékra redukálná, továbbá egyszerűsítene a Föderációs Tanács tagjainak és a polgármesterek választásának

szabályait. Mironov programjában még azt is megígéri, hogy két év után lemond és csak akkor jelölteti újra magát, ha látja, hogy az általa megkezdett reformokat az orosz nép is támogatja.

Mihail Prohorov, az egyetlen függetlenként induló elnökjelölt, akinek a választási rendszer megreformálására vonatkozó ígéretei között szerepel a kormányzók és polgármesterek közvetlen választásának újra bevezetése, továbbá a nemzeti illetve helyi népszavazás feltételeinek radikális egyszerűsítése. Akárcsak Mironov, az orosz milliárdos is csökkentené a parlamenti küszöböt 3 százalékra. 12 pontos kampányígéretei között szerepel még a helyi választási felügyelő tisztségének létrehozása is.

Vlagyimir Zsirinovszkij, a Liberális-Demokrata Párt (LDRP) vezetője 111 pontban összegzi választási programját, melyben külön kiemeli, hogy a választási csalás a legsúlyosabb állam elleni bűncselekmény, és ezért büntetné súlyosabban azok elkövetőit.

Vlagyimir Putyin, jelenlegi kormányfő programjában, ahogy azt már említettük, nem szerepelnek külön a választási rendszer megreformálásra vonatkozó ígérek. A népszavazás intézményét ugyanakkor tárgyalja. Putyin szerint is a demokrácia megvalósulásához szükség van az állampolgárok közvetlen részvételére a politikában és a kormányzásban. Ennek megfelelően valamennyi fontos döntésbe be kell vonni az embereket, és a szociális és szakmai szervezeteket egyaránt.

Államszervezet és közigazgatás

A helyi önkormányzatok fejlesztését mindegyik elnökjelölt célul tűzi ki, ugyanakkor Putyin programjában jelenik meg legmarkánsabban a versenyképes közigazgatás kialakítása. A jelenlegi kormányfő a régiókra építkezne, véleménye szerint ugyanis az erős önkormányzatokkal rendelkező régiók jelentik majd a gazdasági növekedés alapjait, melyek a szociális problémák megoldásához járulnak hozzá.

Így a közeljövőben célul tűzi ki a helyi önkormányzatok hatékony fejlesztését. Ígéreteinek megfelelően az önkormányzatok elegendő állami juttatást kapnának széleskörű feladataik ellátásához, biztosítva ezzel pénzügyi önállóságukat, így például a kisvállalkozásokból befolyt adó összege is az önkormányzatoknál maradna. Továbbá olyan pénzügyi mechanizmusok kidolgozására és speciális intézmények felállítására tesz ígéretet, melyek elősegítik a régiók munkáját céljaik elérésében. A közigazgatás szakmailag fejlettebb, ellenőrizhetőbb, valamennyi szolgáltatás pedig elektronikus formában is elérhető lesz.

Zsirinovszkij szerint Oroszországnak egységes állammá kell válnia, melyen belül azonban a területek közigazgatásilag megosztottak, ennek megfelelően a központi közigazgatást a területi alapúnak kell felváltania. Az elnökjelölt a Föderációs Tanácsot, mely az orosz parlament felsőháza, megszüntetné, ezzel pedig egykamarás parlamentet hozna létre. A felsőház valamennyi funkcióját a Dumára ruházná át, így ez ellenőrizné tovább a kormány működését és a demokrácia érvényesülését az országban.

Zjuganov biztosítani kívánja az orosz emberek egyenlőségét a közigazgatásban, a parlament hatáskörét és ellenőrző funkcióját pedig kiterjeszteni. Ígéretei szerint egy a nép bizalmát élvező, szakemberekből álló kormányt fog alakítani, ha hatalomra kerül, államapparátusa ugyanakkor kisebb, de jóval hatékonyabb lesz.

Mironov, Zjuganovval ellentétben épp a parlamenti kontrollról és a parlamenti tevékenység ellenőrzéséről alkotna törvényt. Közigazgatást érintő politikai reformjai között szerepel továbbá a föderációs városok alá-fölérendeltsége kérdésének rendezése.

Prohorov is szakemberek bevonásával irányítaná az országot. Szerinte kevesebb közigazgatási területre van szükség, és a közigazgatásban dolgozók létszámát is 30 százalékkal csökkentené 2014-re.

Igazságszolgáltatás

Mind az öt elnökjelölt programjában egységesen, legfontosabb célként a korrupció elleni küzdelem szerepel, ami érthető, hiszen Oroszország a Transparency International által összeállított korrupciós rangsorban jelenleg 183 országból a 143. helyet foglalja el. A kérdéssel legösszettebben Zsirinovszkij, Mironov és Prohorov foglalkozik, akik a korrupció elleni harcot nemcsak a közszférára, hanem a bírói szervezetre is kiterjesztik.

Zsirinovszkij nemcsak a hivatalviselés jogát tiltaná meg a korrupciós hivatalnokoknak, de egyben minden vagyonukat is elkobozná. Programjában széleskörű, politikai-gazdasági-büntetőjogi amnesztiát hirdet, ugyanakkor bizonyos bűncselekmények büntetési tételét szigorítaná, így a drogkereskedőket és gyermekrablókat, a terrorizmust elkövetők büntetőjogi felelősségét pedig azok hozzátartozóira is kiterjesztené. Oroszországban 1999 óta moratórium van a halálbüntetések végrehajtására, a liberális-demokrata elnökjelölt ígéretei között mégis szerepel ennek feloldása egyes bűnelkövetőkkel, így a terroristákkal szemben, továbbá halálbüntetés kiszabását javasolja a magas rangú korrupciós hivatalnokokra. Megítélése szerint a bűnmegelőzés hatékonyabbá tételéhez egy erős és szakmailag is helytálló rendőrségre van szükség. Ehhez pedig szükséges a törvényt kikényszerítő szervek dolgozóinak bérét legalább a kétszeresére növelni, valamint az ilyen szervek vezetőit rotációs alapon váltani.

Mironov, ahogy már említettük programját az orosz Alkotmány szövegével összefüggésben alkotta meg, melynek 19. cikke biztosítja az állampolgárok számára a törvény előtti egyenlőséget. Ennek megfelelően ígéretet tesz az igazságos és gyors bírósági tárgyalásokra. Programjában három fő irányelvet jelöl ki, melyek közül a bírói reformot hajtáná végre elsőként, a szegénység és a demográfiai problémák elleni küzdelem előtt. Mindezek mellett új rendőrségi törvény megalkotását is szükségesnek tartja, és elképzelései szerint a rendőrséget két fő ágra bontaná: lennének általános, elsősorban a letartóztatásokért felelős rendőrök, és a közbiztonságért felelős, városi rendőrök.

Prohorov külön pontokba szedve taglalja a bürokrácia és korrupció ellenes harcot valamint a jogrendszert érintő reformjait, mégis, ahogy azt már említettük, a kettőt összekapcsolja egymással. Nemcsak a hivatalnokok, hanem azok családtagjainak is szigorú költségellenőrzését szorgalmazza, valamint Közigazgatási Bíróság felállítását javasolja.

Magát a büntetőjog rendszerét és a büntetés végrehajtási szerveket humánusabbá tenné. Jelentős változásokat kezdeményez a bírák választására és hivatali idejükből való felmentésre vonatkozóan, továbbá ígéreteinek megfelelően a bírói döntések átláthatóbbak lesznek, a felsőbb bíróságok pedig nem törölhetik el indokolatlanul az alsóbb bíróságok által meghozott ítéleteket. Mindezek mellett

egy olyan igazságszolgáltatást javasol Oroszországban, mely a nemzetközi bírói szervek által meghozott döntéseket is figyelembe veszi, valamint olyan mechanizmusok bevezetését ígéri, melyek a végrehajtó szervek munkáját és azok politikai felelősségét is vizsgálják.

Putyin szerint a korrupcióellenes küzdelem nemzeti ügy kell, hogy legyen, és nem politikai spekuláció témája, ugyanakkor nála is szerepel az állami és önkormányzati szervek elszámoltathatósága. A törvényeket betartató szervezetek védeni és támogatni kell a törvényesen működő üzleteket, nem pedig küzdeni azokkal szemben. A kormányfő az igazságszolgáltatást hozzáférhetőbbé tenné az állampolgárok számára. Akárcsak Mironov, ő is ígéretet tesz a közigazgatási eljárások bevezetésére, nemcsak vállalkozások, hanem speciális kérdésekben civil szervezetek számára is. Véleménye szerint ez közvetlenül szolgálná az állampolgárok védelmét, hiszen a bizonyítási teher megfordulna, így az nem a magánszemélyek, hanem a közigazgatási szervek kötelezettsége lenne. Az állampolgárok jogainak további védelme érdekében perindítási jogot biztosítana az önkéntes szervezeteknek, hogy megvédjék tagjaikat, az ombudsmani hivatalt pedig speciálisabbá és szakmaibbá tenné.

A korrupcióval szembeni küzdelem legrövidebben Zjuganov programjában szerepel, aki mindösszesen egy mondatban említi, hogy korrupcióellenes törvényhozást fog folytatni. Ígéretei szerint, ha hatalomra kerül, az állampolgárok akarata függetlenedni fog a kormányhivatalok nyomásától, az önkormányzatok és hivatalok munkája folyamatos ellenőrzésnek lesz alávetve, 2015-től a városi és kerületi bírakat pedig már közvetlenül a polgárok fogják választani. Röviden, de nála is megjelenik az emberi jogok védelme.

Az Európai Unió is fair választásokat követel

Az Európai Parlament által február végén elfogadott határozat értelmében az orosz hatóságoknak valamennyi elnökjelölt számára biztosítaniuk kell az egyenlő lehetőségeket a március 4-ei elnökválasztáson.

A határozat rendelkezik továbbá arról, hogy Oroszországnak meg kell változtatnia politikai törvényhozását, a politikai pártok és elnökjelöltek számára pedig könnyíteni kell a regisztrációs szabályokon. Az Unió azt is kéri az oroszoktól, hogy biztosítsák az akadálytalan monitoringot az országban az EU és az EBESZ megfigyelőinek.

Dmitrij Medvegyev leköszönő orosz elnök eddig három, választójogi törvényt módosító törvényjavaslatot nyújtott be az orosz parlament alsóházának. Ezek a Duma megalakulására, az egyéni választókerületekhez való visszatérés lehetőségére, és a pártok regisztrációs szabályainak egyszerűsítésére vonatkoznak.

Mit ígérnek az orosz elnökjelöltek: külpolitika

Bendarzsevszkij Anton írása

Vlagyimir Putyin - „Erős Oroszország egy bonyolult világban”

Külpolitikáról Putyin ír a legtöbbet a jelöltek közül, ami egy (volt) KGB-s tiszttől egyáltalán nem meglepő. A külpolitikai programjának a címe már sok mindent elárul: Oroszország megerősödött, ám viszonya a többi nagyhatalommal egyáltalán nem egyszerű. És ez igaz is: az elmúlt években Oroszország valóban visszaállította pozícióit, mint egyik vezető világhatalom. Megnőtt az ország tekintélye, ami egyre több bevonódást tesz lehetővé a világpolitikába.

Putyin kiemelten foglalkozik külpolitikai programjában a poszt-szovjet térség többi államával. Szerinte a következő években „nagy hangsúlyt kell fektetni ezen országok integrációjára”. Már működésben van az orosz-belarusz-kazah vámunió, és 2012 januárjától ezen országok egy még magasabb szintre léptek, létrehozva az Egységes Gazdasági Teret. Emellett tovább kell haladni az Eurázsiai Unió létrehozása felé, amely az Európai Unió mintájára épülhetne fel. Putyin szerint a gyorsan fejlődő poszt-szovjet államokkal való integráció Oroszország fejlődését szolgálja majd, és mind az állampolgárok, mind az üzleti szféra nyer majd vele.

Az orosz befolyást Putyin szerint terjeszteni kell – leginkább az orosz kultúra, művészet és tudomány által. Orosz nyelv kiemelt támogatása és a turizmus fejlesztése – mindez szerepel Putyin programjában. Megjelenik nála a külföldön élő orosz nemzetiségűek támogatása is, ami nem véletlen – több mint tíz millió orosz él az ország határain kívül.

Fontos kérdés az illegális migráció Oroszországba – Putyin szerint mindent meg kell tenni a megállításaért. Ugyanakkor szabályozni kell a legális migrációt is: mégpedig különféle kulturális, szakmai, és oktatási szempontok szerint.

Oroszország külpolitikai szerepénél Putyin határozott hangot üt meg: a világpolitika nem történhet az ország háta mögött, vagy Oroszország megkerülésével. Kétoldalú együttműködési folyamatok kellene. Minden ilyen irányú kezdeményezés – többek között a nemzetközi terrorizmussal elleni harcban, fegyverkezés felügyelete és kollektív biztonság – támogatásra talál az orosz vezetésben, viszont minden egyoldalú lépése a többi hatalomnak hasonló reakciót fog kiváltani orosz részről is. Absztrakt megfogalmazásokon és célzásokon kívül azonban konkrétumokról Putyin itt nem beszél.

Putyin programja foglalkozik az orosz hadsereg helyzetével is. Az orosz hadseregnek erősnek és ütőképesnek kell lennie, hogy minden külső fenyegetés ellen védelmet tudjon biztosítani. Erős hadsereg és erős flotta. Itt már néhány konkrét lépés is megjelenik: a hadsereg teljes modernizálására van szükség, hogy az orosz erők a legmodernebb technológiákat használják. Az

elmúlt években egyre többet költ Oroszország a hadseregre, amit egyébként Putyin volt pénzügyminisztere – 2011 őszén leváltott Alekszej Kudrin – határozottan ellenezte.

Oroszország nem az az ország, amely visszavonul a kihívások elől. Oroszország összpontosít, erőket gyűjt – és megfelelően válaszol a kihívásokra. Megoldja a megpróbáltatásokat és mindig győzedelmeskedik.” – hangzik el Putyin külpolitikai programjának összegzésekképpen.

A hatásosan és viszonylag hosszan megfogalmazott putyini program azonban nem tartalmaz konkrétumokat, inkább csak arról beszél amit az emberek hallani szeretnének: nagyhatalmi státusz, békés szándékok, erős hadsereg feltámasztása, orosz állampolgárok megvédése, saját érdekek védelme. Arról persze szó nincs, hogy az elmúlt években Oroszország nem tudott felhőtlen viszonyt kialakítani Nyugat-Európával és az Egyesült Államokkal, bár Medvegyev elnökségének első éveiben történtek konkrét lépések a kapcsolatok normalizálása felé. Ennek is persze megvannak a maga okai: a putyini retorika szereti kiemelni azt, hogy Putyin volt az, aki képes volt helyrerázni Oroszországot, sem Nyugat-Európának, sem az Egyesült Államoknak nem érdeke egy erős Oroszország. Ez csak részben igaz, egy akkora hatalmas ország nagy felvevőpiaccal is rendelkezik, így a kaotikus viszonyok rendezése és a gazdasági fellendülés Oroszországban a többi ország érdeke is. Putyin azonban (volt) KGB-s tisztként nagyon nehéz tárgyalópartner, és jobban szeret az erő nyelvén beszélni, ahogyan azt már az gáz-konfliktusok idején is megmutatta.

Ez azonban nem minden: komoly ellentét mutatkozik e mellett a putyini programszavak és a belső propaganda között, ami az orosz televízióból és újságokból éri utol az embereket. A Nyugati országok nincsenek pozitív fényben feltüntetve, és egyfajta keselyű-kép rajzolódik ki az orosz média alapján: az USA és Nyugat-Európa (de leginkább persze az USA) csak arra várnak, hogy mikor csaphatnak le Oroszországra, elszakítva a legértékesebb darabjait. Persze az egyetlen tényező ami visszatartja őket ettől a putyini retorika szerint maga Vlagyimir Putyin, aki nélkül Oroszországra darabokra hullik.

Gennagyij Zjuganov

Gyorsított felemelkedésre van szükség, vagy lent leszünk a legmélyén. Az idő azonnali változásokat sürget!” – mondja a zjuganovi retorika 2012-ben. Az orosz Kommunista Párt vezetője szerint a jelenlegi kormány egyik legnagyobb bűne, hogy hagyták tönkremenni az orosz hadsereget, így Oroszország elvesztette a védelmi erejét (miközben nagyon sok az ellenség odakint). Így az orosz védelmi erő kérdését Zjuganov programja öt legfontosabb prioritási pontja közé sorolja.

A kommunisták szerint a Szovjetunió szétesése óta a világ hatalmai egyre pofátlanabbak. Jelenleg a világ új felosztása folyik. Természetes nyersanyagokat és eladási piacokat osztanak fel miközben nyugati „rezsimeket” erőltetnek rá más országokra. Az USA több hódító háborút is folytat egyszerre. Az országnak így Zjuganov szerint legfőképpen egy erős védőpajzsra van szüksége minden fenyegetés ellen.

Zjuganov szerint a Putyini éra legfőbb katonai hibái:

- Oroszország nem dolgozott ki semmit a NATO ellensúlyozására.
- A líbiai beavatkozás Oroszország szégyene marad.
- A START-3 szerződés valójában egy új fegyverkezési verseny kezdetét rejti, amit USA kezdte el.

- Fontos befolyási területeket veszített el Oroszország az elmúlt években
- Ellökték maguktól a „baráti Belaruszt”.

Zjuganov három új prioritási irányt jelöl meg:

1. Új prioritásokat jelölnek majd ki a külpolitikában, amelyek a világpolitikai aréna igazságos kapcsolatain fog alapulni. Orosz partnerek és szövetségesek állandó kibővítése. ENSZ szerepének a megerősítésén fognak dolgozni, NATO szerepének a korlátozására. Külföldön élő oroszokat pedig támogatni fognak minden eszközzel. A külföldön élő oroszok nem véletlenül jelennek meg Zjuganovnál is, ahogy Putyinnál, elvégre 10 millió emberről van szó (bár igen kétséges, hogy a külföldön élő orosz állampolgárok éppen a Kommunista Pártra szavaznának).

2. „Testvér-népek új szövetségére” van szükség

Zjuganov a programja szerint mindent megtesz azon országok együttműködése érdekében, amelyek valaha a Szovjetunióba tartoztak. Egységes gazdasági tér fog születni Oroszországgal, Belarusszal, Kazahsztánnal és Ukrajnával (kérdés, hogy Ukrajna akarná-e ezt?..), Belarusz és Oroszország között pedig egyre erősebb szövetség alakulna ki (ehhez biztosan lenne szava Lukasenkonak is).

Így Zjuganov gyakorlatilag hosszú távon a Szovjetunió feltámasztását ígéri, amit a rá szavazók többsége minden bizonnyal el is várja, hiszen Zjuganovra szavazva ők a Szovjetunióra szavaznak, és mindarra, amit a szovjet birodalom szétesésével elvesztettek (vagy úgy érezték, hogy elvesztették). Azonban nem biztos, hogy Örményország vagy Grúzia örülne az efféle zjuganovi fordulatnak...

3. Orosz védelmi erő (tehát a hadsereg) megerősítése. Fel akarja éleszteni a nemzeti erőket és az orosz hadiipari komplexumot, emellett pedig megígéri, hogy gondoskodni fog a tisztek és katonák életéről és családjairól.

Vlagyimir Zsirinovszkij

A liberális-demokraták (LDRP) karizmatikus vezetője szintén sokat foglalkozik a külpolitikával programjában. Vlagyimir Zsirinovszkij, ahogyan az elmúlt húsz év alatt megszoktunk tőle, igen radikális módon fogalmaz. Nála a legnagyobb probléma a külső fenyegetés, a szovjet területek elvesztése és a migráns kérdés.

Zsirinovszkij szerint az oroszok a világ legnagyobb szétválasztott népe. Békés úton ezért vissza kell szerezni Oroszország számára a belovezsi szerződések (a Szovjetunió végét jelentő 1991 decemberében aláírt szerződések) miatt elveszített területeket, amelyekre az orosz népnek „történelmi és morális joga van”. Nem teljesen érthető, hogy a területek visszaszerzését hogyan képzei el az LDRP vezér „békés” úton.

Központi szerepet tölt be nála a migráns kérdés, ami megjelenik a választási plakátjaiban is – „LDRP – az oroszokért!” Zsirinovszkij szerint teljesen be kell tiltani a bevándorlást, és legfeljebb csak a szakmai munkaerő jöhetne, illetve kint élő oroszok.

A hadsereg megerősítésével Zsirinovszkij is foglalkozik, bár közel sem annyit, mint az előző két elnökjelölt. Zsirinovszkij a hadsereget átalakítaná önkéntes professzionális hadsereggé, a FÁK országokból pedig orosz állampolgárokat vonzana be az orosz hadseregbe szolgálni, hogy átvegyék az Oroszországhoz tartozás értékeit.

Putyinhoz és Zjuganovhoz hasonlóan Zsirinovszkij is erős külpolitikát szeretne. Oroszország pozícióit sokkal keményebben kell képviselni a liberális-demokraták vezetője szerint, mint azt eddig képviselték. A Hágai törvényszéket, amely a volt Jugoszlávia ügyében hozott ítéleteket pedig azonnal fel kell számolni. Minden nemzetközi szervezetben elsősorban orosz érdekeket kell érvényesíteni, a Világkereskedelmi szervezetről, amelybe Oroszország több évtized után végre 2011 decemberében tudott belépni, le kell mondani – Zsirinovszkij nem kér belőle.

Zsirinovszkij külpolitikai programja között egy érdekes pont is megjelenik: pénzügyi segítség az EU számára. „A világgazdasági válság miatt az EU országai BRIC országokhoz fordulhatnak segítségért, amelyek egyike Oroszország” – írja Zsirinovszkij – „Az Európai Uniót pénzügyileg meg kell segíteni, de csakis azzal a feltétellel, hogy a NATO blokk felszámolásra kerül.

Szergej Mironov

Szergej Mironovnak, az „Igazságos Oroszország” párt vezetőjének nincs külpolitikai programja. Az amúgy sem túl hosszú programjában nincs egyetlen egy említés sem a külpolitikai elképzeléseiről, de még az orosz hadseregről sem. Átlapoztuk az Igazságos Oroszország terjedelmes párt programját is, azonban abban is csupán a migráns kérdést (amit kötelező orosz nyelv és orosz történelem ismeretek vizsgához kötné) és az orosz nyelv helyzetét említették meg. Az Igazságos Oroszország a putyini Egységes Oroszország szatellit pártjának számít, maga Mironov pedig leginkább az orosz nyugdíjasokra igyekszik építeni a programját, akik minden bizonnyal nem túl járatosak a külpolitikában.

Mihail Prohorov

Az egyetlen párt nélküli indulóként, Oroszország harmadik leggazdagabb embere, Mihail Prohorov egyben az egyetlen olyan személy a palettáról, aki még nem vett részt elnökválasztásokon (Mironov már 2004-ben elnökjelölt volt, Putyin most harmadszorra indul neki a választásnak, Zjuganovnak és Zsirinovszkijnek, az orosz politika két veteránjának ez már az ötödik alkalom lesz.

Prohorov 12 pontos programjában a 11-edik és 12-edik pont a haderő kérdése és a geopolitika. Nem sok, összesen egy-egy bekezdés, de röviden és tömören sikerült megfogalmaznia a gondolatai lényegét.

Szerinte Oroszország számára a legnagyobb fenyegetést a regionális konfliktusok jelentik a térségben, ebből kell kiindulni, nem valamiféle absztrakt ellenségképből.

Zsirinovszkijhoz hasonlóan az orosz milliárdos gyökeresen átalakítaná a hadsereget. Professzionális, mobil és technológiailag magasan képzett hadsereget képzel el, amelyhez átmenetileg önkénteseket toboroznának, 2015-től pedig szerződéses hadsereg alakulna. Prohorov átalakítaná az orosz hadiipart is: polgári-katonai gyárakat és vállalatokat hozna létre, amelyekben magántőke is részt vehetne. Ezek

mind hétköznapi fogyasztási cikkeket, mind katonai produkciót elő tudnának állítani elképzelése szerint.

Prohorov talán legérdekesebb külpolitikai gondolata az európai integráció, amely kizárólag az ő programjában jelenik meg. Az orosz milliárdos egy egységes, „Nagy Európát” képzel el, amelynek az építését megkezdené, amennyiben orosz elnöknek választanák március 4-én. Oroszországot közelebb hozná Európához, és szorosabb szövetségi kapcsolatokat építené ki a demokratikus európai országokkal. Ezt egészítené ki az ambiciózus globális valuta elképzelése: Prohorov szerint egy egységes, globális pénznemet kellene létrehozni, amely az EU-s eurón és az orosz rubelen alapulna. Emellett a sikeres üzletemberként már bizonyított Prohorov azt is leszögezi, hogy gazdasági érdekek legyenek a leginkább előtérben, amikor Oroszország külpolitikai partnereket választ.

Összegzés

Putyin és Zjuganov programja igen csak hasonlít, csak Putyin mérsékeltebben fogalmaz. Mindketten fontosnak tartják a hadsereg felélesztését és modernizálását. A külpolitikában mindketten az orosz érdekek erős és határozott képviselőit ígérik, ami Zjuganov esetében már-már konfliktusokkal is fenyeget. Mind Putyin mind Zjuganov nagy hangsúlyt szeretne fektetni a poszt-szovjet térség országaira, csak Putyin ezt egy új szövetségi rendszerben képzele el (Eurázsiai Unió), míg Zjuganov a régi Szovjetunió feltámasztásában gondolkodik.

Ehhez képest külpolitikai tekintetben még radikálisabb Zsirinovszkij: ő az egyik legfőbb céljának tartja a NATO blokk felszámolását, és az Oroszországgal rossz viszonyban lévő államok megregulázását. A Szovjetunió kérdését pedig se nem szövetségben képzele el, ahogy Putyin, se nem visszatérésben az orosz vezetésű, formális unió felé, ahogy Zjuganovnál hangzik el, hanem ő a „történelmi és morális jogú” területeket egyszerűen becsatolná Oroszországhoz. Arról azonban nem beszél, hogy melyek lennének azok.

Az illegális bevándorlókkal a legtöbbet Zsirinovszkij foglalkozik, érintőlegesen megemlíti Putyin, és röviden Mironov, de Zsirinovszkijnál ez az egyik legfontosabb programpont (Zjuganov nyilván a kommunista internacionalizmus jegyében nem szól a migránsokról programjában). E mellett Putyin és Zsirinovszkij az orosz nyelv fontosságáról és külföldi terjesztéséről is sokat beszélnek.

Nyugat-Európa szempontjából Mihail Prohorov tűnik a programjait alapján a legideálisabb jelöltnek: nem jelenik meg nála semmiféle ellenségképp, nála a konfliktusok éppen hogy inkább regionális szinten (poszt-szovjet államok között?) történhetnek. Prohorov épít a leginkább az európai értékekre és az európai együttműködésre, és egy saját koncepcióval is előáll ezzel kapcsolatban. A többi jelölttel ellentétben egyetlen szót sem szól a poszt-szovjet térség integrációjáról és Szovjetunió feltámasztásáról bármilyen szinten.

Az orosz elnökjelöltek gazdasági ígéretei

Dancsecs Réka írása

A 2012-2018 közötti évek Oroszországi Föderáció elnökének címére pályázó öt jelölt mindegyikének programjában fontos szerepet kapnak a gazdasági kérdések. Az adórendszer reformja, s a nyersanyagra alapozott fejlődésről az innováció-hajtotta modellre való áttérés minden elnökjelölt programjában kiemelt helyen vannak. Az infrastruktúra, s a távoli területek fejlesztése, illetve a korrupció ellenes harc hasonlóan népszerű téma ebben a választási kampányban. Összességében mindegyik elnök a lakosság jólétének növelését ígéri – természetesen a növekedés megvalósítására különböző utakat ajánlanak.

A posztra minden bizonnyal sikerrel pályázó Putyin jelentette meg a gazdaság legtöbb területére kiterjedő, legrészletesebb programot, mely végig az ország technikai és szemléletbeli modernizációját tartja a szem előtt.

Vlamiyir Putyin választási programjában felhívja a figyelmet arra, hogy az elmúlt évtized olajáremelkedésre, s a kihasználatlan, még a szovjet idők alatt épített kapacitásokra alapozott gazdasági növekedés gyakorlatilag már kimerítette önmagát. A legnagyobb kihívás, mellyel a gazdaság és a társadalom szembesülni fog az elkövetkező években az az alacsony hatékonyság. Éppen ezért Putyin stratégiai célként az orosz gazdaság termelékenységének tíz éven belüli megduplázását jelölte meg.

Szergej Mironov programjának központi eleme, hogy elnökként az alkotmány őre szeretne lenni: célja, hogy az ország társadalmi, politikai élete feltételek nélkül, az alkotmány betűi szerint alakuljon. Oroszország alkotmányának hetedik cikkelye pedig így szól: „Az Oroszországi Föderáció – jóléti állam.” Mely koncepcióba a szegénység mellett nem fér bele az óriási és egyre növekvő szakadék a szegények és a gazdagok között sem.

Az Igazságos Oroszország párt vezetője kiemeli, hogy nem létezik olyan általános elmélet, mely a világ összes országában illeszkedne a gazdasági körülményekhez, így Oroszországnak nem kell semmilyen modellt követnie, meg kell találnia a saját útját. A gazdaságpolitikának meg kell felelnie az ország természeti-éghajlati körülményeinek, a történelmi-, társadalmi, kulturális hagyományainak, s az orosz értékeknek. Mironov föderális szinten a képviselői fizetéseket az orosz átlagfizetésre csökkentené, hogy a képviselők valójában megtapasztalhassák, hogy hogyan él az átlag orosz. A jelöltek közül legrövidebb, s legkevesebb konkrétummal rendelkező gazdasági programot Mironov mutatta be.

Az ország leggazdagabb embere, a függetlenként induló Mihail Prohorov szerint az állam elsődleges feladata a magántulajdon védelme, az ország fejlődésének alapforrása pedig a polgárok magánkezdeményezése. Éppen ezért Prohorov célja, hogy a verseny erősítésén keresztül elérjék a lehető legnagyobb gazdasági hatékonyságot és a legalacsonyabb költségeket.

Gennagyij Zjuganov, a Kommunista Párt jelöltje szerint a gazdasági összeomlás az országot fenyegető öt nagy veszély egyike. Ennek elkerülése érdekében gyorsított fejlődésre szeretne törekedni, melynek segítségével megszüntethető lesz a szegénység és a társadalmi leszakadás. A megoldási módszert Zjuganov hét pontban foglalta össze.

Az első, s más elnökjelölteknél teljesen hiányzó programpont az államosítás, melyen keresztül Zjuganov meg szeretné kétszerezni az állami bevételeket. Visszaállítaná a természeti erőforrások köztulajdonlását, sőt az államosítás érintené az olaj-, a gáz-, a bank- és az energiaszektor is, továbbá a vasutakat és a repülést. Zjuganov hangsúlyozza, hogy az államosítással az ország lakosságának 99 százaléka jól jár, az nem érinti majd a magántulajdonba átment lakásokat, sem más személyes tulajdonokat. Azok számára, akik a kilencvenes években tettek szert a köztulajdonra, s azóta azt fejlesztették, abba befektetettek, kompenzációt ígér, sőt a különböző projektekbe mint befektetőket is meghívhatják őket.

A legszínesebb, s legpontosabb adatokkal rendelkező programot a Liberális Demokrata Párt elnökjelöltje, a botrányairól is híres Vlagyimir Zsirinovszkij mutatta fel. Gazdasági tervezetének jelmondata: „a gazdaság a népé, s nem az oligarcháké”. Az ország gazdaságának erősítését, a nép jólétének emelését az állami vagyon növelésével, nemzeti, népi vállalatok létrehozásával, az oligarchák elleni fellépéssel, a minimálbér növelésével érné el.

Zsirinovszkij a havi fizetéseket 15- és 150 ezer rubel (kb. 110 ezer - és 1,1 millió Ft) között határozná meg, s ígéri a nyugdíjak megduplázását, s a nyugdíjasok számára az utazási kedvezmények visszaállítását. Sőt a magánszektorban büntetendővé tenné a fizetések csökkentését, a menedzserek fizetését a vállalatnál jellemző átlagfizetésnek a tízszeresében maximálná. Mindazok teljes tartozását leírná, akik 7000 rubelnél kevesebbet keresnek, de elengedné a parasztokét és a mezőgazdasági szervezetekét is, s mindenkiét, aki a földeken dolgozik. Zsirinovszkij továbbá támogatná az orosz turizmus aktív fejlesztését, mindenki számára hozzáférhetővé tenné a szabadidős létesítményeket, s megígéri a horgászat ingyenessé tételét is.

A gazdaság modernizációja

Minden elnök programjában kulcsszerepet játszik az a kérdés, hogy hogyan lehet az orosz gazdaságot hosszú távra is versenyképesé tenni. Ehhez a jelöltek különböző megoldásokat javasolnak: Zjuganov és Zsirinovszkij az iparosítást, Putyin a tandem által felvállalt modernizációs kurzust viszi tovább, ahol fontos szerepet kap a különböző, helyi kezdeményezések támogatása. Hozzá hasonlóan Mironov is megfelelő körülményeket ígér az orosz vállalatok megerősödéséhez. Prohorov szerint pedig a fő feladat a verseny támogatásán keresztül egy hatékony és takarékos nemzetgazdaság létrehozása.

Szergej Mironov, az Igazságos Oroszország jelöltje a gazdasági fejlesztés stratégiáját alárendelné a szociális kérdéseknek. Így a döntések előtt elemezni kellene a lépés egész társadalomra gyakorolt hatásait, például vizsgálni kellene a döntést a fogyasztás, biztonság, minőség, az egészséges környezethez való jog szempontjából.

Ösztönözni kell Mironov szerint a tőke és munkaerő mobilitását, a munkaerőpiacokon meg kell teremteni a társadalmi partnerség mechanizmusát. Ígéri az orosz termelők pártfoglalását a nemzetközi piacokon, s a kis-és középvállalatok tevékenységének segítését. Azonban Mironov

hangsúlyozza, hogy meg kell találni a helyes utat a hazai termelők támogatása és a gazdasági nyitottság között.

Prohorov a gazdaság megerősödésének kulcsát a szabad verseny biztosításában látja, ezért kemény harcot ígér a monopóliumok, kartellek, árkartellek ellen. Ugyanakkor a hazai termelők megerősítése érdekében kötelezővé tenné a költségvetési szervek, állami vállalatok számára, hogy a beszerzéseiknek legalább 50 százalékát hazai termelőktől és szolgáltatóknál végezzék.

Putyin célja olyan körülményeket teremteni, melyek 25 százalékos GDP növekedést tudnak biztosítani a beruházások számára. Így szerinte lehetővé válna a másik nagy ígéretének teljesítése, 20 év alatt 25 millió új munkahely létrehozása.

Az adminisztratív határok leépítésén és a vállalkozások védelmén keresztül az Egységes Oroszország jelöltje ösztönözné a magánkezdeményezéseket, a reálszektorban történő beruházások érdekében pedig megígéri a kamatlábak és az infláció alacsonyan tartását is. Szükséges a modern technológia, mint például a biotechnológia, információs technológia, s a telekommunikáció szerepének megerősítése az ipar, az energiaszektor és a mezőgazdaság területén is. Putyin is ígéri az orosz termelők támogatását az új piacok elérésében, s célul tűzi ki, hogy az orosz exportban a magasabb hozzáadott értékkel rendelkező termékek mind nagyobb szerepet kapjanak.

Egyedül Putyin programjában jelenik meg a hatékony energiateljesítés kérdése: célja, hogy kedvező körülményeket teremtsenek az energiateljesítő termékek gyártásának és felhasználásának.

A kis- és középvállalkozások megerősítését Zsirinovszkij is ígéri, ő azonban pontosabban meghatározta a teendőket: tízszor alacsonyabb bérleti árakat kell számukra kínálni, s két évre mentesíteni kell őket az adózás alól. Zsirinovszkij a következő öt évre 20 százalékkal csökkentené a feldolgozóiparra, építkezésre, szállítmányozásra kivetett adókat, mindezt a teljes mértékű iparosítás elérése érdekében tenné. A kitermelő- és feldolgozóipari vállalatok jogi helyzetét Zsirinovszkij megváltoztatná, állami- és népi vállalatokká téve őket. Ezeknek így minden orosz polgár részvényese lenne, s a profitból az egész nép részesedne.

Putyinhoz hasonlóan Zsirinovszkij is csökkentené a nyersanyagok exportarányát, hiszen a hozzáadott értékkel rendelkező termékek kivitele nem csak, hogy jobban jövedelmező az ország számára, de erősítené az orosz vegyipart és lenyomná a hazai benzinárakat. A benzin literjéért Zsirinovszkij 20 rubelben maximálná.

Zjuganov célja az új iparosítás, melyet a tudomány legújabb vívmányaira és a technológiai haladásra kellene alapozni. A „megállás nélküli modernizáció” jegyében húszezer milliárd rubelt ígér az ipar fejlesztésébe fektetni. Ezek, az első három év iparba és a mezőgazdaságba fektetett nagy összegei azonban hamar eredményt hoznak, melyek lehetővé teszik majd a nagyszabású szociális programok beindítását – írja Zjuganov.

Oktatás és tudomány

A beruházások támogatása mellett, azt kiegészítve nagy hangsúlyt kapott a jelöltek koncepcióiban a tudományos szektor megerősítése, így a kutatás és fejlesztés, illetve az oktatás kiemelt támogatása.

Mironov szerint az orosz gazdaságnak át kell állnia a nyersanyagokra alapozott modelltől az innováció-hajtotta gazdaságra, s ehhez az innovatív iparágaknak prioritást kell élvezniük.

Prohorov ígérete szerint a gazdaság fejlesztésének iránya a magas képzettség-igényű munkahelyek teremtése lesz. Ezek szakemberekkel való feltöltése érdekében magasabb összegeket kell fordítani a tudományra. A képzésbe Prohorov bevonná az üzleti szférát is, a kutatási eredményeket így rögtön kereskedelmi tőkévé formálva. Célja, hogy a kutatás visszatérjen a főiskolákra is. A szkolkovói tudományos központnak, azaz a Moszkva melletti orosz Szilícium-völgynek nyújtott kedvezményeket minden tudományos központra kiterjesztené.

A gazdaság modernizációjához elengedhetetlen a külföldi befektetők és technológia becsalogatása az országba, éppen ezért Putyin programjában is prioritásként szerepel az innováció. Növelné a tudományra fordított összegeket: egyrészt a K+F területén működő kisvállalkozások, másrészt az oktatás kiemelt finanszírozásával. Putyin célja, hogy Oroszország már 2020-ra is több világszínvonalú egyetemmel rendelkezzen.

Zsirinovszkij mentesítené az adózás alól a kutatással és fejlesztéssel foglalkozó kis-és középvállalatokat, s számukra további kedvezményeket ígér a közösségi szolgáltatások, illetve a föld-és épületbérlet területén. A tudomány és oktatás támogatásának keretében Zsirinovszkij még a könyvesboltok ingatlan bérleti díját is csökkentené.

Zjuganov hét pontjának egyike a tudomány gyorsított fejlődése. Ennek érdekében 2014-re megkétszerezné a hazai tudomány támogatását, támogatná a naukogradok, azaz a szovjet idők tudományos városainak újjáélesztését, s további kutatóközpontok fejlesztését.

A minőségi oktatás megteremtése érdekében vissza kell állítani a tanári pálya presztízsét, s megfelelő fizetést kell biztosítani számukra. Zjuganov a tudósok, kutatók számára is magasabb fizetéseket ígér, s a fiatal kutatóknak biztosítaná a lakhatást és további támogatásokat, s hasonlóképpen megnégyszerezné a doktorandusz-hallgatók ösztöndíját is. Mindezek elérése érdekében a jelenlegi négy helyett a GDP 8-10 százalékát fordítaná oktatásra.

Zjuganov a tudományos élet szereplőit bevonná a politikai döntéshozatalba, semmilyen kulcsfontosságú döntést nem lehetne hozni anélkül, hogy azt az értelmiség ne hagyja jóvá.

Adórendszer reformja

A másik olyan kiemelt téma, mellyel minden jelölt hosszabban foglalkozik az az adórendszer reformja.

A progresszív adókulcs bevezetése Putyin és Prohorov kivételével minden elnökjelölt programjában megjelenik, azonban az egész költségvetésre vonatkozóan különböző eredményeket várnak tőle. Míg Zjuganov elképzelése alapján a progresszív adókulcs bevezetése évente 2 trillió rubelt biztosítana a költségvetés számára, addig Zsirinovszkij szerint az általa ígért öt és harminc százalék közötti adókulcs bevezetése, mely biztosítaná, hogy a gazdagok többet, s a szegények kevesebbet fizessenek, akár költségvetési deficitet is eredményezhet. Ezt a kiesést ő a nyugdíjalappal küszöbölné ki. Zjuganov

azok számára, akik családtagonként havonta 12000 rubelnél kevesebből kénytelenek gazdálkodni, elengedné az adózást. Zsirinovszkij ezt az összeget 15 ezer rubelben határozta meg.

Érthetően népszerű ígélet a luxus- és az ingatlanadó bevezetése is, különböző formákban, de valamelyik mindenképpen szerepel minden elnökjelölt ígéretei között.

Szergej Mironov adópolitikájának célja a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése lenne. Ezt a luxusadó és a progresszív jövedelemadó bevezetésével szeretné elérni.

Prohorov is az adórendszeren keresztül ösztönözné a növekedést: célja, hogy a befektetések helyett a magánfogyasztás legyen az adóztatás fő súlypontja, azonban az ÁFÁ-t eladási illetékkel helyettesítené. Prohorov az új gyárakat öt évre mentesítené az adózás alól, csökkentené a benzinre kivetett jövedéki adót, s végül tízéves moratóriumot vezetne be az adórendszer reformjára.

Putyin programjának egyik kiemelt címe az igazságos és hatékony adópolitika, mellyel ösztönözhető lenne az új kezdeményezések megvalósítása és a munkahelyteremtés, mely hosszú távon nagyobb adózó réteget eredményezne.

Az adóbevételek növelésének bázisát Putyin a bérleti szektorban, a drága ingatlanok és a luxus fogyasztási cikkek megadóztatásában látja. Azonban a legnagyobb tartalékok az adóelkerülés megakadályozásában, az egynapos cégek és az offshore vállalatok kontrolljában, s az adószedés hatékonyságának növelésében vannak. Ezért Putyin ígéretet tesz az elektronikus ügyintézés tökéletesítésére is.

Zsirinovszkij húsz százalékból maximálná a vállalatok befizetési kötelezettségeit, s a következő öt évre 20 százalékkal csökkentené a feldolgozóiparra, építkezésre, szállítmányozásra kivetett adókat. A feldolgozóipar terheinek csökkentése Zjuganov programjában is megjelenik, ő továbbá jelentős kedvezményeket ígér a versenyképes termékek előállítóinak számára.

Amnesztia és korrupció-ellenes harc

Prohorov azon gazdasági bűncselekményekért elítélteknek ígér amnesztiát, akik a büntetésük harmadát már letöltötték. Zsirinovszkij ennél továbbmegy: általános amnesztiát ígér a politikai elítélteknek, különösen azoknak, akik hazafias tevékenységeik miatt kerültek börtönbe; a gazdasági elítélteknek, hogy visszatérjen az országban az ott előteremtett pénz; s a kismértékű tolvajlásért (egy-egy kiló kenyér, vagy zsák krumplics eltulajdonítása miatt) szabadságukat veszítették. Zsirinovszkij a sikkasztáson kapott hivatalnokokat nemcsak a közhivatalok gyakorlásától tiltaná el, hanem egész vagyonukat elkobozná, s a korrupcióhoz folyamodóknak a kár százszorosát kellene megtéríteniük. A többi jelölt ezt a témát nem érinteti.

Infrastruktúra- és vidékfejlesztés

Az ország felvirágztatásának utolsó nagy pontjaként az infrastruktúra- és a vidékfejlesztés szerepel a jelöltek programjaiban. Míg az előbbit valamilyen formájában minden elnök megemlíti, a vidékfejlesztésről részletesebben csak Zjuganov és Putyin írt.

Mironov célja a regionális fejlesztéseken keresztül a gazdaság egységességének megőrzése. Prohorov a prioritásként említett infrastruktúra-fejlesztést állami forrásokból és magánbefektetőkön keresztül finanszírozná.

A hagyományos fejlesztések, mint út-, autópálya-fejlesztés, illetve a közösségi közlekedés javítása mellett Putyin a nagyvárosok körüli infrastruktúra fejlesztésére koncentrálna. Célja az elérési idő másfél kétszeres csökkentése, mely szerint 20-30 százalékkal mérsékelné az ipari létesítmények költségeit, de olcsóbbá tenné a lakhatást is.

Putyin „az új falunk” című programpontján keresztül szeretné a lakosság egyharmadát kitevő falun élő oroszokat megnyerni. Modernizációt: utakat, szennyvízcsatornákat, áramot, modern iskolákat, kultúrházakat ígér.

Továbbá Putyin komoly hangsúlyt fektet a mezőgazdaság modernizálására. Nagykereskedelmi központok fejlesztésén, illetve tárolásra alkalmas létesítmények, biztosítási rendszerek kialakításán keresztül segítené a mezőgazdasági termelők piacra jutását; s információs központok kialakításának segítségével szeretné a modern technológiákkal, lehetőségekkel megismertetni a helyieket.

Zjuganov Puytinhoz hasonlóan iskolákat, kulturális intézeteket, kórházakat és rendelőintézeteket, vezetékes gázt ígér a vidéki területek lakosainak. Az orosz vidék újjáélesztésének keretében nagy, kollektív gazdaságok létrehozását tervezi, ahol a parasztnak biztosítaná a legmodernebb technikát. Zjuganov modern, s biztonságos regionális repülési rendszer létrehozásával, új autópályák építésével, s a tengeri és folyami közlekedés fejlesztésével hozná közelebb egymáshoz Oroszország egymástól távoleső régióinak piacait és termelőit.

Zsirinovszkij célja Szibéria és a Távols-Kelet felzárkóztatása: ezen területek adósságának elengedését és számukra 20 évre szóló kamat-mentes kölcsönök biztosítását ígéri építkezésekre, infrastrukturális beruházásokra, feldolgozóipari fejlesztésekre. A jövedelmek újraelosztása, illetve a fejlesztésekbe és építkezésekbe történő befektetések révén támogatná az iparvárosokat, illetve a leszakadó régiók gazdaságát.

A választási verseny központi témája tehát az ország kis-és középvállalatok támogatásán keresztül felvirágoztatása, a legmodernebb technológiák Oroszországban való meghonosítása, s a költségvetési bevételek az adórendszer reformján keresztül növelése volt. Tehát ezen tervek megvalósításának bármelyik jelölt is kerüljön hatalomra meg kellene kezdődnie, de a választások legesélyesebb befutója, Vlagyimir Putyin programjában az egyéni kezdemények támogatása, a modernizáció és a világ legfejlettebb országaihoz való felzárkózás fokozottan kiemelt szerepet kapott.

Az orosz elnökjelöltek szociális, kulturális programjai

Gerő Mária írása

Vlagyimir Putyin – „Oroszország szociális állam, ahol mindenki megvalósíthatja magát és az álmait”

Putyin jelenlegi miniszterelnök és elnökjelölt azt a megállapítást teszi, hogy Oroszország szociális állam, és ennek bizonyítéka, hogy az elmúlt pár évben a költségvetési kiadások több mint 40 százalékát a szociális szektorra fordították. Putyin fő célja a szociális igazságosságon nyugvó társadalom kiépítése.

Programjának a szociális kérdésekre vonatkozó részét azzal indítja, hogy a 2008-2009-es válság során Oroszország nemcsak, hogy nem csökkentette, de növelte is a szociális támogatásokat. Kijelenti, hogy kész meghatározó lépéseket tenni annak érdekében, hogy modernizálják az országot. Putyin szerint, egy hosszú távú stratégiára van szükség, hiszen a nem megfelelő gazdasági környezet, a korrupció, a hatékonyság hiánya nem fog egyik napról a másikra eltűnni. Céljai között említi, hogy mindenki számára elérhető legyen a szociális biztonság, és egy "stabil, egészséges együttélés" jöjjön létre.

Putyin szociális programjában vezető szerephez jut az orosz emberek egysége és szellemisége. Az egység eléréséhez fontos eszközként jelöli meg a médiát és az Internet-szektor, ahol az alapvető morális értékeket, ha kell, erőszakosan fogja kikényszeríteni. A média szerinte nem válhat a nacionalizmus, a pornográfia, a drogfogyasztás, a dohányzás és az alkoholfogyasztás fő propagálójává. Minőségi, főleg hazai műsorokat szeretne látni, hallani.

Az oktatást kulcsfontosságú szféraként jelöli meg. Megemlíti, hogy az elmúlt években lényeges modernizáción estek át az oktatási intézmények, de maradtak még megoldásra váró problémák. Ahhoz, hogy Oroszország vezető szerepét a világban vissza tudják nyerni, létfontosságú kérdés az oktatás színvonala. A tanárok fizetésének növelését, az iskolák renoválását tekinti elsőszámú feladatnak. Egységes, az egész országra kiterjedő állami vizsgarendszer kidolgozását szorgalmazza, amivel mindenki azonos lehetőségekhez juthatna, ha szeretne bekerülni a felsőoktatásba.

További ígéretei pont olyanok, amelyeket a lakosság többsége hallani szeretne: „Aki Oroszországban dolgozni fog, nem lesz szegény.” – hangzik el Putyin programjában. A magasan képzett szakembereknek az átlagbérnél magasabb fizetést ígér. Továbbá a jövőben is biztosítaná az eddig kialakított kedvezményeket és a nyugdíjak színvonalát, ellenzi a nyugdíjkorhatár emelését. Az elnöki mandátum ideje alatt szeretné orvosolni azt a problémát, miszerint az orosz lakosok közel tíz százaléka a minimálbérnél kevesebb fizetést kap, hiszen ez egy fejlett ország esetén elfogadhatatlan arány. Emellett pedig sokat foglalkozik a családok támogatásával is.

Végül az egészségügyet említi, ami fő prioritásként jelenik meg Putyin programjában. Ebben az esetben is először egy növekedési ütemről számol be, miszerint 2005 óta, hat év alatt az oroszok

várható élettartama öt évvel növekedett, 65,3-ról 70,3-ra. Hogy ez a folyamat ne lassuljon le, Putyin tervei között szerepel, hogy univerzális orvosi ellenőrzéseket vezetnek be. Szeretnék egyértelművé tenni az orvosi ellátás szabályait. A kórházakat és a rendelőket egyaránt modern berendezéssel szeretnék ellátni, amit csakis magasan képzett, hozzáértő személyzet irányítana. Kiemeli, hogy nagyobb szerepet kell, hogy kapjanak a hazai gyógyszerek előállításának körülményei. Megemlíti azt is, hogy bár a környezet nagyban befolyásolja az életminőséget, az elmúlt években az ilyen jellegű problémák háttérbe szorultak, azonban ezen, radikálisan változtatni kell. Tehát a jövőben elsőbbséget fognak élvezni a talaj szennyezés megállítása, a levegő és a víz minőségének javítása, az erdők újraterelítése.

Putyin megemlíti a fogyatékkal élők támogatását is. Támogatja a városok átalakítását, hogy minden polgár biztonsággal használhassa azokat.

Gennagyij Zjuganov – Oroszország fejlett terület lesz, „őserdők” nélkül.

Zjuganov már sokkal konkrétabb programmal indul, mint Putyin. Kijelenti programja elején, ha megnyeri az elnökválasztást, akkor garantálja, hogy egy egységes szociális politikát alakít ki. Putyinhoz hasonlóan a szociális biztonságra helyezi a hangsúlyt. Az orosz Kommunista Párt vezetője 5 prioritást jelöl meg szociális téren.

1. Igazságos társadalomra van szükség a „szociális dzsungel” helyett. Megválasztása esetén új munkatörvénykönyvet kíván elfogadni, a kommunizmus alapelveinek megfelelően pedig védeni akarja a munkavállalók jogait. Tisztességes bért és munkafeltételeket kíván megteremteni a dolgozóknak. Ahogy Putyin is, úgy Zjuganov is az oktatás színvonalának növelésében látja a lehetséges megoldást, valamint szintén kiemeli az öregek és a rászorulóknak a segítségét. Egy éven belül felül akarja vizsgálni az összes olyan törvényt, amit az „emberek ellen” hozott meg az Egységes Oroszország párt. 2013 végéig a nyugdíj átlagos összege ígérete szerint legalább két, háromszorosára nő, és mindenki tisztességes lakhellyel rendelkezik majd.

Az alacsony jövedelmű családokat támogatni fogják a lakásszerzés terén, míg mások ingatlan-hiteleket kaphatnak, nem több, mint évi 5 százalékos kamatra. Zjuganov a magánjellegű építkezéseket is támogatni kívánja. Minden házba olcsó fűtés és elektromosság eljuttatását ígéri, így a családok kiadásai nem emésztik majd fel teljesen a jövedelmüket.

2. Mivel Oroszországban komoly problémát jelent a gyermekhiány, nem meglepő, hogy Zjuganov is megjelöli programjában a családok támogatását. A többgyermekes családok számára támogatási rendszert építene ki. Teljesen ingyenes oktatást biztosítana az egész országban, aktívan támogatni kívánja a tehetséges gyermekeket, fiatal feltalálókat, tudósokat, írókat. Minden lehetséges támogatást megígér a fiataloknak.

3. Zjuganov szeretne visszatérni a véleménye szerint a szovjet erő legjobb találmányához – az univerzális ingyenes oktatáshoz. Jelenleg a GDP 4%-t költik az oktatásra, amit Zjuganov 8-10 százalékra emelne. Továbbá növelné a tanárok fizetését is.

4. Zjuganov mindenki számára elérhető ingyenes orvosi ellátást biztosítana. 2014-ig növelné az egészségügyben dolgozók bérét, valamint lehetőséget biztosítana az alternatív gyógymódok

megjelenésének, főleg a gyógyfürdők elterjedésének. 2013 január elsejétől az újszülötteknek járó támogatást 50 ezer rubelre emelné.

5. Az utolsó pontban pedig kiemeli, hogy az állam meg fogja védeni a lelki értékeket és a nemzeti tradíciókat, amik az orosz néphez tartoznak. 2012-ig elkészítenének egy törvényt a kultúra védelmére, valamint három éven belül megdupláznák az erre a területre költött összeget. Erősíteni kívánja a kulturális örökségek védelme iránt érzett elkötelezettséget. Végül pedig megemlíti, hogy emelni fogják a nemzeti televízió intellektuális színvonalát, megszabadítják az embereket a tolakodó reklámoktól.

Vlagyimir Zsirinovszkij programjában tág keretek között foglalkozik az orosz kultúrával, a demográfiával valamint a szociális szférával is. Zsirinovszkijtől már megszokott radikális fogalmazás itt is megjelenik.

A kultúra területén a legnagyobb problémát abban látja, hogy az orosz nyelv még nem nyerte vissza régi uralmát, ígérete szerint, a nemzetközi kommunikációban ismét irányadó nyelv lesz az orosz, valamint megválasztása esetén az orosz kultúra terjesztését támogatni kívánja. A családok különböző kulturális, sport eseményeken ingyenesen vehetnének részt. Hasonlóan Zjuganovhoz, Zsirinovszkij is megtisztítaná az állami televíziót a reklámoktól. A vulgaritás és a züllöttség nem jelenhet meg a képernyőkön.

Míg 1991-ben Oroszország lakossága majdnem elérte a 150 milliót, 2010-re 141 millió főre csökkent. Az ENSZ 2005-ben figyelmeztette Oroszországot, amennyiben ez a csökkenés folytatódik, vagy súlyosbodik, akkor az ország lakossága 2050-re harmadával fog csökkenni. 2006-ban az orosz családok csupán 15 százaléka vállalt két gyermeket. A reprodukcióhoz szükséges minimum arány 2,1, míg az orosz nők 1971 óta nem érték el ezt az arányt.

A demográfiai kérdések esetén Zsirinovszkij programja szerint megoldaná az össze problémát, a termékenység, család, nők, válás, hajléktalanok kérdését egyaránt. El akarja érni, hogy a nők életet adjanak gyermekeiknek és neveljék fel őket, ezért az anyasági támogatást, családi támogatásként jelölné meg. Oroszországban évente kétmillió abortuszt hajtanak végre. Ha a gyermek nem kívánatos, akkor adják a szülők inkább állami gondozásba, hogy később adoptálhassák őt gyermektelen párok. Azonban azt nem engedné meg, hogy az országon kívülről érkező szülőkhöz kerüljön a gyermek. Az első gyermek születése után 500 ezer rubel járna a szülőknek, míg második gyermek után már 700 ezer rubel. Ezen felül támogatná azokat a nőket is, akik mesterséges megtermékenyítés útján vállalnának gyermeket. Ígérete szerint a fiatal családok húsz éves futamidőre 1-2 százalékos éves kamattal lakás-hitelhez juthatnának, ezzel is támogatná a családalapítást. Munkát kell adni a család fejének, és akkor több gyermek születik – ez Zsirinovszkij elképzelése. A hadsereggel összefüggésben, ha valaki nem szeretne sorkatoná lenni, akkor igazolást kell vinnie a férfinak arról, hogy örökbefogadott gyermeket, vagy saját gyermeke van, és akkor felmentik a szolgálat alól.

Az egészségügy területén a többi jelölthöz hasonlóan modern és ingyenes orvosi ellátást ígér. Ha egy orvos vagy tanár vidéken dolgozik, akkor ingyenes szálláslehetőséget biztosítana számukra. A nyugdíjasoknak megfelelő jövedelmet biztosítana, teljes értékű tagjai lehetnének a társadalomnak. Egyedül Zsirinovszkij említi pontos nyugdíjkorhatárt, ami a férfiak esetén 58 év, a nők esetében pedig

53 év lenne. Ingyenes oktatást ígér a közép- és felsőoktatásban, valamint Putyinhoz hasonlóan egy egységes állami vizsgarendszert állítana fel, ami kiegészíti a felsőoktatásba bejutni vágyók esélyeit.

Zsirinovszkij a vallást is beemeli programjába, még hozzá az ortodox vallást, mint az orosz társadalom szociális, történelmi, kulturális és spirituális forrását.

Szergej Mironov, az Igazságos Oroszország párt vezetője szerint nem tűrhető tovább a gazdag és szegény rétegek közötti szakadék folyamatos tágulása. Elnökjelölti programjában a szegénység elleni küzdelemre és a társadalmi-gazdasági reformokra helyezi a hangsúlyt. A nyugdíjak és a fizetések terén az addigi kiváltságokat megvonná a képviselőktől, és azt az orosz lakosok átlagbérének szintjén fizetné ki. Ezzel elérné, hogy a hivatalnokok valójában, mint egyszerű polgárok éljenek hazájukban. Mironov programja egyébként sem túl terjedelmes, de a szociális kérdések ennyiben ki is merülnek, pedig Mironov a nyugdíjasokra igyekszik építeni a programját. Programjában egyébként a kultúra konkrétan nem kap szerepet.

Mihail Prohorov, az egyetlen párt nélküli induló. A 12 pontos programja nyolcadik pontjában foglalkozik a szociális szférával. Prohorov szerint Oroszország legfontosabb versenyelőnyeit a globális világban, a kultúrába, az oktatásba és az egészségügybe való befektetés révén szerezheti meg.

Hasonlóan Putyinhoz és Zjuganovhoz, Prohorov is megígéri a tanárok bérének emelését, ami kulcsfontosságú szerepet kap az oktatási reform sikerességében. Prohorov elképzelései szerint csak a felsőoktatás lenne ingyenes, ami megfelelő számú szakembert adna Oroszországnak. A fiatalokat és a sokgyermekes édesanyákat távol tartaná a munkától. A fogyatékkal élők szeretné elfogadtatni a társadalommal, legyenek annak szerves részei. Prohorov ígéretei között szerepel, hogy a nyugdíj összegének megállapításakor figyelembe vennék a gyermekek számát a családban. Az egészségügy területén csakúgy, mint a többi jelölt programjában, ingyenes, modernizált ellátás szerepel.

Az öt jelölt programja tartalmát tekintve nagyban hasonlít egymásra, csupán a terjedelemben és részletességben, pontosságban vannak eltérések. Mind az öt jelölt esetében megfigyelhető, hogy a szociális szféra kulcsfontosságú helyet foglal el az elnöki programjukban. Az oktatás és az orvosi ellátás fokozatos fejlesztése fő prioritásként szerepel, valamint a jobb életkörülmények megteremtése is kiemelt szerepet kap. A kultúra esetében különösen fontos a nyelv és a történelmi emlékek megőrzése. Fontos a gyermekek és az édesanyák védelme, valamint a fiatal párok ösztönzése a gyermekvállalásra, ami megoldás lehet Oroszország demográfiai hanyatlására. A környezetvédelem kérdése konkrétan csak Putyin programjában jelenik meg, míg az ortodox vallást csak Zsirinovszkij emelte be programpontjai közé. Az ígéretek nagy része igen impozánsnak tűnik, hogy mennyire sikerül teljesíteni az adott győztesnek, meglátjuk majd a következő hat évben.

Ki áll valójában a "demokratikus ellenzék" mögött?

Ugródsy Márton és Bendarzszevszkij Anton írása

A Kreml bábja vagy igazi ellenzéki harcos? Az orosz politikai színtérre nemrég berobbanó Mihail Prohorov számos kérdést vetett fel az elemzők körében: vajon egy új név bevetésével csak Vlagyimir Putyin és a szilovikok akarják megzavarni az egyébként minden izgalomtól mentes elnökválasztást, vagy valóban színre lépett a demokratikus ellenzék új generációja? Két rovatvezetőnk osztja meg szögesen eltérő véleményét Prohorovról.

Prohorov - a Kreml projektje? - Ugródsy Márton

Vajon tényleg Mihail Prohorov lenne a Nyugat reménysége Vlagyimir Putyinnal szemben? Valóban lehetséges, hogy a Kremllel évtizedekig kiváló kapcsolatot ápoló milliárdos hirtelen korábbi barátai és üzletfelei ellen fordul csak azért, hogy megszerezze a negyedik helyet a márciusi elnökválasztásokon? Oroszországon tényleg úrrá lett a káosz a kilencvenes években, de Putyin egy dolgot biztosan elért: a viszonyok mára kiszámíthatóvá váltak, még akkor is, a hatalmi logika sokszor érthetetlen a felületes nyugati szemlélők számára.

Mihail Prohorov nem véletlenül Oroszország harmadik leggazdagabb embere. Az oligarcha jókor volt jó helyen a kilencvenes évek elején, és éppen a legjobb pillanatban alapította meg Onexim Bank névre hallgató pénzintézetét, ami nem sokkal később már Moszkva város, és jónéhány kormányzati szerv pénzeszközeit kezelte. Nem véletlen az sem, hogy 1993-ban Vlagyimir Potanyinnal együtt nevetséges áron szerezte meg a rendkívüli természeti kincsek felett diszponáló Norilszk Nyikkelt. Prohorov maga is tagja volt a Családnak, akik „önzetlenül” hiteleztek Borisz Jelcin 1996-os választási kampányának, és azóta is jó kapcsolatokat ápol a kormánykörökkel. Prohorov tudta, mik a szabályok, és tanult Mihail Hodorkovszkij példájából, nem kezdett önállóan politikai kalandokba. Ő inkább Franciaországban sielt és élvezte az életet, miközben korábbi szövetségese egy kietlen szibériai börtönben elmélkedhetett azon, mennyire volt jó ötlet pártot szervezni Putyin ellen.

Az 1965-ben született üzletember először 2011-ben szállt be a politikába, amikor áprilisban felkérték a Kreml-bábnak tartott Igaz Ügy (Právoje Gyelo) párt elnökének. Jellemző, hogy Prohorov akkor még így nyilatkozott a Gazeta.ru-nak: „soha nem foglalkoztam a politikával, és nem is akarok vele foglalkozni”. Mégis, alig egy hónappal később már a párt elnökének jelöltette magát, és sikeresen meg is szerezte a vezetést. Elnöksége azonban nem tartott sokáig: szeptemberben egy rendkívül furcsa párton belüli puccsal hirtelen kegyvesztetté vált, és azóta függetlenként tevékenykedik a politikában.

Mire volt jó ez a színjáték? Ha elfogadjuk azt a tételt, miszerint Prohorov valójában a Kreml embere, akkor az elmúlt egy évet már nem is olyan nehéz megérteni. Putyin ellen ugyanis egyre jobban kezdenek szervezkedni a városi, középosztálybeli szavazók, akik az utóbbi hónapokban már több

látványos tüntetést is szerveztek a kormány ellen. Mivel a Jabloko és a Grigorij Javlinszkij által fémjelzett liberális irányzat az utóbbi húsz évben erősen elhasználódott, piaci rés keletkezett az orosz politikai palettán. A Jabloko eltűnésével ugyanis nem volt olyan, a nyugatos, piacbarát politikát képviselő párt, aki leköthette volna az erre fogékony, összesen pár százaléknyi (de így is milliós tömeget képviselő) szavazót. Prohorov számukra ideális jelölt: maga is üzletember, a szabad piac híve (leszámítva saját meggazdagodását), és zászlajára tűzte a zapadnyikok jelszavait: szorosabb kapcsolat Európával, a tulajdon védelme, és persze az örök sláger, a demokrácia. Az őszi botrány ráadásul csak ráerősített Prohorov „ellenzéki” imázsára, aki a történeteket úgy állította be, hogy a Kreml sötét machinációja (sőt, egyenesen Vlagyiszlav Szurkov, a „bábmester”) túrta ki a pártelnöki székéből, ezzel próbálva meglovagolni az elnöki adminisztrációval elégedetlen emberek hangulatát. A legenda készen állt: előttünk állt a független, nyugatbarát milliárdos, aki el akarja hozni a demokrácia értékeit az autoriter Oroszországba. Ismerős kép, nemde?

Prohorov felépítése a hazai szavazók megtévesztésén kívül még egy komoly hozadékkal bír a Kreml számára. Ő jelentheti ugyanis a kapcsolatot az Oroszországban napjainkban is aktív, a szilovikok által nemzetbiztonsági veszélyként értékelt nyugati NGO-k felé. A gyakorlat nem ismeretlen a volt Szovjetunió területén: a különféle kormányok előszeretettel hoznak létre saját civil szervezeteket (governmental NGO - GONGO), akik aztán bekapcsolódnak a különféle „demokráciaépítő” projektekbe. A GONGO-k kettős haszonnal bírnak: egyrészt komoly hírszerzési munkát végeznek a nemzetközi civil fórumokon, másrészt maguk is le tudják kötni a donorok támogatását, ezáltal juttatva bevételhez a kormányt, és gyengítve az igazi civileket.

Prohorov színrelépése is illik ebbe a képbe: a milliárdos oligarcha nagyon vonzó célpont a donorok számára, hiszen végre nem egy megélhetési ellenzékivel kell együtt dolgozniuk, hanem egy olyan emberrel, aki maga is milliárdokkal tud beszélni – legalábbis elméletben – egy-egy kormányellenes akcióba. A nyugati „demokráciaépítő” szervezetek körében a mai napig problémát jelent, hogy nem tudnak jó kapcsolatokat kialakítani az igazán befolyásos emberekkel. Az utóbbi harminc évben jellemzően a szalonforradalmárokkal tudtak csak összeállni, akik sokszor saját megélhetésüket szem előtt tartva mindig éppen olyan információval látták el szponzoraikat, amit azok éppen hallani akartak. Így hitte egy időben mindenki azt, hogy a liberális fordulat majd megváltoztatja az egész posztszovjet térséget.

Azt azonban senki sem tudta vagy akarta látni, hogy a liberális ellenzékiek sokszor még csak hírből sem ismerték az adott ország viszonyait, viszont szolgálai módon támogatják és visszhangozzák szponzoraik sokszor irreális elvárásait (ez a kép sokaknak nem csak a kilencvenes évek Oroszországból lehet ismerős). Valljuk be, diktatúrának kikiáltott (de valójában kevésbé diktatórikus) országokban nem rossz biznissz liberális ellenzékinek lenni: dől az emberhez a nyugati pénz, folyamatosan lehet turnézni a nyugati konferenciákon, és ha börtönbe zárják az embert, akkor csak még hitelesebb lesz a külföldi szponzorok előtt. Igaz, a választásokon rendre tíz százalék alatt szerepelnek a liberálisok, de semmi baj, bizonyára az ország még nem érett meg az igazi fordulatra. Hányszor hallottuk ezeket a szövegeket Oroszország (és jónéhány másik ország) kapcsán, és hányszor fogjuk még hallani, minden egyes apró tüntetés, aláírásgyűjtés, vagy vitatott törvénymódosítás után...

Putyinék most erre a vonatra ültették fel Prohorovot. Ő lesz az ember, aki eljuttassa a jófiút a nyugati alapítványoknak, felveszi a pénzeket, és csúnyákat mond majd Putyinról a washingtoni és brüsszeli konferenciákon. Leköti majd a hangoskodó ellenzékeiket, akik januárban kéthetente az utcára vonultak. Összeszedi majd a liberálisok hat százalékát a választásokon. De valójában nem tesz majd semmit, csak a nyugatbarát szólamait ismételteti. Kényelmes lesz ez a Krelmnek, és kényelmes lesz majd Prohorovnak is, aki így nem egy vagyonát sötét üzletek során összeharácsoló oligarcha, hanem a hős demokratikus ellenzéki szerepében tetszeleghet majd a tulajdonában lévő kosárcsapat, a New Jersey Nets meccsein. Azt ugyanis mindannyian tudjuk, hogy ha Mihail barátunk valóban veszélyt jelentene a Putyin-klánra, akkor már ő is Hodorkovszkijjal számolgatná élete hátralévő napjait egy fűtetlen szibériai cellában.

Prohorov, az orosz demokratikus ellenzék új reménye? - Anton Bendarzsevszkij

Milyen érdekes, hogy éppen Mihail Prohorov lett kikiáltva a „Kreml projektjének” a jelenlegi elnökjelöltek közül. A kijelentés előbb valahonnan egy, a jelenlegi kormányhoz közel álló forrásból indult el még december elején, amikor a milliárdos bejelentette az elnöki indulását, majd miután a gondolatot átvette az egyik neves amerikai lap, aktívan hangoztatni kezdték. Eközben ennek az abszurditásába mintha nem gondolt volna bele senki...

Csak hogy világos legyen az orosz helyzet: az elnöki versenyben öten vannak – maga Vlagyimir Putyin, a milliárdos Mihail Prohorov, a Kommunista Párt vezére Gennagyij Zjuganov, a Liberál-Demokraták agilis vezetője Vlagyimir Zsirinovszkij, és az Igazságos Oroszország elnöke Szergej Mironov. Ebből az ötösből Prohorov az abszolút friss versenyző, aki még soha nem vett részt választásokon.

Vlagyimir Putyin most indul neki harmadszorra is az elnökségnek, és ha csak nem történik meg valami váratlan meglepetés, minden bizonnyal meg is fogja nyerni azt. Így az addigi 8 évi elnökség után most újabb 6, illetve valószínűsíthetően összesen 12 évre kerül be a Kremlbe. Vagyis a potenciális 20 évvel a háta mögött tovább maradhat hatalmon, mint a híres szovjet vezető Leonyid Brezsnyev, akivel egy egész korszakot társítanak.

Szergej Mironov is egy tapasztalt róka az orosz politikában. Az Egységes Oroszország szatellit pártjaként számon tartott „Igazságos Oroszországot” vezeti, és a kérdések többségében általában együtt is szokott érteni Vlagyimir Putyinnal. 2004-ben még maga is indult az elnökválasztásokon (ahol a szavazatok erős 0,75 százalékát szerezte meg), 2008-ban pedig távolmaradt, és arra buzdította a szavazóit, hogy Putyin jelöltjére, Dmitrij Medvegyevre szavazzanak.

Gennagyij Zjuganov és Vlagyimir Zsirinovszkij – az Egységes Oroszország utáni következő két legnagyobb orosz párt vezetői, akik a '90-es évek eleje óta részei az orosz közéletnek. Zsirinovszkijnek ez lesz a hatodik elnökválasztása, Zjuganovnak az ötödik. Így tehát 20 éve vannak már a politikában és az orosz parlamentben. Sokat beszélnek, azonban valódi Putyinnal szembeni ellenzékét nem tudtak kialakítani. Mindkét vezérnek stabil rajongótáborra van, ezen túl azonban a szavazói bázis kiterjesztésére nem képesek.

A 2011 decemberi parlamenti választások után, amikor a több százezres elégedetlen tömegek az utcára vonultak, egyik sem állt ki mellettük. A parlamenti mandátumaikat nem adták vissza, és nem

jöttek ki az polgári ellenzék mellé az utcákra sem. Ezt sem Mironov, sem Zjuganov, sem Zsirinovszkij nem tette meg. Sőt, a meghamisított választások ellen tüntetőket „narancsos pestisnek” kereszteltek el, hasonló retorikával, ami Putyinnál is megfigyelhető.

Zjuganov maga mögött tudja a főleg idősebb, kommunista érzelmű szavazókat.

Zsirinovszkij a nacionalista érzelmű embereket tudja mozgósítani.

Mironov szavazóbázisa igen csekély, leginkább a Putyinban csalódott – de a kommunistáktól ugyanúgy nem bízó idősebb korosztály szavaz rá (pontosan ő nekik szól a választási kampánya is).

Putyinra szavaznak mindazok, akik se nem kommunisták, se nem nacionalisták, tehát gyakorlatilag az összes többi szavazóbázis. Potenciálisan ez 60-70 százaléknyi szavazót jelenthet.

Ahhoz képest, hogy Zjuganov kommunista, Zsirinovszkij pedig nacionalista, ezek az emberek nagyon is jóban vannak. „Munkaidőn kívül” kellemesen elbeszélgetnek, és hasonlóan jó kapcsolatokat ápol egymás között mind a négy elnökjelölt. Régóta ismerik egymást. Zjuganov legnagyobb álma lehet 30 százalék megszerzése (legjobb eredménye idején, 1996-ban 32 százalék sikerült neki), Zsirinovszkijnak pedig 15-20 százalék. Mironov valószínűleg egyáltalán örül annak, hogy részt vesz a választásokon... Győzelemre Putyinon kívül egyik sincs beállítva és nem is készülnek rá...

Ebbe a képletbe csatlakozik bele Mihail Prohorov. Bár egészen tavaly ápriliséig hangoztatta, hogy soha nem fog részt venni a politikában, mégis elvállalta a Pravoje Gyelo párt vezetését, amelynek 2011 júniusától lett elnöke. Akkor sokan arra spekuláltak, hogy Prohorov Dmitrij Medvegyev projektje lehet. Ez volt az az időszak, amikor semmit nem lehetett tudni arról, hogy indulni fog-e Putyin a 2012-es választásokon, és mi lesz Medvegyev politikai pályája és sorsa. Sok elemző akkor úgy vélekedett, hogy a dolog még egyáltalán nincs eldöntve, és Medvegyev próbálja erősíteni a saját pozícióit. Sok putyini embert felváltott a saját embereivel, és a Pravoje Gyelóval akár pártot is próbálhatott alakítani a későbbi politikai szerepléséhez.

Prohorov azonban június óta teljesen önálló politikába kezdett, ami nyilvánvalóan nem tetszett a politikai vezetésnek. Oroszország szerte megjelentek Prohorov plakátjai, amelyeken az orosz milliárdos a „változások elkerülhetetlenségéről” beszélt. Prohorovot valószínűleg nem tudták a kontroll alatt tartani, a korábban teljesen ismeretlen Pravoje Gyelo népszerűségi mutatói és média megjelenése a magasba szökött, amit végül az tetőzte, hogy egy belső puccsal Prohorovot 2011 szeptemberében leváltották. Érdekes módon – és mint tudjuk véletlenek azért nincsenek – Prohorov eltüntetése röviddel azelőtt történt, hogy 2011 szeptember végén az Egységes Oroszország kongresszusán Putyin és Medvegyev bejelentették a végső döntésüket, miszerint az párt egységes elnökjelöltje Putyin lesz, Medvegyev pedig beéri egy miniszterelnöki pozícióval. Pravoje Gyelo azóta ismét eltűnt a süllyesztőben, a legutóbbi hír a párttal kapcsolatban arról szólt, hogy mindenkit arra szólították fel, hogy szavazzanak Vlagyimir Putyinra...

Ha valóban létezett is egy Kreml-projekt Mihail Prohorovval kapcsolatban, akkor az inkább Medvegyev projektje lehetett, és nem Putyiné, azonban ez a terv is hamarosan megbukott, miután a milliárdos önálló útra lépett.

Prohorov 2011 decemberében bukkant fel újra, miután látta azt a társadalmi elégedetlenséget, ami a parlamenti választások után bontakozott ki, és helyesen úgy mérte fel a helyzetet, hogy a jelenlegi politikai vezetők nem tudnak megoldásokat adni az orosz szavazóknak.

Nem sokkal Prohorov megjelenése után bukkant elő újra a „Kreml-projekt” tétel, amit azóta is a legfontosabb érvként hozzák fel Prohorov ellen.

Prohorov erős programmal, tiszta lapokkal indul a politika terén, megfelelő anyagi támogatással és ugyanakkor mély vezetői tapasztalatokkal rendelkezik, mégis a legfontosabb érv ellene az, hogy Putyin engedte meg neki, hogy induljon?

Mégis, reálisan nézve, kitől vonná el a szavazatokat Prohorov – hiszen csakis emiatt érné meg Kremlnek Prohorov jelölése? Prohorov a kezdetektől fogva demokratának állítja be magát. Mind a kommunistáktól, mind a nacionalistáktól elhatárolódik. Talán a leginkább a középrétegekhez és az értelmiségiekhez szól, de jó tervei vannak az orosz lakosság többi rétegeinek is. Gyakorlatilag fedheti a Grigorij Javlinszkij szavazóbázisát, aki azonban képtelen volt életképes programot és választási kampányt kitalálni. Ráadásul Javlinszkijt már az elején kizárták a versenyből, így még csak az sem mondható, hogy éppen ő tőle lopná a szavazatokat.

Biztosan nem fogja Prohorov ellopni a kommunisták szavazatait, ahogyan a nacionalistákét sem. Mironovtól pedig szavazatokat lopni pedig nonszensz...

Így valójában az egyetlen, akitől effektíve szavazatokat lophatna el Mihail Prohorov, az Vlagyimir Putyin, akinek állítólagosan a projektje kell, hogy legyen...

Valójában éppen ellenkezőleg: Prohorov minden tulajdonsággal rendelkezik ahhoz, hogy reális kihívója legyen Vlagyimir Putyinnak. Demokrata értékeket képvisel, erős kampánystáb áll mögötte és nagyon jó programmal rendelkezik. Ráadásul megvan a pénzügyi forrása hozzá, hogy országos szinten ismertté tegye magát, ami a jelenlegi orosz rendszerben nagy szó. Nem véletlen, hogy az elmúlt egy hónapban számos botrányról volt hír, amikor Prohorov plakátjait a vidéki kormányzatok különféle okokra hivatkozva egyszerűen leszerelték.

Így Prohorov „Kreml projektnek” kikiáltása éppen magának Kremlnek kedvez, és minden bizonnyal a gondolat onnan is indult el hódító útjára. Jelenleg ez az egyetlen nagy ellenérv Prohorov ellen... Mihail Prohorov volt az egyetlen, aki kiment a decemberi és januári tüntetésekre a polgári ellenzék mellé, mégis a fentiekre hivatkozva nem álltak vele szóba... Az sem véletlen, hogy Vlagyimir Bukovszkij híres orosz disszidens és ellenzéki, aki a Szovjetunió idején több mint 12 évet töltött börtönökben, és aki átlátja az orosz politikai viszonyokat, Prohorov mellett áll ki. Ahogy az sem véletlen, hogy miért épp Prohorovot kiáltották ki Kreml projektnek, és nem a nyilvánvaló, kiöregedett, Putyinnal jó viszonyt ápoló és újdonságokat mutatni nem képes Zjuganovot, Zsirinovszkijt és Mironovot, akiktől a Kremlnek nem kell tartania?..

A másik jellemző indok Prohorovval szemben, az a vagyona. Mit keres egy oligarcha, Oroszország harmadik leggazdagabb embere a politikában (netán Hodorkovszkij sorsára akar jutni?). A helyzet az,

hogyan a mai Oroszországban a politikai rendszer egyszerűen nem tesz lehetővé új, politikailag kompetens, független jelöltek megjelenését.

Zsirinovszkij és Zjuganov már húsz éve vannak a politikában, mindenki ismeri őket, ráadásul stabil és állandó szavazóbázissal rendelkeznek. Mironov indulását támogatták, ráadásul 2011-ig az orosz Föderációs Tanács élén állt, és szintén viszonylag sokat szerepelt a televízióban (2018-ra azonban politikailag nem sok jövőt jósolnék neki).

Az elnöki induláshoz kétféle ajánlás összegyűjtése szükséges – aminek az összegyűjtési ideje elég szűk, és még Grigorij Javlinszkijnek sem jött össze, pedig már ő is régóta van a politikában. De még ha valakinek össze is jönne ez, mégis hogyan tegye magát ismertté országosan? Kapcsolatok és pénz híján – bármennyire is jó az adott jelölt – ez egyszerűen lehetetlen. Sem a jelenlegi polgári ellenzékben lévő, valódi alternatívát mutatni képes Mihail Kaszjanov, Borisz Nyemcov vagy akár Garri Kaszparov képtelen lenne rá.

Mihail Prohorov a hatalmas, 18 milliárd dolláros vagyonával megteheti. A szavazatok gyűjtését országosan, kiképzett, fizetett (és nem önkéntes, ahogy Javlinszkijnél) emberekkel tette meg, majd országos kampányt indított. Prohorov plakátjaival lettek tele az utcák egész Oroszországban, kampányfilmjeit pedig folyamatosan játssza a televízió. Bár a jelenlegi felmérések szerint Prohorov támogatottsága így is alacsony – egy héttel ezelőtt a lakosság 6-7 százaléka adta volna a voksát rá. Azonban ha azt nézzük, hogy ezt az eredményt körülbelül két hónapnyi kampány után érte el, igen szép teljesítménynek mondható. Zsirinovszkij is a kutatások szerint hasonló, 7 százalékos szinten áll, Zjuganov pedig egy héttel ezelőtt 9 százalékos pontot kapott volna a közvélemény kutatások szerint. Ha azt nézzük, hogy két, a politikában húsz éve benne lévő veteránról van szó, igen szép eredményeket produkált Prohorov.

Ráadásul az ő szavazóbázisa az, amely folyamatosan növekszik, és ott van még az a legalább 20 százalékos réteg, akik még nem tudták eldönteni, hogy kire szavaznak március 4-én. Prohorov lehet az a jelölt, aki meg tudja közelíteni Putyint, és esetlegesen összehozni egy második fordulót is.

Végül meg kell említeni az utolsó népszerű indokot is, amit Prohorov ellen hoznak fel gyakran: e szerint nincs az ép eszű (milliárdos) ember, aki Putyin ellen indulna, miközben ott van Hodorkovszkij sorsának a réme. Putyin – mondják sokan – gyorsan el tudná söpörni a riválist majd valami szibériai börtönbe dugni, ahogy Hodorkovszkijt. Mivel azonban engedi Prohorov indulását, ezért biztosan maga irányítja.

Ne felejtjük el azonban, hogy Hodorkovszkijnek nehéz időben kellett börtönbe vonulnia: Putyin minden erővel próbálta megszilárdítani a hatalmát, és Hodorkovszkij egyértelműen az útjában állt. Ráadásul Hodorkovszkij nem hirtelen bukkant elő a francia síközpontok oltalma alól, hanem évekig pénzelte, támogatta az akkori ellenzékét, majd maga is úgy döntött, hogy beszállna a politikába Putyin ellen, amit már valószínűleg többszörösen megbánt.

Egészen másként áll Prohorov helyzete: 2011 áprilisa előtt nem avatkozott bele a politikába, és egészen 2011 decemberéig nem voltak tiszták a politikai tervei és ambíciói. Ráadásul Putyin hatalmát látszólag most nem veszélyezteti semmi: szilárd lábakon áll, és ezen valószínűleg Prohorov indulása

sem fog változtatni. Ráadásul nem lenne túl okos lépés leszámolni Prohorovval most, a választási verseny idején. Ezzel már az elnöksége előtt elveszítené a legitimitását, két Hodorkovszkijt már nehezen tudná lenyelni a Nyugat is. Majd ha a választások után is problémázik és tiltakozik Prohorov, akkor Putyin ráér majd kitalálni valamit ellene – és ezzel valószínűleg Prohorov is tisztában van, és a választási verseny idején biztonságban érzi magát.

Váltakozó sikerű orosz-magyar kapcsolatok

Ackermann Sándor írása

Budapest és Moszkva kapcsolatai jelentősen átrendeződtek a rendszerváltást követően. A 90-es évek eleji elfordulást követően a 2000-es évektől hirtelen javuló tendenciák mutatkoztak. Az orosz gázfüggőség tudatában a mindenkori magyar politikai elit nem teheti meg, hogy elzárkózik Oroszországtól. Gazpromtól a Malévig: az elmúlt tíz év magyar-orosz kapcsolatai.

Két ország kapcsolatának alakulásában mindig nagy szerepet játszik az érintett államok politikai berendezkedése, az aktuális kormány külpolitikai szemlélete. Magyarországon a rendszerváltást követően hosszú évekig jellemző volt a Moszkvától való elhidegülés, és ha a magyar-orosz kapcsolatokat nem is fagyasztották be teljesen, az érdeklődés ezentúl a nyugati közeledésre fókuszált, fő célkitűzésként pedig a NATO-tagság, illetve az Európai Unióba való belépés lebegett a volt szocialista államok szeme előtt.

Magyarországon a hosszú szocialista éveket követően kialakult egy általános orosz-ellenesség, az orosz kultúra, a nyelv, illetve a politika iránt tanúsított elzárkózás a mindennapi emberek körében. A politikai viszony bár nem volt túl baráti, de gyakorlatilag komolyabb incidens sem volt feljegyezhető a 90-es évek elején.

A Fidesz 1998-as parlamenti választásokon aratott győzelmét követően azonban egyértelműen mélyrepülést könyvelhetett el a két nemzet közötti interakció. Ez csak a 2002-es, baloldali győzelemmel végződő szavazások után változott meg, ami után egyre biztatóbban alakultak Budapest és az orosz főváros külkapcsolatai.

A kétoldalú viszony akkor változott meg igazán, amikor Közép- illetve Kelet-Európában komolyabban is szóba került az EU-s integráció és a NATO-tagság. Magyarország 1999-ben lépett be az Észak-atlanti Szerződés Szervezetébe, és ettől fogva - nem csak a tagság miatt - fokozatosan romlottak a magyar-orosz kapcsolatok.

Az 1998-ban kormányt alakító Fidesz oroszellenes retorikája a délszláv-háború kapcsán csúcsondott ki, amikor a magyar határon vonakodtak átengedni egy Szerbiába küldött orosz segélyszállítmányt (a konvojban ugyanis páncélozott járművek, valamint ENSZ-embargó alá tartozó üzemanyag-szállítmány is volt, egyes források szerint pedig légvédelmi eszközöket is elrejtettek a tartályautókban). Majd' egy napos diplomáciai huzavona után a páncélozott járműveket nem, de az üzemanyag felét átengedték az országon. A történeteket akkor egyértelműen a magyar-orosz kapcsolatok mélypontjaként aposztrofálták: „talán 1956 óta nem kerültek ilyen mélypontra, mint Moszkva legutóbbi lépései nyomán” – mondta Keskeny Ernő, Magyarország moszkvai nagykövete, akit nyolc nap alatt kétszer kértek be az orosz külügyminisztériumba a segélyszállítmány záhonyi kényszerpihenője kapcsán. Az diplomaták közöttük: elhalasztják Martonyi János Külügyminiszter

május végére tervezett moszkvai látogatását, annak új időpontját pedig „a magyar fél további magatartásától teszik függővé”. Emellett konzultációkra hazarendelték Feliksz Bogdanov budapesti orosz nagykövetet is.

Javulás a kormányváltás után

A 2002-es, baloldali győzelmet hozó magyar parlamenti választások után egyértelmű fellendülés volt tapasztalható a két ország kommunikációjában. A 2000-es évek elején már tisztán látszott, hogy Oroszország már nem a szocialista rendszer bukása után sebeit nyalogató medve, hanem a világ egyik legnagyobb gazdasági potenciáljával rendelkező nagyhatalma. Az MSZP kormányra jutását követően Medgyessy Péter miniszterelnök még 2002 decemberében Moszkvába látogatott (előtte utoljára Horn Gyula járt kormányfőként az orosz fővárosban, 1995-ben), és később is érezhető volt a két fél közötti közeledés.

Gyurcsány Ferenc miniszterelnökként előszeretettel látogatott Oroszországba, megesett, hogy egy évben (2007) akár háromszor is Moszkvába utazott, de még 2009-ben, nem sokkal lemondása előtt is találkozott Putyinnal. Egy WikiLeaks által kiszivárgott amerikai távirat szerint az akkori magyar kormány erősen túlértékelte az orosz kapcsolatok fontosságát. Az elemzés szerint több oka is van, hogy Gyurcsány ennyire elfogult lett Oroszország iránt: az érzés, hogy Magyarország háttérbe szorult az EU régebbi tagjaival szemben; Gyurcsány személyes motivációi; a magyar pénzemberek befolyása. Bár a Wikileaks-táviratok hitelességével kapcsolatban vannak viták, ezek a következtetések mégis helytállóan tűnhetnek a figyelmes szemlélő számára.

Szintén az MSZP-kormány idején, még 2006-ban látogatott Vlagyimir Putyin orosz elnök Budapestre. Előtte még Borisz Jelcin járt a magyar fővárosban, 1992 novemberében (a Horn, illetve az első Orbán-kormány idején még kormányfői szintű találkozók is alig voltak).

Orbán Viktor második ciklusának elején, 2010 tavaszán meghirdette a keletre nyitás politikáját. Korábban Szentpéterváron találkozott Vlagyimir Putyinnal (2009 őszén): a találkozó tulajdonképpen pont azt hivatott jelképezni, hogy Orbán szakítana a korábban a jobboldali pártra jellemző oroszellenes retorikával.

Orosz gázfüggőség

A magyar-orosz kapcsolatok egyik állandó szakítópróbája a gázfüggőség kérdése. Magyarországon szinte elenyésző a hazai földgáztermelés, ezért csak a külföldi importra hagyatkozhat az ország. Jelenleg a hazai gázfogyasztás 80 százaléka egy vezetéken, Ukrajnán keresztül érkezik Magyarországra, így az állam teljesen kiszolgáltatott az orosz félnek, amelyet be is bizonyított a 2009-ben kialakult orosz-ukrán gázvita. Akkor az orosz csapok elzárása következtében Magyarországra sem érkezett gáz.

A kormány szerződésben áll az orosz Gazprommal, amely 2015-ig érvényes. A jövőben szintén megmaradhat az orosz függőség, hiszen Magyarország az AGRI-val (Azerbajdzsán–Grúzia–Románia gázszállító rendszer) , a Nabuccóval, valamint a Déli Áramlattal együtt sem tudja jelentősen csökkenteni az orosz befolyást, ráadásul ez utóbbi ugyanúgy orosz gázt hozna Magyarországra, mint a most is meglévő vezetékek. Éppen ezért létfontosságú, hogy a 2015-ben lejáró szerződést milyen feltételek mellett sikerül megújítani.

MOL: magyar-orosz érdekütközések

Az utóbbi idők egyik legmeghatározóbb eseménysorozata volt a magyar-orosz kapcsolatokat tekintve a MOL ügyének alakulása. Orbán Viktor miniszterelnökként már a kormány beiktatását követően kijelentette, hogy igyekszik visszaszerezni minél több részvényt a külföldi többségi MOL-ból. Az orosz Szurgutnyeftyegaz korábban 21,2 százalékos részvénytulajdonossal rendelkezett a MOL Nyrt-ben; a részvényeket az orosz cég 2009 tavaszán szerezte meg, amit élesen bírált az akkor még ellenzéki Fidesz: „A magyar kormány vagy béna kacsa, vagy Oroszország ügynöke” - jelentette ki tavaly Németh Zsolt, a külügyi bizottság fideszes elnöke (ma külügyi államtitkár) a testület rendkívüli ülésén.

A Szurgut ezt követően nem érvényesíthette tulajdonosi jogait, mert nem fedte fel tulajdonosait, ezért a MOL nem jegyezte be a társaságot a részvénykönyvbe. Ezt az orosz cég bíróságon támadta meg, de a Fővárosi Ítéltábla a MOL-nak adott igazat. Vlagyimir Putyin egy berlini konferencián a következőt nyilatkozta az ügyel kapcsolatban: „minden szabályt megszeg, hogy ki akarják zárni az orosz tulajdonosokat.” Végül ezt a kérdést a legutóbbi orosz-magyar tárgyalások során nagy nemzetközi visszhang kíséretében megoldották, mégpedig úgy, hogy a magyar állam az IMF-EU mentőcsomagjából megmaradt tartalékból megvásárolta a pakettet 1,88 milliárd euróért.

Orosz befolyás a Malévban

Szintén kényes pontja a magyar-orosz kapcsolatoknak volt a mostanra csődöt mondott Malév helyzete. A magyar légitársaságot korábban orosz befektetőknek adta el az előző kormány: 2007-ben a Malévet megvette a Borisz Abramovics résztulajdonát képező Air Bridge Zrt., majd 2009-ben a Malév kisebbségi tulajdonosa az orosz Vnyesekonombank lett, ezzel a Malév a pénzintézet közvetlen irányítása alá került. De az oroszok nem tartották be a szerződés több pontját: több tízmillió eurós viszontgaranciát terheltek a Malévrá, majd nem fizettek, amikor az állam le akarta hívni az orosz bankgaranciát. A légitársaság 2010. márciusban került ismét a magyar állam többségi tulajdonába (95 százalékban) egy 25 milliárdos tőkeemeléssel, majd szeptemberben újabb 15 milliárd forinttal segítették ki a céget, 2012 február 3-án pedig a Malév csődöt jelentett.

Reneszánszát éli az magyarországi orosz kultúra

A rendszerváltás után érezhető volt a szinte egyöntetű orosz-ellenesség, a kötelező orosz tanulástól való megszabadulásnak mindenki örült, az Oroszországgal kapcsolatos tudományos kutatás pedig szinte teljesen leállt. A 2000-es évek elejétől viszont újra tapasztalható az orosz nyelv iránti érdeklődés növekedése (néhány éve ez már egyre nagyobb intenzitást mutat), az orosz kultúra pedig lassan visszatalál a magyar kultúrkörökbe: egyfajta orosz reneszánsz tapasztalható Magyarországon. Nemrég a térségben először megnyílt a Ruszisztikai Módszertani Központ és Kabinet, az ELTE mesterképzései között pedig már megtalálható a ruszisztika szakirány is. Mára jóformán teljesen eltűnt a korábban jellemző oroszellenes retorika, amely nem csak a kultúrában, de az egyre növekvő turizmusban is megmutatkozik.

„Reset” Európával? – az orosz-uniós kapcsolatok négy éve

Dancsecs Réka írása

Oroszország legnagyobb kereskedelmi partnere az Európai Unió, aki számára Oroszország nem kevésbé fontos helyen áll: az Egyesült Államok és Kína után Oroszországgal folytatott kereskedelem volumene a legnagyobb. A két gazdasági óriást egy állandó feszültséget okozó szál köti össze: az energia, mely kölcsönös zsarolási potenciált biztosít mind a két fél számára. Oroszország kilencvenes évekbeli nyugatos-barát külpolitikája után az energiaárak emelkedésével Moszkva magára talált, s Putyin vezetése alatt sokkal magabiztosabb politikát folytatott az Európai Unió irányában is. Dmitrij Medvegyev hivatalba lépését megelőző várakozások ellenére az elnöksége első évében az orosz-nyugati kapcsolatok a Szovjetunió felbomlása óta nem látott mélységbe zuhantak, ezt követően azonban megindulhatott a lassú olvadás. Medvegyev, ha nem is folytatott merőben más politikát elődjéhez képest, ezt olyan retorikával társította, mely sokkal szebben cseng a nyugat-európai füleknek.

Oroszország az Európai Unió harmadik legnagyobb kereskedelmi partnere az Egyesült Államok és Kína után. Az EU és Oroszország közötti gazdasági szálak az utóbbi években még inkább megerősödtek: az EU 86 milliárd eurós exportforgalmat realizálhatott 2010-ben, az EU pedig az orosz termékek legnagyobb piaca. Az Oroszországból származó európai importot nyolcvan százalékban energiahordozók teszik ki, az EU földgázszükségletének negyedét az Oroszország biztosítja. A 2004-es és 2007-es bővítési hullámot követően az Unió számára a korábnál is jelentősebbé váltak az orosz kapcsolatok, jelentősen megnövekedett a közös határ hossza, illetve felerősödött a közös szomszédság kérdése is. Így az EU egyik legfontosabb külpolitikai prioritásává vált a különböző kihívások együttes menedzselése és az állandó párbeszéd, azaz az úgynevezett stratégiai partnerség.

Az Európai Unió és Oroszország közti kapcsolatok alapját az 1994-ben aláírt, és 1997-ben hatályba lépett Partnerségi és Együttműködési Megállapodás adja. A lassan tizenöt éve hatályba lépett dokumentum egy átfogóbb, s kölcsönösen előnyös együttműködést támogató új megállapodással való helyettesítése már 2008 óta napirenden van. Az együttműködés dimenzióit a 2003-as szentpétervári csúcson tovább bővítették az úgynevezett „közös terek” (commonspheres) megfogalmazásával, melyek négy meghatározott politikai részterületet fednek le. Ezek a gazdasági kérdések és környezet; biztonság és igazságosság; külső biztonság; kutatás és oktatás, kultúra. Az EU és Oroszország ezek keretében együttműködik egy sor probléma megoldásán - mind nemzetközi téren, mind a közös szomszédságot érintő kérdésekben.

Az első hónapok

Az Európai Unió és Oroszország közötti kapcsolatok a kölcsönös előnyökre támaszkodnak. Az együttműködést stratégiai partnerségnek hívják, de megkérdőjelezhető, hogy mit takar ez a kifejezés. Kétségtelen, hogy mind az Uniónak, mind Oroszországnak szüksége van egymásra, azonban pont a stratégiai jelentőségű kérdésekben nem tudnak megegyezni. Az együttműködés egyik fékjét az a

dilemma jelenti, hogy az EU, mely egy érték-alapú közösségnek definiálja magát, tekinthet-e stratégiai partnerének egy olyan Országot, mely nem tartja magát ehhez az Európai Unió által vízvonalnak tekintett elvekhez.

Dmitrij Medvegyev elnök 2008-as elnökségét nagy várakozások előzték meg. A modernizáció és a korrupció elleni küzdelem fontosságát hangsúlyozó, új vezető hatalomba lépésétől mind Brüsszelben, mind az egyes tagországokban az Unió és Oroszország közeledését várták. A liberális fellépésű Medvegyev beiktatási beszédében az ország széleskörű modernizációjának szükségességét hangsúlyozta - olyan hangot ütött meg, melyet az Európai Unió elvár partnereitől, így júniusban az esedékes orosz-uniós csúcstalálkozón újraindíthatták az új dokumentum kidolgozását célzó, korábban az unió részéről blokkolt tárgyalásokat.

Azonban a modernizációs hangvétel ellenére, nem történt változás az orosz politikában, s nem mutatkoztak a liberalizáció jelei. Sőt, Oroszország először a Szovjetunió szétesése óta fegyveres akciót indított egy utódállam területén. A grúz-orosz háború során a nyugati média éles bírálatokat fogalmazott meg, sokan Oroszország agresszorrá való nyilvánítását követelték, s egy új hidegháború kialakulását prognosztizálták. Az Európai Unió bár elítélte a beavatkozást, de rövid feszültség után a kapcsolatok visszatértek a normál kerékvágásba - az EU végül megelégedett azzal, hogy elérte az orosz erők visszavonását Grúziából. A konfliktust követően Medvegyev elnök meghirdette az új külpolitikai doktrínát, mely alapján a közel-külföldet Oroszország kiemelt befolyási övezetként értelmezte - nyilvánvalóvá vált, hogy Oroszország fenntartja magának a jogot, hogy ezekben az országokban befolyásolja az események menetét.

Végül, az amúgy is feszült hangulatban, 2009 legelején újra kitört az ukrán-orosz gázháború, melynek következményeként az unió tagállamaiban több millió ember maradt gáz nélkül. A krízist az okozta, hogy Ukrajna Gazprommal kötött szerződése 2008. december 31-én lejárt, s annak megújításáról nem sikerült megállapodni. A január huszadikáig tartó bizonytalanság hatására Ukrajna elvesztette hitelét, mint megbízható tranzitállam, s Oroszország, mely végül az európai fogyasztónak szánt gázt sem pumpálta a vezetékbe, nem tűnt már megbízható partnernek. Andris Piebalgs energiaügyi biztos arra figyelmeztetett, hogy az Unió nem támaszkodhat olyan beszállítókra, akik nem tartják be a szerződéseket. José Manuel Barroso pedig kijelentette, hogy azzal a kéréssel fordul Európa állam- és kormányfőihez, hogy vegyék komolyan a diverzifikáció és az energiabiztonságba való befektetés kérdését. A kétoldalú kapcsolatok mindezek hatására 2009 elejére a Szovjetunió szétesése óta nem tapasztalt mélységbe zuhantak.

„Reset” Európával is?

Azonban az Európai Unió Oroszországhoz fűzött viszonyát ilyen mértékben megrázó esemény a későbbiekben nem történt, s így a felek ráléphettek a közeledéshez vezető útra. Ehhez nagy lökést adott az, hogy a 2009 januárjában beiktatott új amerikai elnök, Barack Obama Oroszország-politikáját tiszta lapról való indulásra alapozta. A „reset gomb megnyomásának” példáját Európa is követte: a 2009 novemberében megrendezett éves csúcsműködés már barátságos hangvételű volt, s bár komoly előrelépések nem történtek, a Deutsche Welle tudósítása szerint José Manuel Barroso az eseményt a hosszú ideje a legjobb találkozóknak nevezte. Oroszország a közelgő koppenhágai klímakonferencia előtt ígéretet tett arra, hogy 20-ról 25 százalékra csökkenti a széndioxid-kibocsátását, az energiaválság utóhatásaként megállapodtak egy korai jelzőrendszer létrehozásáról. Tehát

Medvegyev külpolitikájának fő elemévé a kooperációt tette - részben azért is, mert az így biztosítható technikai és tapasztalati tőkéhez való hozzáférésre a globális válságtól sújtott gazdaság újjáélesztéséhez elengedhetetlen szükség volt. Bár a kétoldalú kapcsolatokban megindult az olvadás, de az Európai Unió továbbra sem mondott le arról, hogy a demokratikus elvek és az emberi jogok tiszteletben tartásának és a korrupció elleni küzdelemnek a fontosságára időről időre felhívja Moszkva figyelmét, s az Egyesült Államok és Oroszország kapcsolatához hasonlóan Moszkva és Brüsszel között is megmaradtak az egyet nem értés pontjai.

Keleti Partnerség

Oroszország részéről az egyik legtöbb frusztrációt és elítélő nyilatkozatot kiváltó Európai Uniósi lépés a Keleti Partnerség beindítása volt. A 2009-es prágai uniós csúcson újtára indított Keleti Partnerség program az Európai Szomszédságpolitika keretében az adott régióra specializált együttműködési lehetőséget kínál a résztvevőknek. Célja az, hogy az Unión kívül maradt államok ne szakadjanak le nagyon gazdaságilag, s politikai fejlődésük során az EU által képviselt értékeket és elveket kövessék. A lengyel-svéd kezdeményezés célja Ukrajna, Moldova, Belorusz és a három kaukázusi köztársaság kormányaival kétoldalú társulási megállapodások megkötése, melyek a vízumliberalizáció és a széles körű kereskedelmi egyezmények ígéretét hordozzák magukban.

A kezdeményezésre az orosz fél gyanakvóan tekint, egyes orosz szakértők azzal vádolták az Uniót, hogy a Keleti Partnerség program segítségével le szeretné a volt szovjet tagköztársaságokat orosz pénzügyi térről választani, s nem veszi figyelembe az orosz geopolitikai érdekeket. Vlagyimir Cszov, az Orosz Föderáció Európai Unióhoz delegált állandó képviselőjének vezetője úgy nyilatkozott, hogy Moszkva nem tagadja a Keleti Partnerség létjogosultságát, azonban ez nem irányulhat az orosz érdekek ellen – az EU nem húzhat választóvonalakat Európában. Szergej Lebegy, a FÁK főtitkára ennél sokkal élesebben fogalmazott: szerinte az egyes országoknak választaniuk kell a FÁK és az orosz-barátság, illetve a Keleti Partnerség és az Európai Unió szegényes segítsége között. Azonban az utóbbi esetben az EU nem tudja kompenzálni azokat a veszteségeket, amelyeket a Keleti Partnerségben való részvétel miatt szenvedhetnek el ezen államok.

Ugyanakkor az EU minden lehetséges dokumentumában hangoztatja, hogy a Keleti Partnerség nem egy oroszellenes kezdeményezés, s az Unió elvárja a partnereitől, hogy minden szomszédjukkal jó kapcsolatokat ápoljanak, így Oroszországgal is.

Moszkva szkepticizmusa, Alekszandr Szergunyin politológus szerint, elsősorban abból ered, hogy az Unió és Oroszország alapvetően félreérti egymást. Különösen a kétezres évek színes forradalmak gyűjtőnéven emlegetett események nyugati támogatása után Moszkva az Európai Unió tevékenységében az orosz geopolitikai pozíciók aláásását feltételezi. A Keleti Partnerség két résztvevője, Ukrajna és Grúzia a program elindításának idején nyíltan hangoztatta a nyugat-európai integrációs szervezetekhez való csatlakozási szándékát.

Azonban valóban nem megkerülhető az a tény, hogy az unió keleti tagállamai ezen térség közvetítésével jutnak hozzá az energiahordozókhoz, így különösen fontos számukra, hogy az itt elterülő országok elkötelezettsége erősödjön az Európai Unió felé. Az orosz gyanú, mely szerint Brüsszel a program segítségével szeretné megerősíteni az alternatív nyersanyag-szállítási útvonalak biztonságát valamelyest igazolható is.

A vádak ellenére már 2009 végére nyilvánvalóvá vált, ahogyan azt Brüsszel hangoztatta is, hogy a Keleti Partnerség programban való részvétel nem jelent egyenes utat az EU-tagsághoz. Az orosz fél ellenállásának csillapításához az is hozzájárult, hogy a 2010 januárjában megrendezett elnökválasztás után az ukrán vezetés megváltoztatta a külpolitikája hangvételét, s a Keleti Partnerség többi résztvevője is törekszik az Európa és Oroszország közötti kiegyensúlyozott politikára. Az Európai Unió folyamatosan hangoztatja a szomszédos államokkal való kooperáció szükségességét a Keleti Partnerség keretében is, s kiemeli, hogy a különböző platformokban való részvétel harmadik fél, így Oroszország számára is nyitva áll.

Energia

Az energiabiztonság kérdése a kétoldalú kapcsolatok sarokköve, mely az ukrán-orosz gázháború után a korábbinál is nagyobb figyelmet kapott. A 2009. januári események nem csak a kétoldalú kapcsolatokra hatottak negatívan, de arra is ráébresztették Brüsszelt, hogy új tranzitútvonalak kiépítésével, további ellátók felkutatásával, s alternatív energiaforrások használatának ösztönzésével több lábon állóvá kell formálnia az Unió energiaellátását.

Azonban az Unió ezen a területen is megosztott, hiszen, míg egyes keleti tagállamok földgázszükségletük közel száz százalékát Oroszországból szerzik be, addig olyan nagy nyugati államok, mint Nagy-Britannia vagy Spanyolország közvetlenül nem érintettek a kérdésben.

Alternatív tranzitútvonalak keresése

A 2009-es gázválság után az Európai Unió kiemelt figyelmet szentelt az alternatív útvonalak keresésének és kiépítésének. Az Oroszországból érkező gáz nyolcvan százaléka Ukrajna területén halad keresztül, így Brüsszel az egyoldalú függés megszüntetése érdekében az orosz gáz Ukrajnát kikerülő szállítására több útvonal-tervezetet vázolt fel.

Az Európai Unió egyik kiemelt projektje a 2011. november 8-án átadott Északi Áramlat vezeték volt. A projekt kivitelezője a NordStream AG, melynek részvényeit 51 százalékban a Gazprom birtokolja, a maradékon a holland N.V. Nederlandse Gasunie, a francia GDF SUEZ, illetve a német E.ON Ruhrgas és a Wintershall osztoznak. A több uniós tagállam és a környezetvédők ellenkezését is kiváltó évi 40-50 milliárd köbméter kapacitásúra tervezett iker-csővezeték az oroszországi Viborgot Lengyelországot is elkerülve köti össze a németországi Greifswalddal. A szibériai gázzal megtöltött vezeték Németország gázszükségletének harminc százalékát biztosítani tudja.

A Déli Áramlat a Fekete-tenger alatt akár két kilométeres mélységbe fektetve kötné össze az oroszországi Novoszibirszk melletti Beregovaja kompresszorállomást a bulgáriai Várnával vagy Burgasszal. A Déli Áramlat hatvanhárom milliárd köbméter éves kapacitásával Európa orosz gázimportjának 35 százalékát tudná szállítani, így ha ezt a vezeték is megépítenék, Európa lényegében függetleníteni tudná magát az ukrán tranzitútvonalaktól. Azonban ez a projekt még a kezdeti szakaszában van: építésének megkezdését 2013-ra tervezik, s 2015 decemberére szeretnék befejezni. Megvalósítása körül sok a kérdőjel, hiszen az EU déli irányban egy másik gázvezeték kiépítését, a Törökországon keresztül futó Nabuccót támogatja.

A Nabucco abban is különbözik az eddig felsoroltaktól, hogy a vezeték földgázzal elsősorban nem Oroszország, hanem a Kaszpi-térség államai töltenek meg. Moszkva ezzel a projekttel stratégiai

érdekeit és nyomásgyakorlási potenciálját érzi fenyegetve, így minden lehetséges úton megpróbálja azt megakadályozni. Egyrészt erős lobbitevékenységet folytat a Déli Áramlat népszerűsítése érdekében, másrészt megpróbálja kifogni a halat az Unió hálójából: megpróbálja lekötni a limitált kitermelési lehetőségekkel rendelkező országok gázkitermelését. 2009 októberében Alekszej Miller, a Gazprom vezetője aláírt egy előzetes megállapodást az azeri elnökkel évi 500 millió köbméter gáz Oroszországba való exportjáról, illetve felvetette, hogy a Nabucco megvalósulása esetén Azerbajdzsán az orosz gáz reexportjával pluszforrásokat tudna szerezni. Azonban az eredetileg 11 milliárd euró építési költségűre becsült vezeték megvalósulását a források bizonytalanságán túl is sok kérdőjel övezi, s legutóbb 2011. május elején a gázvezeték építésének megkezdésének időpontját 2013-ra tolták ki.

Az európai energiapiac liberalizációja

Az európai energiapiacok liberalizációjának harmadik szakaszában Brüsszel a gázpiacok demonopolizálását, s fogyasztóbarátabbá tételét célozta. A liberalizáció ügye tehát már a 2009-es krízis előtt is felmerült és némileg független attól. Az Európai Bizottság a liberalizáció keretében megkövetelné a hálózatüzemeltetés és a kitermelés szétválasztását, mivel a nagy energiakonsernek jelenléte korlátozza a versenyt az európai piacon. A rendelet így tágítaná az újabb, akár az Unión kívüli vállalatok számára a piacra jutás lehetőségét, azonban ebbe a harmadik liberalizációs csomagba beépítettek egy kölcsönösségi kitéletet is. Az úgynevezett Gazprom-klauzulában előírták, hogy minden harmadik állambeli vállalatnak, mely az uniós piacra akar lépni, meg kell felelnie a szétválasztásra vonatkozó kritériumoknak az anyaországában is. Ez azon európai befektetők támogatását szolgálja, melyek érdekeltnek lennének az orosz kitermelő-piachoz való megjelenésben, mely néhány kivételtől eltekintve, a külföldiek előtt lényegében zárva van. Az Európai Parlament által 2009-ben elfogadott csomag ellen Moszkva folyamatosan tiltakozik, s az EU-nak azóta sem sikerült megállapodnia Oroszországgal a kitétel alkalmazásáról. Az orosz fél álláspontja szerint az energiacsomag az orosz vállalatok ellen irányul, s azoktól, akik egy-egy vezeték kiépítésébe eurómilliókat fektettek, utólagosan nem lehetne megvonni a jogot a vezetékek használatára. Legutóbbi, 2011. novemberi nyilatkozatában Szergej Smatko energiaügyi miniszter a RIA hírügynökség tudósítása szerint arra figyelmeztetett, hogy Oroszország jogi megoldást fog találni az igazságtalanság megszüntetésére.

Az EU és az orosz WTO-csatlakozás

Az Európai Unió számára kritikus jelentőséggel bír, hogy harmadik legnagyobb kereskedelmi partnere, mellyel 382 milliárd dollár értékű éves forgalmat bonyolít le, tagja legyen a Világkereskedelmi Szervezetnek. A hosszú, két évtizede tartó tárgyalások végül december 16-án zárultak le: Oroszország a WTO tagja lett.

Oroszország WTO-s tagsága nagy mértékben elősegíti majd a kereskedelem fejlődését a felek között. Ennek a legnagyobb nyertese az Európai Unió lehet, amely jelenleg Oroszország legfontosabb kereskedelmi partnere a feldolgozóiparban, mezőgazdaságban és energiaiparban. EU-ba megy az orosz export fele, az Európai Unió számára pedig USA és Kína után Oroszország a harmadik legfontosabb partner. Az Európai Unió bizottságának képviselői szerint a szerződés még jobban stimulálni fogja a két fél közötti kereskedelmet, és évi legalább 5 milliárd dollárral növeli majd a forgalmat. Lengyelország éppen ezért Oroszország WTO-s tagfelvételét értékeli a EU-s elnökségének a legnagyobb sikerekeként – kétségtelenül igen sokat profitál majd belőle a lengyel gazdaság. A

tárgyalások során Moszkva jelentősen csökkentette az importra kivetett vámokat, így sokkal versenyképesebb körülmények között léphetnek majd az orosz piacra az EU-s – így többek között magyar termékek is. Kreml politikáját ezentúl lekorlátozzák majd a WTO-ban érvényes szabályok, és nem lesz mód visszaélésre vagy „átmeneti embargókra”, amelyekkel korábban nem egyszer éltek.

Sokat nyer a tagsággal Moszkva is – a legszembetűnőbb eredménye ennek a fogyasztói árak csökkenése lesz. Az alacsonyabb importvámok miatt jelentősen csökken majd a külföldi termékek ára, és a versenyképesség jegyében a hazai termelők is rá lesznek majd kényszerülve, hogy változtassanak a tarifáikon. A tárgyalásoknak köszönhetően Oroszország általános importvámtarifája 10,3 százalékról 7,1 százalékra csökken (a mezőgazdasági vámok 15,6 százalékról 11,3 százalékra, az ipari termékek vámtarifái 9,4 százalékról 6,4 százalékra, az elektronikai cikkek tarifái 15 százalékról 7-9 százalékra csökkennek, a számítástechnikai vámokat pedig teljesen eltörlik). Mindennek köszönhetően bővíthet majd a külföldi áruk választéka is Oroszországban. Ami még jó hír lehet az európaiak számára, hogy ezentúl nem kell majd fizetni az európai repülőknél ha orosz légtérre lépnek be, így ez csökkenti majd vélhetően az utazás költségeit is.

Vízum-liberalizáció

Az orosz-uniós kapcsolatok egyik legneuralgikusabb pontja a vízum-liberalizáció ügye. A rövid távú beutazások vízum-procedúrájának könnyítése, esetleg a vízumkötelezettség eltörlése kölcsönös előnyökkel bírna, megkönnyítené a gazdasági-kulturális kapcsolatok további fejlődését. Azonban ez nem pusztán egy politikai megállapodás kérdése, hanem belbiztonsági kockázatokat is felvet.

Moszkva a vízum-kötelezettség enyhítésével nem csak az állampolgárainak, így üzletembereinek az Európába való beutazásának egyszerűbbé tételét akarja elérni, hanem az adminisztráció csökkentésével szeretné Oroszországot a külföldi befektetők előtt vonzóbb célponttá tenni, s a modernizációhoz elengedhetetlen tőke, technológia és tudás beáramlását elősegíteni.

A vízum-könnyítésekről szóló egyezkedések még 2007 áprilisában indultak meg Brüsszel és Moszkva között, s négy nagy kérdéskört érintenek: a dokumentumok megbízhatóságának, a közbiztonságnak és rendnek a javítását, az illegális migráció visszaszorítását, illetve a külkapcsolatok és az alapjogok terén szükséges előrelépéseket. Az, hogy az elmúlt négy év során vajmi kevés előrelépés történt a kérdésben az Unió ezen a téren is megmutatókozó megosztottságának, a felsorolt területeken az oroszországi valódi belső reform elmaradásának és a téma átpolitizáltságának is tulajdonítható. Míg az orosz álláspont szerint a vízum-liberalizáció ügyét más politikai kérdésektől leválasztva kell kezelni, addig Brüsszel a tárgyalások megkezdéséhez is – érthető okokból - a korrupció visszaszorítását, a határellenőrzés hatékonyabbá tételét, s a demokratikus értékek tiszteletben tartását várna partnerétől.

A spanyol elnökség 2010 első felében kezdeményezte a vízumkönnyítésről szóló tárgyalások elindítását, majd a szeptember 2010. decemberi EU-orosz találkozón a tagállamok és Oroszország megegyeztek azon együttes lépések soráról, melyek megnyithatják az utat a tárgyalások előtt. S a 2011. november 13-i EU külügyminiszteri csúcson a német és francia külügyminiszter arra figyelmeztetett, hogy a tárgyalások beindításának elhúzódása csak bizalmatlanságot ébreszt mind Oroszországban, mind a térség többi államában is. A tanács szeptember elnökségét jelenleg irányító Varsó úttörőnek tekinthető ebben a kérdésben, hiszen a kalinyingrádi exklávé lakosai számára a be- és átutazás megkönnyítésének legnagyobb támogatója is volt. Szintén ebben a hónapban az unió

belügyminiszterei a kalinyingrádi határmenti kereskedők számára ingyenessé tették az átutazást az orosz anyaország felé – s ezen rendelkezés még az év végéig életbe fog lépni. Azonban a vízum-liberalizációról szóló tárgyalások megkezdése egy nyílt végű folyamat, a megállapodás megkötéséig évek is eltelhetnek. Több Uniós tagállam, többek között Lengyelország és Románia folyamatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a posztsovjet térséget koherensen kell kezelni, így az Ukrajnával és Moldovával folytatott tárgyalásokon is múlik az Oroszországgal szemben fennálló vízum-rezsim átalakítása.

Az európai biztonsági együttműködés

Medvegyev 2008. június 5-én Berlinben, első európai útja során elmondott beszédében javaslatot tett egy euroatlanti biztonsági szerződés létrehozására. Ezen új keretnek „Vancouvertól Vlagyivosztokig” minden állam és a térségben jelen lévő integrációs szervezet, így a NATO, az EU, az EBESZ, a FÁK, és a CSTO is részesei lenne. Az orosz elnök a szerződés alapelvevé a biztonság oszthatatlanságának tételét tenné: azaz a szerződésben részes feleknek tartózkodniuk kellene olyan lépések megtételétől, melyek bármelyik másik fél biztonságát jelentősen korlátoznák. Az euroatlanti biztonsági szerződés tagállamai az egyikük ellen elkövetett támadást mindegyikük ellen irányuló lépésnek tekintenék: így ez nem csak egy kollektív biztonsági, hanem egy kollektív védelmi szerkezetet is jelentene.

Azonban Medvegyev csak 2009 őszén konkretizált javaslatát a nyugati államok meglehetősen hidegen fogadták. Számukra a szerződés megvalósulása nem jelentené biztonságuk növekedését, azonban ellehetetlenítené a NATO-t a további bővítésektől és a biztonságot érintő lépésekhez tulajdonképpen Moszkva és a többi tagország jóváhagyására lenne szükség. Azonban az elemzők kiemelik, hogy az euroatlanti biztonsági szerkezet fejlesztésére-átalakítására tett javaslatával Oroszország nem mellékesen megmutathatta, hogy hajlandó lépéseket tenni a nyugattal való kapcsolat javítása érdekében, s mind az Egyesült Államokra, mind Európára, mint potenciális szövetségesre tekint.

Moszkva a kezdeményezéssel egy nem titkolt célját is elérte: az euroatlanti biztonsági szerkezet hiányosságairól megindult egy diskurzus. A 2010. júniusi mesebergi német-orosz csúcstalálkozót követően Merkel kancellár és Medvegyev elnök az EU-Oroszország bizottság miniszteri szintre való emelését javasolta, mely az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviseletének részvételével egy fórumot teremtene a kül- és biztonságpolitikai kérdések egyeztetésére. Ezen kibővített bizottság feladata lehetne a közös európai-orosz humanitárius missziók kereteinek kidolgozása, s a grúzai vagy a transznysztriai konfliktushoz hasonló biztonsági kihívásokat is kezelni tudná.

Értékek és érdekek

Az EU jelenlegi Oroszország-politikája azon a feltételezésen alapul, hogy az orosz vezetés érdekelt egy átfogó modernizációban, mely magában foglalja az Unió által képviselt értékek alkalmazását, s törekszik is ennek megvalósítására. Moszkva azonban az Unióra sokkal pragmatikusabb szemmel tekint: az együttműködéstől valóban az ország modernizációját várja, de ezt csak szűken, csak a gazdaság növekedésére vonatkozóan értelmezi.

Az egymás mellett elbeszélés talán legjellemzőbb példája a 2010-ben útjára indított Modernizációs Partnerségprogram eddig vitatható eredményei. A program létrehozását Medvegyev beiktatási

beszéde sarkallta, melyben az új elnök az ország széleskörű modernizációjáról beszélt. Az orosz gazdasági és közállapotának megakadályozásához feltétlenül szükség van az EU támogatására, a modern technikára és befektetésekre. Azonban míg az Európai Unió Oroszország széleskörű gazdasági és társadalmi megújításához szeretne hozzájárulni, egy olyan berendezkedés felé terelve az országot, mely igazodik a demokrácia és jogállamiság kritériumaihoz, addig Moszkva technológiatranszfert és növekvő külföldi beruházásokat ért a modernizációs együttműködés alatt.

A Medvegyev elnöksége alatti olvadáshoz és a kapcsolatok javulásához nagyban hozzájárult az is, hogy a Lisszaboni Szerződés hatályba lépése után az Európai Unió már egységesebb hangot tud megütni a partnereivel szemben. Így azok a kritikák, melyek gyakran érték Moszkvát azért, hogy az előszeretettel az Uniós intézmények kikerülésével, a tagállamok megosztásával próbálja a céljait elérni talán a közeljövőben talán Európa részéről megelőzhetőek lesznek.

A közös célok és kihívások, mint a terrorizmus és a nemzetközi szervezett bűnözés elleni küzdelem, a tömegpusztító fegyverek terjedésének megakadályozásában Oroszország és az Európai Unió napi szinten együttműködik. A feszültségek akkor keletkeznek, ha Oroszország úgy érzi, hogy az Unió tevékenysége veszélyezteti az orosz érdekeket egyik vagy másik orosz érdekszférába tartozó területen vagy az EU kritizálja az orosz belpolitikai eseményeket vagy beavatkozik a közös szomszédság országainak folyamataiba. A Brémai Egyetem Kelet-Európa Kutatóközpontjának elemzése azonban azt emeli ki, hogy nem az a probléma, hogy Moszkva túlságosan megerősödött, hanem az, hogy még mindig túl gyenge ahhoz, hogy megbízható partner legyen.

Az utóbbi években javultak Oroszország és az egyes tagállamok közötti kétoldalú kapcsolatok is. A korábban legélesebb orosz-ellenes hangot megütő Lengyelországban a Jog és Igazságosság párt bukását követően, a 2007-ben a pragmatikus külpolitikát folytató Donald Tusk került hatalomra. A Putyin alatt hűvösnek mondható német-orosz viszony is javulásnak indult, újra felmelegítették a Pétervári Párbeszéd nevű gazdasági együttműködési fórumot. A német-orosz együttműködés legszemléletesebb eredménye a közelmúltban elkészült Északi Áramlat vezeték. Idén szeptemberben David Cameron személyében 2006 óta először járt brit kormányfő Oroszországban: a Litvinyenko-gyilkosság és a kiadatás-megtagadások hatására mélyrepülésnek indult brit-orosz kapcsolatokban is megkezdődött a párbeszéd.

Mit hozhat Putyin harmadik elnöksége Európa számára?

Medvegyev, amikor az Egységes Oroszország Párt kongresszusán Putyint jelölte elnöknek, kilenc pontban ismertette annak politikai célkitűzéseit. Putyin ezek alapján kiemelt feladatául tűzi ki a külső és belső biztonság megerősítését egy olyan okos külpolitika támogatásával, mely garantálja a polgárok jólétét és biztonságát.

A bilaterális kapcsolatokban a közeljövőben sem várhatóak nagy, pozitív áttörések, de mivel Európának szüksége van az orosz energiára és piacra, Oroszország számára pedig a modernizációhoz elengedhetetlen az európai tőkéhez és technológiához való hozzáférés – így az együttműködésnek továbbra is folytatódnia és fejlődnie kell. Ahogy azt a Bundestag Információs Szolgálatának kiadványa megjelölte, az EU feladta az, hogy Oroszországot olyan irányba terelje, hogy az a regionális stabilitás védelmezője lehessen. Ehhez alapot a Modernizációs Partnerséghez hasonló kezdeményezések jelenthetik.

Elengedhetetlen az Oroszország és az Európai Unió közötti kooperáció új kereteinek kidolgozása, az 1997-es Partnerségi és Együttműködési Megállapodást egy, a ma körülményeihez alkalmazkodó szerződéssel való helyettesítése, s az energiakereskedelem fő elveiről is meg kell állapodnia az orosz és uniós vezetőknek. Oroszország 2011 decemberi WTO-csatlakozása tovább bővítheti a kétoldalú kereskedelem volumenét, de az uniós befektetések növelése érdekében Oroszországnak mindenképpen javítania kell a befektetési környezetet, s törekednie kell a szabályok harmonizációjára.

Újra a Kelet a trend – Oroszország ázsiai nyitása

Tóth I. Dávid írása

A Szovjetunió felbomlása után Moszkva nyugat felé fordult, amelynek hagyományát Putyin elnökként is folytatta, egy darabig legalábbis. Ez lehetőséget adott Washingtonnak, hogy könnyen betöltse az így keletkező geopolitikai űrt Ázsiában, de ahogy Putyinnak sikerült konszolidálnia Oroszországot, a nagy medve visszatért a nagyhatalmak játszóterére, igaz, most már Kínával kell versengenie a térségben. A 2008-as válság megmutatta a Nyugat gyengeségeit, és megerősítette azokat a jóslatokat, hogy a Kelet, és itt elsősorban Kínára kell gondolni, hamarosan túlszárnyalja a világ vezető hatalmát. Az amúgy sem a nyugati értékeket túlságosan nagyra értékelő orosz politikai és gazdasági vezetőség így ismét kelet felé vetette a szemét, még a geopolitikai érdekütközések ellenére is.

A Keletre vezető út

Borisz Jelcin elnöksége alatt az orosz GDP körülbelül 60%-kal esett vissza, ami békeidőkben precedens-nélküli, és ez súlyos következményekkel járt a belpolitikára nézve is, amit fegyveres konfliktusok is tarkítottak. Ennek következtében Oroszország 1998-ra elvesztette szinte minden befolyását a kelet-ázsiai régióban. Putyinnak tehát hatalmas kihívásokkal kellett szembenéznie hatalomba lépésekor, és Moszkva csak azután foglalhatta el újra nagyhatalmi pozícióját, amikor Oroszország immáron legerősebb emberének sikerült stabilizálnia a politikai és gazdasági helyzetet az országban, ami a GDP értékét tekintve 2006-ra történt meg (ekkor érte el ugyanis Oroszország GDP-je az 1990-es értéket).

Amíg viszont Oroszország a saját problémáival volt elfoglalva, Ázsia hatalmas változásokon ment keresztül. Hatalmas gazdasági fejlődés ment végbe, és geopolitikai szempontból a régió Kína-centrikusabbá vált. Az 1997-98-as pénzügyi válság gazdasági és politikai terjeszkedésre adott lehetőséget Pekingnek, amit az ki is használt, és egyre aktívabb lett a régióban. Példaként szolgált Kína makacsul független valuta-politikája és a régióknak nyújtott közvetlen segítség is. A kommunista ország fokozatosan növelte befolyását Kelet-Ázsiában, és a legutóbbi válság, csak úgy mint a 90-es évekbeli is lökést adott a törekvéseihez, például a stabilitás érdekében az amerikaitól független pénzügyi rendszer létrehozásához a régióban az úgynevezett ASEAN Plusz Három keretén belül (Kína, Dél-Korea, Japán), valamint Moszkvát is meghívták az ASEAN regionális szervezetbe, amely így lett ASEAN Plusz Egy, de ez inkább politikai, mintsem gazdasági szempontból történt.

A 90-es évek „reformjai” után, ahogy Oroszország fokozatosan visszanyerte gazdasági erejét, és így politikai befolyását is a világpolitikában, Moszkva egyre több figyelmet fordított Kelet-Ázsiára is, ahol az orosz érdek elsősorban a status quo és hatalmi egyensúly fenntartása. Most már azonban nehezebb dolga lesz az orosz külpolitikának, mert amíg a világ legnagyobb országa fejlődési pályára állt, addig Kínának már sikerült maga köré vonzania a régió kisebb államait, amelyek ma már a Kína-központú regionális együttműködést tekintik modellnek az „ellenséges erők” elleni védekezésben.

Kína gazdasági fejlődése és politikai esernyője biztosítja a saját gazdaságuk fejlesztéséhez szükséges környezetet. Oroszország ennek ellenére nem bátortalanodott el, és növelni igyekszik szerepét az ENSZ BT és a Sanghaji Együtműködés Szervezetben lévő tagságán keresztül, amire példa az orosz és a kínai külügyminiszter 2007. augusztusi javaslattetele az ASEAN országok biztonsági együttműködésének szélesítése a Sanghaji Együtműködési Szervezet keretein belül.

Természeti kincsekben való gazdagsága viszont sokkal egyértelműbben Oroszország számára kedvez, hiszen a kelet-ázsiai régió nettó kőolaj importőr, és gazdasági fejlődésének fenntartásához nagyon fontos, ha nem a legfontosabb stratégiai kérdés az energia biztonság.

Az érintett országok felismerték, hogy Oroszország rendelkezik a legnagyobb gáztartalékokkal, és Szaúd-Arábia után a második legnagyobb olaj-exportőr, és így érdeklődni kezdtek az Oroszországgal való energetikai együttműködéssel kapcsolatban. Moszkva ehhez a Nahodká-ból (Kozmino) induló és Daqing-ing futó olajvezetékek építésével tervez hozzájárulni, ami növelné az energia biztonságot, és ezzel egy időben Moszkva szerepét is a régióban.

Moszkva érdeke, hogy minél nagyobb fokig részt vehessen a regionális integrációban, mégpedig a szibériai és a távol-keleti régióinak fejlesztése érdekében, és ezért próbál elkerülni bármiféle konfliktust vagy destabilizációt a határai mentén, a Koreai-félszigetnél vagy akár a tajvani szorosnál. Oroszország továbbra is az EU-tól Oroszországon és Észak-Koreán keresztül Dél-Koreáig futó vasút-projektről álmodozik, amely növelné a résztvevők közötti bizalmat a gazdasági együttműködés területén. A tajvani szoros körüli probléma közvetve, a Kínával való stratégiai partnerségen keresztül szólhat közbe Moszkva érdekeinek, hiszen az az egész régióra kiterjedő destabilizációt okozhat, és az 1992-es Tajpejvel való gazdasági kapcsolatok fejlesztésének ötletét ennek megfelelően gyorsan elvetették, majd 2000. július 18-án a Pekingi Nyilatkozatban Oroszország a Kínai Népköztársaság kormányát ismerte el Kína egyetlen és hivatalos képviselőjének.

Oroszország a politikája alapján nem jelent fenyegetést a régió egyetlen országának sem, és a világpolitikában betöltött szerepének köszönhetően növelheti a régió biztonságát és stabilitását. Moszkvának nincs szüksége semmilyen konfliktusra sem, és nem is szándékozik rendszerváltozást kieszközölni „békés átalakulással” vagy „színes forradalmakkal” egy országban sem, és ezért Oroszországot a kelet-ázsiai régióban egy, a közös gazdasági érdekekre nyitott, mindenféle konfrontáció és ideológiai sztereotípa nélküli megbízható és felelős partnernek tekintik.

Van alternatíva

Habár az orosz külpolitika elsősorban nyugat felé koncentrált, nem hanyagolta el Ázsiát sem teljes mértékben, hiszen fokozatosan fejlesztette a kapcsolatait, különösen Indiával és Kínával a BRIC és a Sanghaji Együtműködési Szervezet keretein belül. 2006-ban változott meg jelentősen a kép: Oroszország addigra visszatért a hagyományos, nagyhatalmi politikájához (amire az elsősorban gáz- és olajexportnak köszönhető gazdasági fejlődés adott lehetőséget). Putyin második ciklusa alatt már világosan kifejtette, hogy ha a Nyugat nem tekinti egyenrangú félnek Moszkvát, akkor van más út is, mégpedig a Kelet.

Oroszország ázsiai külpolitikája az európai ellensúlyaként működik, így helyezve nyomást az öreg kontinensre a Moszkvával való kapcsolatépítésben. Habár ez a szempont kezdi elveszíteni

jelentőségét, mert az USA-val és Európával való kapcsolatuktól függetlenül Kína vált Oroszország legerősebb szomszédjává, és annak ellenére, hogy Putyin nem Kína nagy csodálója, és teljes mértékben tudatában van a szomszédos ország fejlődésével járó kockázatoknak, felismerte, hogy a békés és barátságos egymás mellett élésre kell törekedni. Ázsiában nincs még egy olyan növekedési és fejlődési motor, mint Kína, amely amúgy is elengedhetetlen a már említett orosz Távol-Kelet fejlesztéséhez.

Nem úgy, mint Európában, Moszkva még csak most kezd politikai súlyt nyerni Ázsiában. Amennyiben Putyint újra megválasszák, következő ciklusának fő napirendje a Pekinggel való békés egymás mellett élés ideájának továbbfejlesztése lesz.

2006 után jelentősen megélénkült az orosz-kínai együttműködés, és a határvita megoldása után mindkét ország jelentős katonai potenciálja felszabadult más feladatok elvégzésére, amit jelzett a közös orosz-kínai hadgyakorlat is, ahova a világ minden tájáról hívtak megfigyelőket, kivéve az USA-ból. Mindkét ország továbbá igyekezett a Sanghaji Együttműködési Szervezetet egy regionális katonai blokká alakítani, ami elég önbizalmat ad nekik, hogy Washingtontól ütemtervet követeljenek a Közép-Ázsiából való katonai kivonulásról. Oroszország ezekkel a kezdeményezésekkel és lépésekkel egyértelmű jeleket küld Washingtonnak, hogy Kínával közösen egy új hatalmi egyensúly kialakítására törekednek a régióban. Japán és Tajvan maradtak az egyetlen szövetségesei Amerikának.

Az orosz-indiai kapcsolatokat is jelentősen elhanyagolták a Gorbacsov és Jelcin időszakokban, de ezen Putyin második ciklusának elején változtattak. Az új-delhi és a moszkvai csúcsok, valamint az indiai védelmi miniszter moszkvai látogatása 2005-ben újraindította Oroszország és Indiai stratégiai partnerségét. India 2005-ben nyíltan kijelentette, hogy Oroszország az első számú stratégiai partnere és a fegyverrendszereinek forrása, ami így utat adott a közös hadgyakorlatnak. Az orosz elnök cserében nyíltan támogatta India jelölését az ENSZ BT-ben egy állandó székért. A két ország közötti fejlődő kapcsolatok jelzik India az USA-val való stratégiai partnerségének visszaszorulását, és hogy Új-Delhiben is érzékelték Oroszország térségben betöltött szerepének növekedését.

Moszkva Nyugat-Ázsiában is sikeresen bővítette ki szerepét, ami tulajdonképpen stratégiai partnerséget jelent Iránnal, a térség feltörekvő államával. Oroszország jó kapcsolatokat ápol Szíriával is, és Amerika első számú szövetségésével a régióban, Izraellel is. Iránnal kapcsolatban Oroszországnak sikerült elérnie azt, amire a 20-ik század nagy részében törekedett, vagyis jelentős és tartós jelenléte van Iránban, ami Nyugat-Ázsia és az Öböl feletti befolyását is növeli.

Szeptember 11-e után Moszkva elnézte a terrorizmus elleni harcra hivatkozó amerikai katonai jelenlétet Közép-Ázsiában, azt remélve, hogy cserében a Nyugat megértő lesz Oroszország csecsen terroristák ellen irányuló harcában. Hamarosan azonban kiderült, hogy Washington szelektív a terrorizmus elleni harc hozzáállásában, és a csecsenföldi helyzetet nem tekintette a globális harc részeként. Moszkva ennek eredményeként hozzálátott stratégiai elsőbbségének helyreállításához a térségben, és ezt elég sikeresen is teszi. Üzbegisztán már bezáratta a területén lévő amerikai légi bázisokat, valamint a Sanghaji Együttműködési Szervezeten belül, Kínával karöltve Oroszország követelte a többi köztársaságban lévő amerikai katonai jelenlét megszüntetésének ütemtervét. Oroszország továbbá aktívan törekszik a FÁK-at felváltó szervezet létrehozásán is, amit bilaterális biztonsági együttműködések hálójaként képzelnek el.

Oroszország újbóli felemelkedése mindig is az egyik legfontosabb kérdés volt az amerikai külpolitika számára, és ezen belül is Moszkva ázsiai törekvései aggodalommal töltik el Washingtonot, amely a térségben több mint egy évtizedig élvezte az egyetlen szuperhatalom szerepét, amit a következő években mind Oroszország, mind Kína fenyegetni fog, és együttműködve még inkább megszorongathatják az Egyesült Államokat. A gazdasági fejlődés után már csak idő kérdése volt, hogy mikor éled újjá a hagyományos orosz külpolitika, ami az elmúlt pár évben meg is történt, és most már az egypólusú világ ellen dolgozik, különösen az ázsiai régióban. Egyes szakértők szerint a növekvő orosz erő, kiegyenlítve az amerikaiat, hozzájárul egy egészségesebb nemzetközi rendszer kialakulásához.

Az orosz hadsereg modernizációja 2000-2011

Arany Anett írása

Az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erőire irányuló reformok az 1990-es évek elején, gyakorlatilag a hadsereg 1992. május 7-i létrehozásával vették kezdetüket. Amikor Borisz Jelcin akkori elnök aláírta a Fegyveres Erőkről szóló rendeletet, a szovjet-orosz hadsereget egy tollvonással orosz minősítette, valójában azonban a haderő szervezetében, állományában, korábbi rendeltetésének és feladatainak következtében szovjet maradt.

Az azóta eltelt húsz év során az orosz hadsereg átalakításában a szovjet maradványok lebontása legalább olyan fontos feladat, mint a modern kor követelményeinek, és természetesen az orosz céloknak, érdekeknek, lehetőségeknek megfelelni képes haderő felépítése. Bár a modernizáció legfőbb irányvonalai már az 1990-es évek elején tisztázódtak, a valódi fejlesztés beindítását a 2000-es években, Vlagyimir Putyin elnökségével kezdődő gazdasági megerősödés tette lehetővé, ami egyben a védelmi költségvetés növekedését is jelentette. Korábban jellemzően a forráshiány miatt akadtak el reformok, egyedül a 2,8 milliós megörökölt létszám csökkentésében sikerült eredményeket produkálni, főleg azért, mert ezektől az intézkedésektől a kiadások mérséklődését remélték.

A 2000-es években beindított és azóta is zajló modernizáció legfontosabb kérdései a következők: a civil kontroll megvalósítása; korszerűbb nukleáris és a hagyományos fegyverek beszerzése; a személyi állomány számának, a különböző jogállású katonák arányának megváltoztatása, a szociális helyzetük javítása; a katonai körzetek, a struktúra átalakítása, állandó harckészültségű erők létrehozása. A Dmitrij Medvegyev elnökségéhez kötődő legutóbbi reform meghirdetésekor azonban számos civil és katonai vezető nyilatkozta azt, hogy az orosz hadsereg 2008-ig nem tudott felülkerekedni a szovjet örökségen. Az új program ismét megkísérli a feladatok végrehajtását.

A civil kontroll megvalósítása

A hadsereg feletti civil ellenőrzés – és az, amit a nyugati társadalmak értenek alatta – csak a 2000-es évek elején kezdett megvalósulni Oroszországban, 2000-ig ugyanis katonák töltötték be a védelmi miniszteri pozíciót, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy a legfontosabb haderővel kapcsolatos kérdésekről a hadsereg maga dönthetett. 2000-ben Vlagyimir Putyin elnök szakított a korábbi gyakorlattal, és Szergej Ivanov személyében civil védelmi minisztert nevezett ki, ami egyrészt az első lépést jelentette a civil kontroll működtetése felé, másrészt előkészítette a haderőreformok végrehajtását, olyan módon, hogy a katonák befolyásának csökkentésével a tervezett átalakításokkal szembeni ellenérzéseikből adódó fellépési lehetőségeket is szűkítette.

Ivanov Putyin bizalmasa és barátja, - aki szintén titkosszolgálati múlttal rendelkezik – azonban mégsem számított igazi civilnek, mivel a pozíció kedvéért szerelt le. Azonban szilovikként megfelelőnek bizonyult nem csak a reform célkitűzéseinek végrehajtására, hanem a korrupció visszaszorítására is. Mégis, egyes vélemények szerint valójában - a 2007-ben, szintén Putyin által

kinevezett, majd Medvegyev mellett is tovább dolgozó - Anatolij Szergyukov az első igazi civil orosz védelmi miniszter, mivel ő - a sorkatonai szolgálatát leszámítva - sohasem volt katona, korábban adóüggyel foglalkozott, ezért inkább menedzser-szemléletű, ráadásul a - hadsereget is érintő - korrupció megfékezésében is rendelkezik gyakorlattal.

Az orosz alkotmány értelmében a hadsereg főparancsnoka sem katona, hanem az Oroszországi Föderáció elnöke tölti be ezt tisztséget, vagyis jelenleg Dmitrij Medvegyev, akinek a feladata és jogköre létrehozni és vezetni a Biztonsági Tanácsot, amely konzultatív jelleggel működik az elnök mellett a miniszterelnök és a magas rangú biztonsági és külügyi kérdésekkel foglalkozó tisztviselők részvételével. A Biztonsági Tanács keretében történik az országot fenyegető veszélyek értékelése, a doktrínák kidolgozása és a haderő struktúrájának megtervezése. A elnök nevezi ki és váltja le a hadsereg vezetőit, és ő adományozza a magasabb katonai rendfokozatokat.

A nukleáris erők fejlesztése

„Minden, ami a nukleáris elrettentéshez kapcsolódik, a kutatás-fejlesztés, a prototípusok, kiemelten a modernizáció, valamint a tervezett beszerzések – mindez továbbra is prioritást élvez és érintetlen marad.”

Az orosz hadsereg kapcsán a nukleáris erő kiemelt szerepéről szokás beszélni. Moszkva felfogásában – ahogy ezt az orosz biztonságpolitikai dokumentumok, a nemzeti biztonsági stratégiák és a katonai doktrínák megállapításai jelzik – az agressziótól való visszatartás elsődleges eszköze a nukleáris csapásmérő-képesség fenntartása. Emellett Oroszország a mai napig nagy hangsúlyt fektet az Amerikai Egyesült Államokkal fenntartott stratégiai egyensúlyra, amelyet számos kétoldalú fegyverzetkorlátozási és csökkentési egyezmény megkötésével és betartásával igyekeznek biztosítani.

Az orosz nukleáris triád elemei az önálló fegyvernemként funkcionáló, közvetlenül az elnöknek alárendelt hadászati rakétacsapatok, valamint a légi- és a haditengerészet egyes komponensei. Az eszközparkjához a silókból vagy mobil állásokból indítható interkontinentális ballisztikus rakéták, illetve a tengeralattjáróról indítható ballisztikus rakéták és az ezeket hordozni képes tengeralattjárók, valamint a stratégiai bombázó repülőgépek tartoznak.

A 2000-es években a nukleáris erők modernizációját szolgáló két projekt kapta a legnagyobb visszhangot; a Topol-M interkontinentális ballisztikus rakéták, illetve a – helytelenül a Topol-M haditengerészetnek szánt verziójaként számon tartott – Bulava tengeralattjáróról indítható ballisztikus rakéták fejlesztése. A Topol-M a Topol felújított és korszerűsített verziója, a tervezése már a hidegháború alatt megkezdődött, majd az 1990-es években folytatódott, a tesztelés 1994 és 2003 között zajlott, az első darabokat – összesen hármat – 2006-ban kapta meg a haderő, jelenleg megközelítőleg 70 rakétával rendelkeznek – silókban és mobil indítóállásokon - a hadászati rakétacsapatok, miközben a gyártás folytatódik. A Topol-M előnye, hogy nehezen detektálható, képes manőverezni és félrevezetni az elfogó rakétákat, valamint számos ellenintézkedéssel szemben ellenálló, az orosz szakmai vélemények szerint ezért gyakorlatilag elpusztíthatatlan.

Az 1990-es évek elején az orosz haditengerészet számára új tengeralattjáróról indítható ballisztikus rakéta megalkotásába fogott az orosz Makejev Tervezőiroda, azonban a Bark projektet 1998-ban három sikertelen teszt után leállították, és megkezdődött a Bulava tervezése, amelynek során a

Topol-M-nél már bevált technológiákat kívánták felhasználni, és bár végül csak néhány mérnöki megoldást emeltek át, az első tesztekre 2004-ben került sor. 2009-ben azonban tizenegyből öt teszt kudarcra zárult, amit a rakéta vezető tervezője, Jurij Szolomonov szerint az orosz védelmi ipar által gyártott alkatrészek rossz minősége okozott. A sikertelen tesztek ellenére a projektet továbbra is támogatta a védelmi minisztérium. A Bulava hordozásához új tengeralattjáró-osztály jött létre, a Borej, amelynek első darabja, a Jurij Dolgorukij fedélzetéről 2011 júniusában sikeres rakétaindítást hajtottak végre, majd bejelentették, hogy a Bulavák sorozatgyártása megindulhat.

A nukleáris erők felhasználása

„Bizonyos feltételek mellett a helyi és regionális konfliktusok nagyméretű, akár nukleáris fegyverek alkalmazásával is járó háborúvá fejlődhetnek”

Az orosz katonai doktrína szerint Oroszország legfontosabb feladata a nukleáris és bármilyen más katonai konfliktus megelőzése. Moszkva katonapolitikájában a védelem az elsőszámú prioritás, így a nukleáris fegyver alkalmazása is két esetre korlátozódik; ha Oroszország, vagy szövetségesei ellen tömegpusztító fegyvert vetnek be – atom, biológiai, vegyi – vagy ha hagyományos fegyverek felhasználásával olyan mértékű támadást követnek el ellene, ami az állami létét fenyegeti. 2000-ben Vlagyimir Putyin elnök katonai doktrínája akkor is lehetőséget biztosított a nukleáris erők alkalmazására, ha olyan állam támadja meg Oroszországot, amely ugyan nem rendelkezik atomfegyverrel, de szövetségben áll olyan országgal, amely igen.

A doktrína megalkotói szerint a nagyméretű háborúk kitörésének valószínűsége csökkent, sokkal inkább a helyi és regionális konfliktusok megvívására kell felkészülnie az orosz hadseregnek, az atomfegyver birtoklása miatt azonban – figyelmeztet a doktrína – a hagyományos fegyverekkel vívott háború is nukleáris konfliktussá fejlődhet, ha az állam léte kerül veszélybe.

Korszerűbb hagyományos fegyverek beszerzése – de honnan?

„Ha olyan fegyvereket akarunk, amelyek megfelelnek a ma háborúinak... akkor teljesen át kell alakítanunk a védelmi ipart.”

A fegyveres erőket érintő reformokban nem csak a nukleáris, hanem a hagyományos fegyverzet modernizálása is kiemelt feladat, amelyet – a szovjet időkben eredő beidegződések nyomán – teljes mértékben az orosz fegyveriparra támaszkodva kívánnak végrehajtani. A 2010-es katonai doktrína rögzíti, hogy alapvető orosz érdek „az Oroszországi Föderáció technológiai függetlenségének biztosítása a hadászati és más fegyver-típusok, hadi- és különleges technika gyártása terén, az állami fegyverkezési programmal összhangban.” Az orosz fegyveripar azonban több problémával is küzd; egyrészt a kutatásra és fejlesztésre fordított források szűkösek, kevés új technológiát tudnak létrehozni, ráadásul nincs érdemi kapcsolatuk nyugati cégekkel, ezért alig van lehetőség technológiatranszferre, másrészt az anyagi helyzetük esetenként annyira kilátástalan, hogy a kormányzat segítségére szorulnak, 2007-ben például Vlagyimir Putyin akkori elnöknek 1,7 millió dollárt kellett a szektor rendelkezésére bocsátania, hogy megelőzze a cégek tömeges csődjét.

2010-ben a kormányzat által megrendelt eszközöknek a jelentős részét nem tudta legyártani a védelmi ipar, ami a cégek szerint a védelmi minisztérium szerződéskötéssel kapcsolatos késlekedésének volt az eredménye, Szergyukov védelmi miniszter azonban ezt tagadta, végül Dmitrij

Medvegyev elnök utasítására Szergej Ivanov miniszterelnök helyettes - aki a védelmi iparért felelős - számos érintettet elbocsátott.

A Vlagyimir Putyin miniszterelnök által 2010 decemberében meghirdetett 19,4 milliárd dolláros fegyverbeszerzési program - amely 2020-ra a modern eszközök arányát 70%-ra kívánja emelni a hadseregben – különösen nagy kihívást jelenthet a védelmi ipar számára. A program prioritásai között szerepel a nukleáris erők ellátása korszerű fegyverekkel, ötödik generációs harci repülőgépek gyártása a légierő számára, hajók és tengeralattjárók fejlesztése a haditengerészetnek, a légvédelmi rendszerek, a kommunikációs és vezetési rendszerek fejlesztése.

„Tudod, mit csináltak a pánikkeltőkkel a háború alatt? Lelőtték őket.”

2011 júliusában Jurij Szolomonov – a Bulava tengeralattjáróról indítható ballisztikus rakéta tervezője, az egyik fegyveripari cég vezetője – azt állította, hogy a 2010-es beszerzésekkel kapcsolatos botrány megismétlődhet 2011-ben, mivel a minisztérium ebben az évben is lassan halad a szerződéskötésekkel. Szergyukov védelmi miniszter elutasította a kijelentést, és azzal vádolta Szolomonovot, hogy pánikot akar kelteni annak érdekében, hogy a minisztérium az általa vezetett céggel nagyobb összegű szerződést kössön. Azt azonban nem tagadta, hogy a rendelkezésre álló források egyötödéről még valóban nem sikerült dönteni, mivel a fegyverárak nagymértékben megnöttek, azonban ígéretet tett, hogy 2011 augusztusáig minden megállapodás megszületik.

„Ha – a hazai fegyvergyártó cégek – olyan felszerelés kínálnak, ami nem megfelelő, akkor állapodj meg más cégekkel, vagy importálj.”

A 2008 augusztusi grúz-orosz háború tapasztalatai – például az orosz pilótanélküli repülőeszközök alulmaradása a Grúziában rendszeresített izraeliekkel szemben – rámutattak az orosz védelmi ipar által gyártott fegyverzet korszerűtlenségére, valamint a 2010-ben és 2011-ben jelentkező problémák a védelmi ipar és a minisztérium között, illetve az orosz fegyvergyártó cégek egyre magasabb árai arra ösztönözték az orosz vezetést, hogy az ellenérzéseiktől függetlenül a külföldről történő beszerzés lehetőségét is figyelembe vegyék.

Oroszország azonban elsősorban technológiákat és gyártási engedélyeket, esetleg alkatrészeket kíván megvásárolni, nem külföldön gyártott fegyvereket. 2009-ben tizenkét darab izraeli pilótanélküli repülőeszköz beszerzésére került sor, 2010-ben francia fegyvercégekkel folytak tárgyalások navigációs rendszerekről, valamint Mistralokról, illetve Indiával közösen harci repülőgépet fejleszt Oroszország. A vélemények azonban megoszlanak, Nyikolaj Makarov, a vezérkar főnöke például azt nyilatkozta 2011-ben, hogy az orosz hadseregnek modern fegyverekre van szüksége, de nem állnak rendelkezésre ilyen típusú eszközök Oroszországban, ezért meg kell teremteni a lehetőséget a megfelelő fegyverzet beszerzésére. Vlagyimir Putyin miniszterelnök ugyanakkor 2008-ban kifogásolta, hogy az orosz haderő külföldi fegyverszállítástól függhet.

A személyi állomány számának, a különböző jogállású katonák arányának megváltoztatása, a szociális helyzetük javítása

1992-ben az orosz hadsereg létszáma 2,8 millió fő volt, amelyet 1996-ra először 2, majd 1,5 millió, 2005-re 1 millió főre kívántak csökkenteni, azonban 2008-ban még 1,2 millió katona szolgált a hadseregben, végül 2010 májusában jelentette be Dmitrij Medvegyev elnök, hogy sikerült elérni az 1 milliós határt. A tisztek létszámát az egymillió hadseregben 355 ezer helyett 150 ezerben határozták

meg először, a századosok 56%-át (50 ezer főt), az őrnagyok 75%-át (74,550 főt), az ezredek 64,5%-át (16,551 főt) és tábornokok 20,8%-át (230 főt) kívánták leszerelni 2012-re, ugyanakkor a hadnagyok és a főhadnagyok számában növekedést ígértek. A tiszti kar reakciójának eredményeként 2011 márciusában a terveket módosították, 150 ezer helyett 220 ezer tisztet tart meg a haderő.

„Abban a helyzetbe kerültünk, hogy nincs kit besorozni.”

A sorozott katonák mellett szerződésesek is szolgálnak az orosz hadseregben, a hadkiegészítési rendszer tehát vegyes. A 2000-es évek reformjaiban fontos célkitűzés volt a szerződéses állomány fejlesztése, részarányának növelése. Ez több lehetséges okra vezethető vissza; egyrészt az 1990-es évek demográfiai válsága következtében egyre kevesebb 18 és 27 év közötti besorozható férfi áll rendelkezésre, ráadásul a hírhedten nyomorúságos körülmények, illetve a sajtó által nyilvánosságra hozott kegyetlenkedések, verések, kínzások miatt az alkalmas fiatalok is megpróbálják elkerülni a 2008-ban egy évre csökkentett szolgálatot. 2011 nyarán Nyikolaj Makarov azt nyilatkozta, hogy a haderőben 184 ezer szerződéses és 600 ezer sorozott katona szolgál, egyes vélemények szerint azonban nincs évente annyi megfelelő korú és egészségi állapotú férfi, mint ahogyan Makarov állította akkor. Ő maga 2011 novemberében aztán elismerte, hogy a hadsereg emberhiánnyal küzd, és ezért kevesebb, mint felére csökkentették a behívandók létszámát, közel 140 ezer főre.

A besorozható fiatalok számának csökkenése mellett a szerződéses katonák mellett szóló érv, hogy ők legalább öt évre vállalják a katonai szolgálatot, ezért sokkal képzetebbek, mint az egy évet teljesítő sorozottak, többek között ezért alkotják elsősorban ők a tiszthelyettesi kart.

Dmitrij Medvegyev elnök 2010 februárjában kijelentette, hogy a szerződéses katonák számát 2017-re 425 ezer főre kell emelni, Nyikolaj Makarov tábornok pedig azt nyilatkozta, hogy az orosz hadseregnek végül mindössze 10-15%-ban szabad majd a sorozott katonákra támaszkodnia, míg fél évvel korábban még a szerződéses rendszer kudarcáról értekezett.

„A törvény biztosítja, hogy a katonák fizetése arányos legyen az országért vállalt áldozatukkal.”

Az állomány szociális helyzetének javítása a fizetések megemelését, az ellátás, az elszállásolás, az általános körülmények javítását jelenti. Dmitrij Medvegyev elnök Vlagyimir Putyin után szintén nagy jelentőséget tulajdonít a kérdésnek, 2012. január 1-vel például jelentős mértékű béremelés történt az orosz haderőben, azonban az orosz katonák még így is kevesebbet keresnek majd nyugati kollégáiknál.

A katonai körzetek, a struktúra átalakítása, állandó harckészültségű erők létrehozása

A katonai körzetek átalakítására már történt kísérlet a 2000-es években, a korábbi Szibériai és Bajkálon túli körzeteket összevonták, ahogy a Volga menti és az Uráli körzeteket is, így a 2008-ban meghirdetett átalakítás előtt hat körzetre oszlott Oroszország területe. 2010 júliusában Dmitrij Medvegyev orosz elnök elrendelte a katonai körzetek rendszerének újabb átszervezését. A korábbi hat körzet helyén négy új jött létre: a Központi Katonai Körzet, amely a korábbi Volga-Uráli és a Szibériai Katonai Körzet egy részéből áll, a Nyugati, amely a Moszkvai és a Leningrádi Katonai Körzeteket, valamint az Északi és a Balti Tengeri Flottát foglalja magába, a Keleti, amely a Távol-Keleti és a Szibériai körzet fennmaradó részét jelenti, valamint a Déli, amelyhez az Észak-Kaukázusi Katonai Körzet, a Fekete-tengeri Flotta és a Kaszpi Flotilla tartozik. 2010 októberében Szergyukov védelmi miniszter bejelentette, hogy az új katonai körzetek kialakítása befejeződött.

Az új rendszer érdekessége, hogy a katonai körzetek háború idején automatikusan összhaderőnemi stratégiai parancsnokságokként funkcionálnak. A körzet parancsnoka rendelkezhet a területen állomásozó, bármely haderőnemhez vagy önálló fegyvernemhez tartozó teljes állománnyal és technikával, kivéve a hadászati rakétacsapatokat, nekik ugyanis az elnök parancsol közvetlenül. A belügyminisztérium, a rendkívüli ügyek minisztériuma, és a határőrség erői is a katonai körzet vezetőjének vannak alárendelve. A katonai körzeteket feladata háború idején az erők biztosítása, beleértve a mozgósítás feladatainak koordinálását is.

A haderőstruktúrában jellemző katonai körzet-hadsereg-hadosztály-ezred modellt egyszerűsítették a jelenlegi katonai körzet - operatív parancsnokság - dandár formára. Erre azért volt szükség, mert a korábbi struktúra inkább a nagyméretű háborúkra volt tervezve, hatalmas erők mozgását feltételezte, mára azonban az ilyen konfliktusok kitörésének esélye alacsony, sokkal valószínűbb, hogy helyi háborúk alakulnak ki, illetve az olyan feladatok, mint a békefenntartás, vagy a terrorizmus elleni harc a hatékony, gyorsan bevethető és ütőképes erők fenntartásnak kedvez. Az orosz kormányzat régi terve volt olyan állandó harckészültségű egységek létrehozása, amelyek mozgósítás nélkül is azonnal bevethetőek, mobilak, vagyis gyorsan mozgathatók, megfelelő feltöltöttséggel és fegyverzettel rendelkeznek, ezért a szétbontakoztatás a határok mentén, vagy az egyes katonai körzetekben való összpontosítás szükségtelen.

Összegzés

Az orosz hadsereg reformjait röviden összefoglalva a következő tendenciák figyelhetők meg: a haderő feletti civil kontroll megvalósításával a legtöbb hadsereggel összefüggő kérdésben a civil miniszter által vezetett védelmi minisztérium dönt.

A nukleáris fegyverek továbbra is kiemelt szereppel rendelkeznek az orosz haderőben.

A fegyverzet modernizációjára – beleértve a nukleáris és a hagyományos fegyvereket – a kormányzat jelentős összegeket áldozott a múltban, és a jövőre vonatkozóan is komoly anyagi forrásokat tervez erre a célra felhasználni, ugyanakkor az orosz fegyveripar helyzete, termékeinek minősége és a növekvő árak kérdésessé teszik, hogy a beszerzéseket meg tudja-e valósítani Moszkva, illetve hogy ezek során milyen mértékben lesz kénytelen külföldi partnerekre támaszkodni.

A haderő létszámának csökkentése egymillió főnél befejeződött. A hadsereg állományában a szerződéses katonák arányát növelni kívánják, mivel tudásuk és tapasztalatuk szempontjából előnyösebb őket alkalmazni, mint a besorozottakat. A tendenciát erősíti az is, hogy egyre kevesebb behívható fiatal férfi áll rendelkezésre évente a hadsereg számára.

A hadsereg fejlesztésében az állandó harckészültségű erők kialakítása lehetővé teszi, hogy gyorsabban, könnyebben mozgatható, megfelelően kiképzett és felszerelt katonákból álló, a modern kor követelményeinek megfelelni képes haderő jöjjön létre.

Gazprom – mit hozhat a jövő az óriásvállalat számára

Ugródsy Márton írása

Büszke nemzeti nagyvállalat, vagy Vlagyimir Putyin személyes játékszere? Nagy gondban van az elemző, amikor Oroszország legnagyobb vállalatáról, a Gazpromról kell írnia, ugyanis a mamutcéggel kapcsolatban számtalan legenda kering még a vezető energetikai szakértők köreiben is. Sokan gyanakvással és előítéletekkel közelítenek a Kreml koronájának ékkövéhez, és még a legjobb elemzők is gyakran esnek a wishful thinking hibájába, amikor az orosz GDP tizedét megtermelő Gazpromot kell vizsgálat alá vonni. A következő rövid elemzés megpróbálja elkerülni ezeket a buktatókat, azonban terjedelmi okok miatt csak fel tudja villantani azokat a problémákat és lehetőségeket, amik a – névleg legalábbis – Alekszej Miller által igazgatott konglomerátum előtt állnak.

A Gazprom születése és tündöklése

A Gazprom hivatalosan 1989-ben jött létre, amikor Viktor Csernomirgyin akkori gázipari miniszter vezényletével a Szovjet Gázipari Minisztérium Gazprom Állami Gázipari Konzern néven alakult újjá, az első, szovjet állami kézben lévő korporációvá válva. A Szovjetunió széthullása után a Gazprom kezében maradtak az orosz területen lévő eszközök és javak, míg az utódállamokban különálló, de szintén állami ellenőrzés alatt lévő vállalatok vitték tovább a szovjet örökséget. Miközben az olajipari szektorban a korábbi állami monopólium nyomán több, nagyobb – sokszor magánkézbe „kerülő” – vállalat (mint a Jukosz vagy a Rosznyefty) jött létre, addig a földgáz-szektorban fennmaradt a korábbi rendszer, és központi ellenőrzés alatt maradt az összes korábbi tevékenység, a kutatástól kezdve egészen az értékesítésig.

Csernomirgyin egészen 1992-ig, miniszterelnöki kinevezéséig vezette a Gazpromot, amit aztán Rem Vjahirev vett át tőle. 1993-ban ezt a céget sem kerülte el a privatizáció, ami során az állami részesedés előbb 40, majd 38 százalékra csökkent. Csernomirgyin befolyását felhasználva elérte, hogy az állami szervek elnézőek legyenek a céggel szemben, így a Gazpromból is talicskaszám hordták ki a tulajdonosok a pénzt. 1998-ban, miután Csernomirgyint menesztették a kormányfői székéből, a befolyásos oligarcha visszatért a Gazprom élére, és az igazgatótanács elnöke lett.

2000-ben vége szakadt a szép időknek: az új államfő, Vlagyimir Putyin egyik első intézkedésével kirúgta Csernomirgyint és Vjahirevet is, és két hűséges szövetségesét, a szentpétervári időkből magával hozott Alekszej Millert és Dmitrij Medvegyevet nevezte ki a cég élére. A két új vezető sikeresen szerezte vissza a különböző rejtélyes cégeknek átjárt részvényeket, így a vállalat többségi részesedése 2005-re ismét állami kézbe került.

Ekkor jött létre az a Gazprom, amit ma is ismerünk: egy igazi állami monopólium, ami sikeresen kelti piaci cég látszatát, miközben döntései sok esetben nem gazdasági, hanem politikai célok

megvalósítása érdekében születnek. Az orosz kormánynak jelenleg 50,002 százalékos részesedése van a vállalatban, melynek legnagyobb külföldi részvényese az E-ON Ruhrgas, 2,5 százalékos pakettel.

Upstream

A nyugati elemzők részéről a legtöbb kritika a befektetések hiánya miatt éri az orosz óriásvállalatot. Való igaz: a jelenlegi legnagyobb, közép-szibériai gázmezők mindegyike túl van már a kitermelés csúcsein, és lassan kimerülnek majd a hatalmas, jelenleg is művelés alatt álló lelőhelyek. Ugyanakkor Oroszországban még hatalmas gázkészletek rejlenek a föld alatt, azonban ezek kiaknázása számos nehézségbe ütközik: elsősorban a rendkívül kedvezőtlen klimatikus viszonyok és az új, az orosz mérnökök számára ismeretlen művelési formák miatt csak komoly költségek árán lehet termelésbe vonni az olyan óriásokat, mint a Jamal-félsziget lelőhelyei, vagy épp a Stokman-mező. Ugyanakkor azt is tudni kell, hogy az orosz gázipar három pilléren nyugszik: a Gazprom kitermelésén, a kisebb vállalatok kitermelésén, illetve a közép-ázsiai importon. Éppen ezért nem szabad kizárólag a Gazprom teljesítményéből levonni azokat a következtetéseket, amelyekkel egyesek temetik, vagy éppen az egekig magasztalják az orosz gázipar teljesítményét és perspektíváit.

Az orosz lelőhelyek kiaknázásának magas költségei miatt a Gazprom inkább külföldön keres új lelőhelyeket, és nem feltétlenül az oroszországi kitermelés növelésére törekszik. A feltárással foglalkozó Gazprom EP International is inkább külföldön, így Közép-Ázsiában, Afrikában és Dél-Amerikában aktív. Ezt az irányt egyébként alátámasztja az is, hogy a még szovjet időkben megtalált, de kitermelésbe nem volt lelőhelyek évtizedekre elegendő tartalékot biztosítanak Oroszország számára.

A Gazprom közvetlen jövőjét három nagy mező fogja befolyásolni: a már művelés alatt álló Szahalin II, a kitermelés megindításának küszöbén lévő Jamal-félsziget lelőhelyei, illetve a Barents-tengeren lévő Stokman-mező.

A Szahalin II egy komplex projekt, sokáig ez volt az egyetlen olyan energetikai program Oroszországban, amit helyi közreműködő nélkül folytattak le. 2006-ban azonban jelentős kormányzati nyomásra a konzorcium többségi részesedését el kellett adni a Gazpromnak, így az orosz nagyvállalat 50 százalékos részt szerzett a kitermelésben. Szahalint 1994-ben kezdték feltárni, az első olajszállítmányok pedig 1999-ben hagyták el a térséget. A csendes-óceáni sziget kontinentális talapzata mellett mintegy 500 milliárd köbméter földgáz található, illetve itt építették fel Oroszország első cseppfolyósított földgáz (LNG) terminálját is, amivel elsősorban a Távol-Kelet, és kiemelten Japán ellátását oldja meg az orosz gázipari óriás.

A Jamal-félszigeten több nagy mező is található, amelyek egyenként is képesek kielégíteni a jövő hazai és európai igényeit. A Gazprom tervei szerint a Jamal-félszigeten 2015-re évi 115 milliárd, 2025-re 250 milliárd, 230-ra pedig 360 milliárd köbméterre növelnék a kitermelést. A kérdés itt elsősorban az, hogy rendkívüli hidegben hogyan tudják megépíteni azokat nagy átmérőjű és nagynyomású gázvezetéseket, amelyek ezt a hatalmas mennyiséget hatékonyan el tudják szállítani a sarki tenger mellékéről az európai felhasználókhoz. A beruházás itt lassan halad, de ennek elsődleges oka nem a technikai nehézségekben, hanem a felvevőpiac hiányában rejlik. 2008 óta radikálisan megváltozott a helyzet: míg a válság előtt még az volt a legfontosabb kérdés, hogy az oroszok le tudják-e szállítani a

megfelelő mennyiségű gázt, most inkább azon törheti a fejét a Gazprom, hogy a tervekben szereplő hatalmas kapacitásnak lesz-e egyáltalán vásárlója, akár Oroszországban, akár Európában.

A 2000-es évek második fele a Stokman-mezőtől volt hangos, azonban a kezdeti eufória mára már alábbhagyott, elsősorban a kiaknázás költségei és az eltűnőben lévő felvevőpiac miatt. A Stokman-mező az első adatok szerint mintegy 3800 milliárd köbméter gázt rejt, melyből az első ütemben évi 22,5 milliárd, míg a későbbiekben mintegy 70 milliárd köbméter gázt hoznának felszínre. A Stokman művelésbe vonásának azonban több komoly akadálya is van: egyrészt az Északi-sarkhoz való közelség, másrészt a vízmélység (az oroszok korábban nem építettek fúrótornyokat ilyen mélységben), harmadrészt pedig a felvevőpiac hiánya. Az eredeti tervek szerint ugyanis a Stokmanról kitermelt gáz egy részét az Északi Áramlat vette volna fel, míg egy másik részét cseppfolyósították volna, és az Egyesült Államoknak, illetve Nyugat-Európának adták volna el. Az USA azonban egyre kevésbé vonzó piac (komoly palagáz-készletnek köszönhetően), míg Nyugat-Európa a jelenlegi vezetéken érkező orosz gázt sem tudja megvenni, így a Stokman kiaknázása egyelőre lekerült a napirendről.

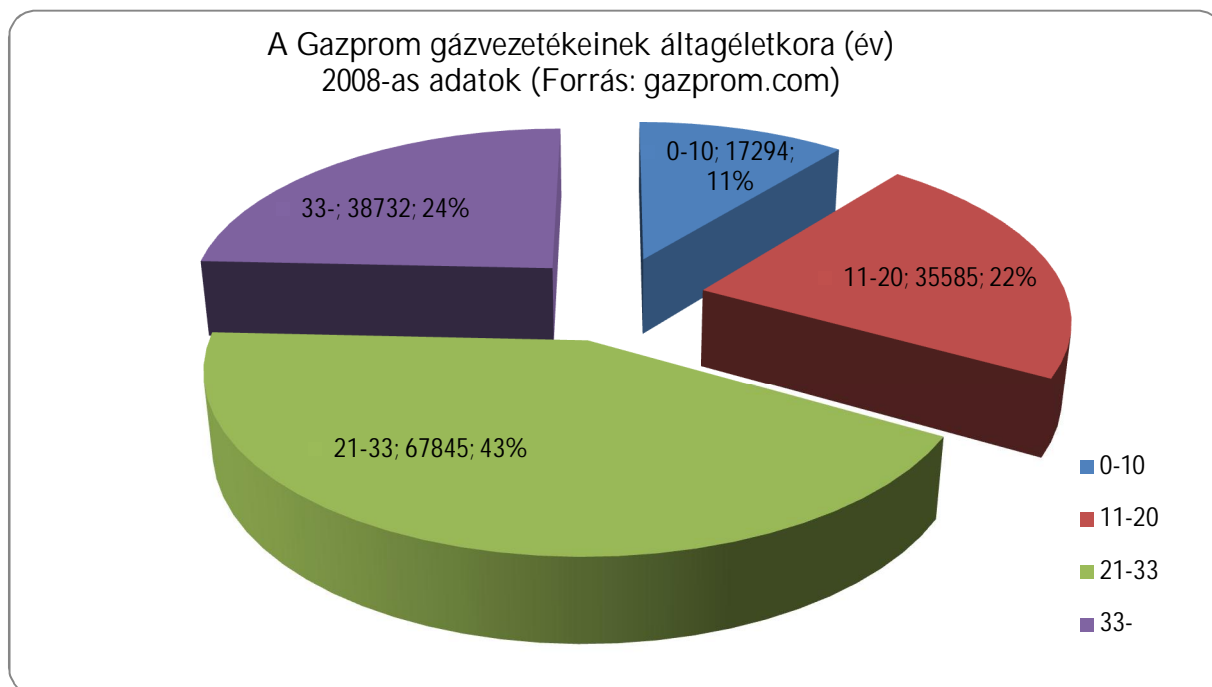
Végül nem szabad elfelejteni az Gazprom titkos aduját, a közép-ázsiai kitermelést sem. A volt szovjet tagállamokból érkező importnak több előnye is van. Egyrészt olcsó, hiszen a kitermelési költségek itt sokkal alacsonyabbak, másrészt Moszkva politikai súlyát is latba vetve kedvező árfolyamot tud kiharcolni saját szatellitjeivel szemben, ezzel is növelve a Gazprom nyereségét. Mivel a Gazprom nem hajlandó „más” gázát szállítani saját hálózatán, ezért az orosz határnál olcsón felvásárolja a közép-ázsiai gázt, amit a nyugati határoknál már világpiaci áron ad tovább. Az arany időknek azonban lassan már itt is vége lesz, elsősorban Kínának köszönhetően. Peking ugyanis egyre több gázvezetékét építi ki a posztszovjet államok felé: így már Kazahsztán, Üzbegisztán és Türkmenisztán is képes az oroszoktól függetlenül gázt eladni a világpiacon. A hatás nem maradt el, és a Gazprom is emelte saját felvásárlási árait, azonban ezek még mindig alacsonyabbak, mint ha az orosz óriásnak saját, sarkvidéki területein kellene új mezőket feltárnia.

Midstream

Ha van olyan terület, ahol a Gazprom nagyon rosszul áll, az az infrastruktúra. A vállalat hálózatának nagy része elavult, és több tízezer kilométernyi vezeték már régen túl van tervezett élettartama végén. Az adatok rendkívül beszédesek: a cég kezelésében lévő hálózat majdnem 160 ezer kilométer hosszú, azonban a vezetékek kétharmada öregebb 21 évnél, tehát még a szovjet időkben épültek. Még ennél is riasztóbb, hogy a Gazprom évente alig háromezer kilométer hosszúságú vezetékét újít fel, így az infrastruktúra nagyobb részére – ha folytatódik a felújítások jelenlegi üteme – a lassú megsemmisülés vár.

A technikai gondok anyagi kárt is okoznak a Gazpromnak: a szállítás közbeni veszteségek folyamatosan nőnek (bár erről rendkívül nehéz adatokat találni), miközben egyre gyakoribbá váltak a robbanások és az üzemzavarok a meglévő hálózaton (a jelenségről bővebben [ebben](#) a 2009-es cikkünkben olvashat).

Miközben a vezetékeket elhanyagolta a vállalat vezetése, addig a földalatti gáztárolók fejlesztése egészen a 2009-es válságos évig nagyon jól haladt. Ekkor azonban a csökkenő belföldi és külföldi felhasználás miatt visszafogták a beruházásokat. Jelenleg 25 tároló található Oroszország területén, többségük már kimerült gázmezőkön. A tárolókból napi 600 millió köbméter gázt lehet kivonni szükség esetén, amire a hideg téli időszakokban gyakran van példa (jellemzően a leghidegebb hónapokban a teljes napi gázfelhasználás ötöde érkezik a tárolókból).

A Gazprom nem csak belföldön, hanem külföldön is több gáztárolót épít, mert ezzel is erősíteni szeretné piaci pozícióit (illetve ezzel is növelni akarja az ellátásbiztonságot abban az esetben, ha valamiért megszakadna a korábban sem annyira biztos ellátási lánc egy-egy „akadékoskodó” tranzitállam miatt). Németországban a Gazprom a Wintershallal együtt üzemelteti Európa legnagyobb, négy milliárd köbméteres gáztárolóját, de vannak érdekltségei Ausztriában (Haidach: 1,3 milliárd köbméter) és Litvániában (2,3 milliárd köbméter) is, míg Ukrajnában összesen 17,5 milliárd köbméternyi kapacitáshoz tud hozzáférni. Érdekesség, hogy a Gazprom térképein már szerepel a pusztaföldvári gáztároló is, a maga 1,3 milliárd köbméteres kapacitásával.

A midstreamhez tartozik a Gazprom talán két legismertebb projektje, az Északi és a Déli Áramlat. Előbbit nemrég adták át, utóbbi építéséről azonban nem igazán van hír, elsősorban az elhúzódó gazdasági válság miatt.

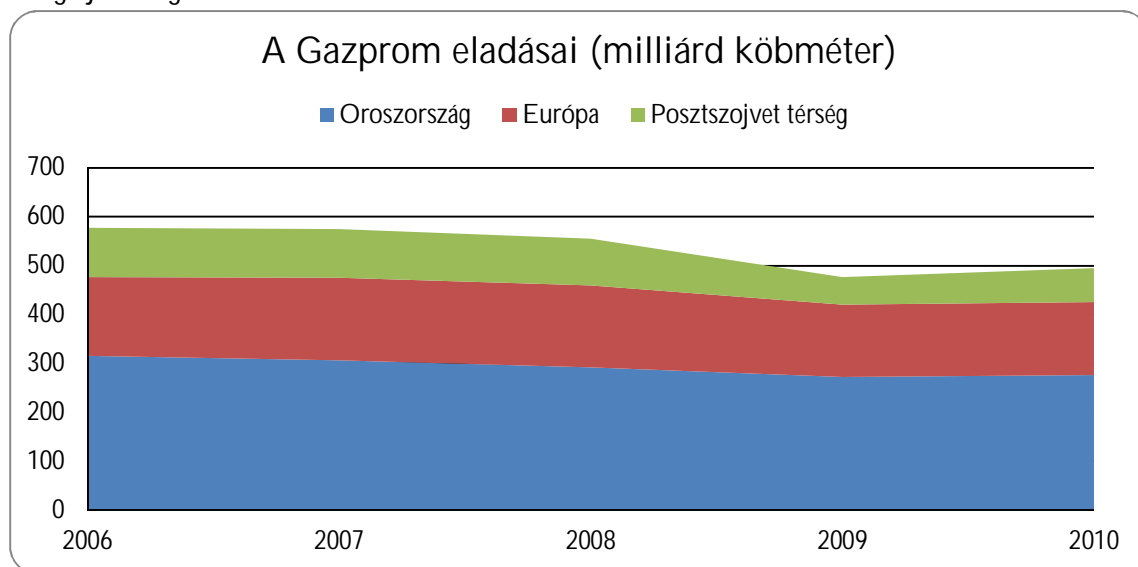
Az Északi Áramlat, amit 2011. november 8-án ünnepélyes keretek között nyitottak meg, a Gazprom és a német E-ON illetve Wintershall közös vállalkozása, évi 27,5 milliárd köbméter gázt szállít Németországba. A vezeték alig 16 hónap alatt, tízmilliárd eurós költséggel épült fel a Balti-tenger alatt, új fejezetet nyitva az orosz-német együttműködés terén. Bár sokan tagadják, az új projekt elsődleges célja, hogy kiiktassa a „megbízhatatlan” Belaruszt a Németországba irányuló orosz gázexportból. A feltételezéseknek további alapot adott az is, hogy az Északi Áramlat üzembe

helyezésével (egyébként érthető módon) folyamatosan csökken a Belaruzon keresztül szállított gáz mennyisége, ezzel fosztva meg a tranzitdíjaktól Alekszander Lukasenko kormányát.

Miközben az Északi Áramlat – amelyre a németek részéről valós, piaci igény mutatkozott – lassan teljesen üzembe áll, addig a másik tervről, a Déli Áramlatról egyre kevesebb szó esik orosz és nyugati körökben is. A magyarázat itt is összetett: egyrészt a Gazpromnak – a látványos sajtókampány ellenére – nem prioritás a vezeték megépítése: mint arról korábban is szoltunk, Európa most nem igazán megbízható felvevőpiaca az orosz gáznak. Másrészt a megépítés költségei sem tisztázottak, és a vezetéknek továbbra sincs megvalósíthatósági tanulmánya, így szinte egyetlen részlet sem világos a kivitelezés kapcsán. Ezen kívül a Déli Áramlat legnagyobb külföldi partnere, Olaszország jelenleg súlyos gazdasági válsággal küzd, így valószínűleg itt is csökkenni fog a gázfelhasználás, miközben Közép-Európa igényeit a már meglévő, szovjet időkben épített vezetékekkel is ki lehet elégíteni. Az egyetlen kérdőjelet Ukrajna jelenti, hiszen a Déli Áramlat legfontosabb célja az lenne, hogy tranzitországból végfelhasználóvá alakítsa Kijevet, így véve el az ukrán kormány maradék érdekérvényesítő képességét is az oroszokkal szemben. A magas költségek és az ukrán gázhálózattal kapcsolatos bizonytalanságok miatt viszont a Gazpromnak most inkább megéri kivárásra játszania, és megvárni azt, hogy sikerül-e valamilyen módon saját befolyása alá vonnia a jelenleg még ukrán kézben lévő vezetékrendszert.

Downstream

Ahogy az orosz gázpiac upstream oldala is három építőközből áll össze, úgy a felhasználói downstream oldalt is három nagy elem alkotja: az orosz belpiaci felhasználók, a kedvezményes áron vásárló „baráti országok”, illetve a világpiaci árakat fizető európai és „nem baráti országok”, akik értelem szerűen a legnagyobb összeget fizetik a gázért. A következőkben ezt a három szektort vizsgáljuk meg.

A fenti grafikonból látszik, hogy a Gazprom által eladott gáz 55 százalékát az orosz fogyasztók vásárolják meg, rendkívül alacsony árakon. A szövetségi kormány rendelkezései szerint a lakossági felhasználóknak szánt földgáz ára ezer köbméterenként nem haladhatja meg az 59 dollárt, míg az ipari felhasználók számára ez az ár 79 dollár. Ez olyannyira kevés, hogy a Gazpromnak minden egyes köbméter oroszoknak eladott gáz után komoly vesztesége keletkezik (összehasonlításképpen:

Türkmenisztántól 2009 előtt 200 dollár környéki áron vásárolt gázt a Gazprom, ami akkor olcsónak számított).

Oroszországban a mai napig a gáz a legolcsóbb energiahordozó, és sok lakásban még a gázórákat sem szerelték fel. Emellett a Gazprom maga is komoly szereplő az energetikai piacon: már most is 10 százalékos részesedése van az UES energiaszolgáltatóban, illetve 25 százalékos tulajdona van a moszkvai fűtés- és áramszolgáltatóban, a Moszenergóban. A vállalat ezek mellett agresszíven terjeszkedik az árampiacon is: saját nyersanyagára alapozva egyre több földgáztüzelésű erőművet épít, hogy az újabb energetikai szegmensben vethesse mega lábát. A belföldi fogyasztás – a 2008-as válságos év után – ismét évi hárommilliárd köbméterrel nő, viszont a veszteségeket csak az exporttal lehet ellensúlyozni.

Ugyanakkor a gázár – ahogy Magyarországon is – nem csak gazdasági, hanem szociális kérdés is, különösen Oroszország azon területein, ahol a téli hideg fűtés nélkül lakhatatlanná tenne egész régiókat. A kormány ezért nem emelheti meg jelentősen a gáz árát, még akkor sem, ha emiatt az állami koronaékszernek komoly veszteségeket is kell elszenvednie. Továbbá komoly gondot jelent, hogy az olcsó – vagy akár ingyenes – közszolgáltatások részei az állam és az emberek közötti csendes alkunak, ami lehetővé teszi a bérek és a nyugdíjak alacsonyan tartását, amiért cserébe az emberek ingyen, vagy alacsony összegért használhatnak bizonyos közjavakat, mint például a fűtés, vagy a tömegközlekedés.

A következő nagyobb kocka a volt szovjet tagállamok, amiket Moszkva előszeretettel sorol „baráti” és „nem baráti” kategóriába, pillanatnyi politikai érdekeiktől függően. A képlet egyszerű: a baráti országok „belpiaci”, már-már az orosz árakhoz közelítő kedvezményes tarifákon kapják a gázt, míg a „nem baráti” országok csak világpiaci áron férhetnek hozzá a nyersanyaghoz, ha éppen nem állnak le teljesen a szállítások. Így járt Ukrajna az első gázválság idején, és így járt tavaly nyáron Belarusz is. A legfontosabb problémát itt az jelenti, hogy miközben a nyugati megrendelők egy kiszámítható, az olajárak alapján indexált áron kapják a gázt, addig a posztszovjet országok esetében ez minden esetben egy kétoldalú politikai alku eredménye. Moszkva pedig sok mindent kérhet az olcsó gázért cserébe: például egy haditengerészeti bázis fenntartását, vagy éppen egy amerikai bázis megszüntetését.

Az európai eladások terén a Gazpromnak teljes monopóliuma van: a jelenleg is hatályos orosz törvények szerint egyedül az állami óriás adhat el földgázt a volt Szovjetunió határain túl. A szabályozás szerint ugyanakkor ha a csövekben van szabad kapacitás, akkor más vállalatok számára is lehetővé kell tenni az exportot, erre azonban a mai napig még nem volt példa, ezért a földgázexport terén a Gazprom egyeduralkodónak számít Oroszországban.

A Gazprom nem elégszik meg azonban az exportáló monopólium szerepével, és a felvevőpiacokon is terjeszkedni szeretne, elsősorban azért, hogy tovább növelje saját befolyását és nyereségét. A tervnek két vetülete van: egyrészt a nyugati fogyasztóknak magasabb áron lehet eladni az orosz gázt, és a közvetítők kiiktatásával még nagyobb lehet az oroszok profitja. Másrészt a szállító hálózatok felvásárlásával olyan stratégiai fegyver kerül orosz kézbe, amivel szó szerint, egyik pillanatról a másikra le lehet kapcsolni a villanyt és a fűtést Európa keleti felén, akár az EU tagországokban is.

Vajon melyik európai vezető merne szembeszegülni az orosz kérésekkel akkor, ha a tárgyalások sikertelen lezárása után egy ország dideregne saját otthonában?

Egyéb Gazprom-vállalatok

A gáziparon kívül a Gazpromnak számos, portfólióba nem illő érdekeltséggel is rendelkezik. A vállalatnak saját bankja, kórházai, tévécsatornája, újságja, de még sörfőzdéje és kolbászgyára is van. Érdekesség, hogy ma a Gazprom Oroszország legnagyobb termőföld-tulajdonosa. A vállalat érdekeltségébe tartozik az NTV televíziós csatorna, az Izvesztyija és a Komszomolszkaja Pravda című újság, valamint egészen idén őszig a Zenit Szentpétervár futballcsapata is. 2006-ban a Gazpromnak 14 milliárd dollárja állt a gázkitermeléshez nem kötődő üzletágakban, munkavállalóinak pedig 38 százaléka dolgozott ezeknél a cégeknél, évi 350 millió dolláros veszteséget okozva a tulajdonosoknak. A cél azonban itt nem a nyereség, hanem a hatalom érdekeinek kiszolgálása, elsősorban a média területén.

Nyugati aggályok

A nyugati elemzők általában mindig ugyanazokat a kifogásokat hozzák fel a Gazprommal kapcsolatban: a korrupciós vádakat, a politikai összefonódásokat, illetve folyamatosan hivatkoznak arra, hogy a Kreml bunkósbotként használja a gázmonopóliumot a külpolitikában, amit mindenképpen meg kell akadályozni.

Oroszországban a korrupciós helyzet rendkívül rossz, és a szénhidrogén-ipar itt sem jár elől a jó példával. A Kitekintő hasábjain már többször foglalkoztunk az orosz Keleti Vezetéket övező vádakkal, amikből még a miniszterelnök – és jövőbeli elnök – Vlagyimir Putyin sem tudta teljesen kivonni magát. A kritikusok előszeretettel hivatkoznak arra is: a Déli Áramlat terveiben az orosz vezeték-szakasz kivitelezési költségei a török szakasz fajlagos költségeinek háromszorosára rúgnak, amire nincs elfogadható magyarázat. Szintén kérdéseket vet fel a Gazprom szerepvállalása a sportban és a médiában. Bár a szponzoráció más országokban sem szokatlan, egész csapatokat és újságokat csak ritkán szoktak felvásárolni olyan vállalatok, mint a Gazprom. Ráadásul a Gazprom gazdálkodása – mint általában az orosz állami vállalatoké – nem teljesen átlátható, így jogosnak tűnhetnek azok az aggódalmak, miszerint a cégből a tulajdonosok (az állami és a magánrésztvényesek is) indokolatlanul vonnak ki nagy összegeket saját céljaik megvalósítására. A korrupció vádját ezért a Gazprom sem tudja távol tartani magától.

Mit hoz a jövő?

A gazdasági válság a lehető legjobbkor jött a Gazprom számára, még akkor is, ha ennek következtében jelentősen csökkent a vállalat kitermelése is profitja is. Korábban a legnagyobb gond az volt, hogy miként fog a Gazprom eleget tenni a nyugati országokkal kötött szerződésekből vállalt mennyiségek leszállításának. A válság azonban jelentősen csökkentette a nyugati gázfelhasználást, és más, alternatív energiaforrások felé fordította Európa lakóit. (A trend Magyarországon is érezhető, bár itt a szegénység diktál, ugyanis egyre többen fűtenek fával a drága gáz helyett.) A Gazprom így vissza tudta fogni termelését, illetve a válság miatt jelentősen csökkenő belföldi felhasználás a veszteségeket is csökkentette. Ezért volt például lehetősége Alekszej Millernek arra, hogy megleckéztesse Ukrajnát és Türkmenisztánt is, ugyanis a fogyasztás csökkenésével együtt arányosan kevesebb közép-ázsiai gázra volt szüksége a Gazpromnak is.

Európa válsága azonban úgy tűnik, egyelőre nem érinti Kínát, ami hamarosan Oroszország egyik legnagyobb nyersanyagvásárlója lehet. Nemrég nyílt meg a Keleti Vezeték, ami orosz olajat szállít

Kínába, és folynak a tárgyalások egy új, évi nyolcvanmilliárd köbméter kapacitású gázvezeték megépítéséről is. Ezzel a Gazprom két legyet üthetne egy csapásra: egyrészt új, szinte végtelen felvevőpiacot szerezne magának, másrészt kínai pénzből építhetné meg a kelet felé vezető infrastruktúrát. A Nemzetközi Energia Ügynökség (IEA) becslései szerint a 2035-re évi 360 milliárd köbméterre rúgó orosz gázexport ötödét már Kína vásárolhatja majd meg. A legfőbb piac továbbra is Európa marad majd, azonban a távol-keleti ország ma két százalékos részesedése a jövőben akár húsz százalékra is nőhet. Kína lehet a válasz arra a kérdésre is, hogy a Gazprom honnan teremti majd elő az északi mezők hatékony kiaknázásához szükséges mintegy százmilliárd dollárt.